

IVO ŠORLI:

GOPSA SILVIJA.

POVEST.

I. del.

1.

Kakor se skriva toliko naših vasic, ki leže vrh hribov, če le mogoče v kako kotlino za grebeni, kakor da bi se bili bali burje pradedje, ali pa, da bi jim kdo zijaosti ne očital, tako so se bile tudi Police stisnile strmini za hrbet, da je mlada gospodična, ki je v tem hipu prisopla na vrh klanca, kar ostrmela, ko je kar naenkrat zagledala tako obsežno vas pred seboj. Zakaj hiš je moralo biti najmanj šestdeset in z vsemi hlevi in drugimi gospodarskimi poslopji tega toliko, da je moralo na oni strani stopiti pet, šest revnejših koč že malo v strmino. Drugače ni bilo težko uganiti: ono tam poleg cerkve je bilo župnišče, a še skoro novo poslopje na skrajni desnici šola. Sicer pa so edino te tri zgradbe: cerkev, šola in župnišče, kipele čez zeleno streho gostih vej, izza katerih se je vse drugo komaj svetlikalo ali črnelo.

Pravzaprav je bil pogled čez vse prijazen in mladi gospod poleg gospodične ga je užival, kakor vselej, kadar ga je pripeljalo tu gor čez. Njej pa se je srce samo stisnilo in čez hip je globoko zavzdihnila:

— Torej tu gori se sirota sestra vica že celih pet let!

On jo je presenečeno od strani pogledal.

— Vica? je zategnil. Če je pa zadovoljna!

— Ah, zadovoljna! Dela se, reva! Kako pa more biti človek v taki puščavi zadovoljen?

— Puščavo imenujete to? Sicer pa..., če bi bila gospodična sestra hotela, bi bila lahko že davno doli pri nas ali pa celo v Ljubljani. Najboljši dokaz torej, da se tu gori dobro počuti!

Govoril je s skoro strogim obrazom.

— Da zdaj... zdaj, ko se je že na pol skisala, kakor je čisto prav rekel zadnjič dr. Steger. Ampak jaz zdaj ne odneham, dokler je ne spravim dol. Tak talent, pa bi se ubijala tu s temi gumpci.

Stopila sta zdaj naprej ter se po ozki stezi čez polje, kamor sta zavila pred vasjo, naglo bližala šolskemu poslopju. Oba sta molčala. Njemu je v tem mesecu, odkar sta se poznala, postalo že tako pri srcu, da ga je bolelo vse, kar mu je bilo neprijetnega na njej, na

njenem obrazu pa je videl, če se je ozrl po strani tja, toliko resnične potrnosti, da se ni čudil, če ji je prešlo veselje do prej tako živega čebnanja.

Toda, da jo je tako prijelo, bi pa le še ne bil mislil. Njena sestra ju je bila morala namreč že oddaleč opaziti, ker jima je zdaj prihitela nasproti. In tu se je njegova sopotnica vrgla oni burno na prsi in je skoro na glas zaihtela.

— Silvija, kaj ti je, za božjo voljo? je prestrašena vzkliknila sestra in je deklici poizkusila pogledati v obraz. Kaj se je zgodilo, gospod sodnik? se je obrnila potem do spremljevalca, ko od sestre ni mogla dobiti odgovora.

— Sam ne razumem, je zmajal z glavo. Če ne, da se ji tako smilite...

— Jaz? Smilim? Pa zakaj? Silvica, kaj ti je? Govori no!

— Oh, Ela, ko sem zagledala, kam so te potisnili...! je ona jecljala in si brisala oči.

— Mene — potisnili? je nejevoljno vzkliknila Ela. Mene ni nihče potiskal in sem si sama izbrala ta kraj. In če nimaš drugega vzroka, da me pomiluješ — — —

Toda že so se ji morale zdeti besede pretežke; zakaj zopet je pognila sestro na prsi in jo je gorko poljubila. „Ko je pa še tak otrok!“ je rekla sodniku, kakor da jo hoče opravičevati.

Potem je ovila sestri roko okrog pasu in počasi so stopali proti šoli.

Pot je bila ozka, in sodnik je moral korakati zadaj. Silvija je že začela sestri pripovedovati o nekem naročilu od doma in on je bil ta čas tako odveč. Ali pravzaprav: njegove misli so se lahko zopet čudile, kako ni prav nobene podobnosti med tema sestrama. Ne samo po zunanosti: ta, starejša, pravi prototip že nekoliko veneče in tudi dotlej ne ravno preveč lepe samice — mlajša, vzor sladkega dekliča, z velikimi plavimi očkami, jamicami v rožnatih ličkah, rubinastimi ustnicami pred bisernimi zobki in z vilinskim stasom, — mlademu možu je bilo skoro ironično pri srcu, ko je našteval ta svojstva iz starih romanov, ker so ga i očke i janice i lička i ustka i zobčki z vilinskim stasom kljub vsemu tako čudno in bolj in bolj omamljali. Če mogoče še večja pa je bila razlika v značaju obeh deklet. Ta tam tako resna, skoro že svečana, vedno premišljena v besedah in dejanjih, ta tu še čisto otrok, a dobro se zavedajoča, da je učinek ves drugačen, če troši te otročarije med svet lepo dekle. Res, da je bila Ela najmanj za pet

let starejša, a skoro niti dvoma ni bilo, da Silvija tudi s petindvajsetimi leti ne bo mnogo pametnejša nego je danes. On bi bil rad, da bi bil smel vsaj upati...

Prišli so na cesto in treba mu je bilo stopiti naprej.

Bolj zaradi lepšega nego bi mislil, da ga bosta res izpustili, je rekel.

— Gospodični se imata gotovo vsega mogočega pogovoriti. Če dovolita, bi jaz stopil pozdravit župnika in potem bi prišli še vidve za meno.

— Lahko, gospod sodnik, je pritrdila Ela. Toda najprej greste k meni na čašico grenkega. Mi hribovci vemo, kaj se prileže človeku, ki prisopiha spoten tu gor k nam.

Prispeli so bili do šole in stopili na vrt, spredaj poln bujnega cvetja, zadaj služoč vsakdanjim potrebam.

— To je moje kraljestvo, ono tam gospe nadučiteljeve, je pokazala Ela, in je z vidnim veseljem poslušala vzklike odkritosrčnega priznanja.

V njeni sobi je sodnik opazil kot neko posebnost izredno število vsakovrstnih knjig, leposlovnih in znanstvenih. V kotu je stal lep pianino, poln not. Cvetic pa je bilo po vseh oknih in stolih toliko, da je bilo vse bolj podobno cvetličnjaku nego sobi.

— Poglejte, gospodična Silvija, tako se živi na Policah! je pokazal vsako posebe, knjige, pianino in cvetice.

— Tega naša mala še ne razume, se je nasmehnila Ela.

— In tudi ne bom! je trmasto poudarila Silvija. To je dobro, če človek nima drugega. In sploh — če nima še kdo drugi videti in slišati, čemu potem?

— V teh besedah je cel program! se je nasmehnil sodnik in je vzel klobuk. Ampak gospodična Silvija me ima že tako za filistra in je najbolje, da grem. Vaju smem torej pričakovati pri gospodu župniku?

Obljubili sta mu zopet in on je odšel.

2.

— Kako pa, da je prišel ta s teboj, je vprašala zdaj Ela s precej nejevoljnim glasom.

— Zakaj pa ta ne? se je začudila Silvija.

— Ne mislim tako. Ta je morebiti še najboljši. Ampak zakaj nisi prišla sama?

— Bravo! Dve uri ti bom sama tolkla po teh puščavah. Že tako je preveč, sama bi se pa še bala, da me kdo napade.

— V teh krajih, ljuba moja, te gotovo nihče ne napade! se je zasmejala starejša.

— Pa dolgčas je!

— Dolgčas? Dolgčas po teh krasnih šumah, s tem razgledom? In tega te nazadnje ni sram reči tudi kakemu Zevniku?

— Šram? Zakaj naj bi me bilo sram? Gospod sodnik, sem rekla, jutri grem k sestri na Police, in ker bi mi bilo sami dolgčas, morate z menoj. In zato naj bi me bilo sram? Res ne vem, zakaj!

— Zato, ker kažeš s tem duševno revščino! je dejala ona s čim ostrejšim glasom. Samo otrok lahko reče, da ga je strah, prazen človek, da mu je dolgčas. Tako si ne boš pridobila ugleda, vsaj ne med pametnimi ljudmi, draga moja!

Silvija jo je od strani pogledala in v očeh se ji je zaiskril vesel smeh. Vprašala je pa s čisto nedolžnim glasom:

— Kaj misliš ti, da moški gledajo na take stvari?

— Moški? Kako misliš to?

— I, Zevnik je vendar moški; če praviš, da naj me bo pred njim sram. In Zevnik spada vsekakor med pametne ljudi, mogoče celo med preveč pametne. Ampak kljub temu mi niti na kraj pameti ne pride, da bi mu rekla, kako se zabavam, če se dolgočasim. Sicer pa se dolgočasijo tudi oni, vsi pravijo.

— Zevnik tudi?

— Zevnik je pravzaprav pustež, ampak drugi...

— O ta je pa dobra! Oni, ki se ne dolgočasi, je vam pustež, vi pa, ki se dolgočosite, seveda niste pusteži! To je logika, moram reči!

— Eh, kaj me briga logika! Mi smo veseli ljudje in se hočemo zabavati in zato nam je dolgčas, če se ne.

Glas ji je prihajal čim bolj neprijazen. Pri zadnjih besedah je vstala in je šla temnega obraza k oknu.

Sestra je molče gledala za njo. Na obrazu se ji je izražala zdaj bolj boleost nego jeza. Nikdar se pravzaprav nista posebno razumeli, že takrat ne, ko sta bili še obe doma. Res da je uživala ona radi svojih sijajnih izpričeval, svoje pametnosti in resnobe nekak ugled tudi pri tem otroku in celo pri materi, ki je bila prav tako lahkega značaja, a kljub temu je prišlo med njimi, očetom in njo na eni, mamo in Silvo na drugi strani, pogostoma do zelo ostrih sporov. Ali upala je, da se mlajša sestra z leti le nekoliko zresni, in posebno zdaj, ko je bila že dva meseca samostojna učiteljica, popolnoma sama sebi prepuščena in nase navezana v vsakem oziru, vsaj zdaj je mislila, da bo vse to na sestro vplivalo vsaj približno tako kakor je nanjo, ki so se ji takrat

prsi širile visokega ponosa, da si sama služi svoj kruh, in da nikomur niti na misel ne sme priti, da bi jo imel za kako igračko ali sredstvo za preganjanje dolgega časa. Pa se vidi, da o vsem takem ponosu sestra še pojma nima! In da ga niti noče imeti! Sicer ni slišala nič naravnost slabega o njej, ali nadzornik ji je zadnjič z malo ironije omenil, da so mladi gospodje na glavarstvu in drugje v mestecu vsi vprek navdušeni za novo „akvizicijo“. In če se tudi za sestro ni naravnost bala, zakaj to je od nje že pričakovala, da bo pazila na svojo čast — „akvizicija“ v tem smislu bi njena sestra ne smela biti, če je le količkaj njena sestra! In kakor bi pričakovala, da njene besede le ne bodo ostale brez vsakega vpliva, pa naj se ona tam tudi dela, da se je ne primejo, je počasi vstala in se ji približala, opominjajoč samo sebe, da mora ostati mirna in prijazna, ko se izgrda pri ti trmasti glavi nič ne opravi.

— Čuj, Silva! je mehko povzela. Treba je, da se o teh stvareh razgovoriva in da me poslušáš, ker imam več let in več izkustva. Oprosti, ti si še otrok, po letih in še bolj po vsem svojem bistvu. Ti pred vsem še ne veš, kaj so moški, če že o tem govoriva.

Mlajša se je počasi obrnila. In na mah se ji je razjasnil obrazek in zopet ji je v očeh zaigralo.

— Kaj radi tega se zame bojiš? se je zasmejala, in sestri se je za hip zazdelo, kakor da je v njenem pogledu zapisano: „Uprav tu me je treba še najmanj učiti. To jaz razumem celo stokrat bolje od tebe!“

— Ne rečem, da se bojim, je odgovorila zato skoro negotovo. Ali...

— Pa se ti tudi res ni treba bati! O, ne, oni mene — jaz bom nje, bodi le brez vseh skrbi! Dà, pred menoj je že marsikdo klečal in še bo — takega pa Bog še ni dal in ga ne bo, da bi jaz pred njim!

Te besede je izgovorila s tako gotovostjo in takim ponosom, da je sestro še bolj zbegala.

— Toda — toda oprosti: kaj so tebi potem moški? Recimo pametni, blagi moški, taki, ki jim tudi jaz ne morem odrekati spoštovanja, ki gotovo nisem, kar se pravi — moškarska.

— Kaj da so taki moški? je Silvija počasi izpregovorila. Večinoma pusteži, oni drugi pa tepci! Toda vsaj tepci, s katerimi se človek zabava!

Sestra jo je le gledala.

— Oni so večinoma pusteži, ti pa tepci! je počasi ponovila. A dovoli: kako pa je potem mogoče, da se ti s tepci zabavaš?

— Ker povedo človeku vsaj kaj prijetnega, oni pusteži pa samo pridigajo.

Govorila je lahko, odgovarjala lahko, kakor da se je na pamet naučila; ali pa, da se ji zdijo to tako naravne stvari, ki jih človek kar tako razume in pove. Starejši pa se je storilo tako, da jo je samo še zanimalo, kako se kažejo take stvari taki lahki glavi, ki gleda tako v svet.

— In tebi, meniš, ni treba nikakega pouka več? je vprašala.

— Ne! To se pravi: še izpit učne usposobljenosti moram napraviti, za to se bom pa že sama pripravila.

— In potem boš znala vse?

— Vse, česar mi je potreba!

— In ... in tudi kaj takega bi bila ... bi bila ti zmožna povedati ..., recimo, kakemu Zevniku?

— Kaj misliš, da mu nisem? Že najmanj desetkrat sem mu to že povedala — vsakrat, kadar mi je začel šumoštrariti, se je zasmejala Silva.

— In on ... Zevnik nato ni rekel zbogom in odšel? To se pravi: ali mu še ni bilo dovolj in je še iskal tvoje družbe?

Res, to je moral biti potem čuden ta svet, med katerim je ta njena sestra živela, ali pravzaprav, kjer je bila doma. Sestrino pripovedovanje se ji je zazdelo, kakor da se je Silva vrnila iz tujih krajev in zdaj poroča, kako je tam in kako tam žive tisti ljudje. S te strani ona moških res ni poznala. S tepci se ni pečala — in tepec ji je bil vsak, kdor ni vedel, in razumel vsaj toliko kakor ona, posebno še tistih višjih stvari, ki so med nebom in zemljo. Tepci so ji bili samo dolgočasni in nič drugega; izobraženi tepci namreč, zakaj med kmeti je imel skoro vsakdo nekaj, kar jo je zanimalo. Kar je bilo pa takih ljudi, ki so se ji zdeli vredni, da ž njimi občuje, je pač opazila, da se je kateri začel že skoro ogibati njene družbe, toda to je pripisovala prej pomanjkljivosti svoje izobrazbe ali preostremu naglašanju nasprotnega mnenja, nego da bi celo to mislila: preveč naštudirana sem jim. In vendar je sledilo iz sestrih tako gotovih besed nekaj čisto nasprotnega ... Kakor potrdilo te zadvojebe, ki ji je šla bliskoma skozi možgane, je bil sestrin odgovor na njeno vprašanje:

— Odšel? Pa iskal moje družbe? Pa kaj misliš pravzaprav ti, da je Zevnik in da so vsi ti modrijani? Požvižgam jim in deset jih priteče. Ta bi bila lepa. Ali Ela — si v resnici neverjetno naivna v teh stvareh!

— In pritečejo vsi? Priteče Zevnik, priteče dr. Simec, priteče morda celo Strašek?

— Strašek? Kdo je to? A, gozdni komisar, tisti, ki si se ti zadnjič ž njim tako pričkala? Ne, ta bi najbrže ne pritekel — a bi mu tudi po-

žvižgala ne, ker mora biti že od sile dolgočasnež. Ampak drugi vsi, skoro vsi, če jim le pomignem. Tako, glej, jih imam na vrvici! je pokazala in se je glasno zasmejala.

V Eli se je vzdignil silen upor, skoro gnus. Čisto nič več ji ni bilo, da je to njena sestra, celo zelo ljubljena sestra. Nego tako bitje stoji tam, ki ni nič drugega na njem nego toliko te skoro že vsiljive lepote... In okrog nje se gnete cela tolpa teh ljudi, ki so vendar dovršili vse študije gor do najvišjih! Ne samo takih, ki bi od njih človek tako kaj boljšega ne pričakoval, nego drugače celo res temeljitih mož; in niti da bi bilo teh sram pred onimi! In vse to ne kljub vsakdanjosti take srčkane punice — naposled se je tudi ona zavedala, da vsaj grša ni, nego jih je toliko, ki so se moški kar trgali zauje, — ne kljub vsakdanjosti, nego uprav radi nje! Kako je to mogoče? Kje so tu vzroki?

In kakor da pričakuje nekega navodila, ko pojasnila od tega lahkega bitja ni mogla pričakovati, je pogledala sestro, ki ji je vsaj v ti „stroki“ morala priznati nekako superjornost, in je rekla:

— Pa kako si razlagaš ti to? Kako more... da, nič ne bom izbirala besed: kako se more tako zavreči celo moški, ki je v vsakem oziru tisoč metrov nad tako brezpomembno stvarico, kakor si ti, da se plazi pred tvojimi nogami?

— No, ne vem, če sem ravno tako brezpomembna stvarica; a to moraš ti že bolje vedeti, se je ona zbadljivo nasmehnila. Toda zanimivo te je poslušati, ko delaš ti take poklone moškim, ti, ki ti pravijo doli v mestu kar sufražetka. V čem pa naj bi bili ti gospodje „tisoč metrov nad menoj“, če smem vedeti?

Ela se je ob izrazu sufražetka, s tako zlobnostjo izrečenem, malo zganila; a premagala se je in je mirno odgovorila:

— Nisem sufražetka in razumem popolnoma, do kam sme ženska in kje začne možev delokrog. Toda za to tu tudi ne gre. Nego za to, da moramo vendar priznati, koliko višjo izobrazbo ima tak akademik, ki bi si bil obzorje lahko vse drugače razširil, ne morda toliko že na srednjih šolah, nego veliko bolj po velikih mestih. In vendar na mah odreče vse to, če se prikaže čeden ženski obraz pred njimi! To je, radi česar bi pametna ženska lahko zaničevala in mrzela moške, ne radi njih spola in takozvane njih brutalnosti, da so se polastili vseh boljših mest in ne vem še česa. Toliko se ponašajo z vsem mogočim, potem pa pozabijo vse in padejo na kolena pred — pred lepim glinastim malikom: lepim ženskim telesom!...

— Čuj, Ela, ali ne govori nekoliko zavisti iz tebe?

Starejša je ostrmela. Vprašanje je bilo tako hudobno, da jo je v prvem hipu zbolelo samo to. Toda že se je ta čut umaknil drugemu. Tolikokrat ji je bilo v življenju, kakor da je opazila, s kako iskreno bolestjo so izrazili najboljši moški svojo neugodno sodbo o ženskah: rajši bi bili spoštovali; toda videči, kako so se ženske skoro brez izjeme ogrevale le za zunanjo, če že ne lepoto, pa vsaj obliko, takozvani nastop, eleganco v obleki in kretnjah, pa naj se je za vsem tem skrivalo še toliko duševne revščine in navadno tudi surovosti. In tolikokrat je občutila, da se res ni mešalo niti najmanj zavisti v njih obžalovanje, če se je zopet enkrat lepo in tudi nežno žensko bitje zavrglo na tak žalosten stvar, ali mešalo kvečjemu nekoliko one niti ne nelepe in neopravičene zavisti: češ, če si se že hotela dati použiti, zakaj ne rajši človeku, ki bi te bil užil do vseh tvojih sladkosti? In samo nekako tako obžalovanje je občutila tudi ona do teh moških, ki se pustijo za nas voditi od take prazne in tudi brezčutne kokete; namreč obžalovanje, da jim mora odtegniti svoje spoštovanje, ki ga ji je tako treba radi same sebe. Ne, one zavisti, ki ji jo je podtikala sestra, res ni poznala. Če bi bila hotela, kdaj bi bila že lahko dobila moža, celo takozvane dobre partije. Toda čeprav so se ji bližali samo pošteni in dostojni moški, se ji ni zdel nobeden toliko, da bi bil premagal njen strašni strah pred zakonom, kjer bi ne bilo najmanj vseh predpogojev, da vsaj nesrečen ne bo. Čemu potem tvegati vse, ko je tudi tako živela tako mirno in zadovoljno? Iz te zadnje misli je obrnila pogled v sestro in ji hotela ravno odgovoriti. Toda v tem pogledu se je moralo izražati toliko milobe, ki jo je Silvija gotovo drugače umela. Zakaj naenkrat je planila sem, objela sestro z obema rokama in vsa preplašena in osramočena vskliknila:

— Ne bodi huda, Elica, saj te nisem hotela žaliti. Kar tako sem rekla... Tebi pač ni treba zavisti, ko bi jih imela na vsak prst deset, če bi le hotela. Ampak razdražila si me tudi ti... Zakaj me tako v nič devaš? Potem marsikaj veš, česar še mislim ne.

— Zelo se motiš, Silvija, če misliš da si me užalila, je odgovorila tudi Ela z veliko bolj prijaznim glasom. Ko take zavisti v mojem srcu ni, bi me ne mogla niti razžaliti, če bi mi jo resno podtikala. Kvečjemu bi me užalila, ko kažeš, da me tako slabo poznaš, če misliš kaj takega o meni. Še manj pa je res, da te jaz v nič devam. Jaz bi želela ne samo, da si po telesu nego tudi po duhu in srcu najlepše dekle. Ti sama si, ki se v nič devaš, če govoriš tako, kakor si poprej govorila. Jaz pa te imam preveč rada, da bi mi bilo vseeno, kakih nazorov si v teh najvažnejših vprašanjih.

— In kakih nazorov bi želela ti, da sem? je vprašala mlajša s skoro ginljivo pripravljenostjo, da si jih takoj prilasti, le da bo sestra ž njo zopet zadovoljna. Poglej, Ela: kaj hočeš, jaz še ne morem biti tista... tako, kakor si ti, ki imaš vendar veliko več izkustva. In tudi desetkrat bolj učena in modra si od mene, kdo tega ne ve. Ampak jaz sem še komaj stopila v svet, ga poznam skoro še samo od lepe in dobre strani — kako hočeš, da bi bila že pametna, kakor si ti? Pouči me, če vidiš, da na meni kaj ni prav in videla boš, da si bom prizadevala, ravnati se po tem.

Sestra jo je gledala že z iskreno prisrčnostjo in se je toplo nasmehnila. Bilo je to vendar dražestno bitje in ni bilo čudno, če se je moškim topilo srce in meglil razum, gledajočim ta angelski obrazek. Kdor bi ji zdaj pogledal v te velike modre oči in če bi bil še tak izvedenec, bi moral vsaj ta hip pozabiti, da so za angela vendar nekoliko preveč polne. In kdaj ima moški prav ona leta, da bi mogel trezno presoditi te oči in ne zaiti že na ta nič manj sladka usteca in zahrepeneti po njih?... Vse to je Ela v tem trenutku tako dobro razumela, kakor še nikdar in naenkrat je skoro z grozo spoznala, da bo ta čudni izraz v teh očeh, bolj še za temi očmi moglo prav presoditi le žensko oko ali pa oko onega moškega, ki bo po mnogem trpljenju do konca razočaran od nje in ki bo zato najbrže ravno njen mož... Zakaj, samo ta bo po mnogih letih mogel predreti do dna in zagledati praznino... Ne samo zato, ker bo imel v to časa dovolj, nego ker se ji proti njemu edinemu čez nekaj časa ne bo zdelo potrebno, pozneje ne več vredno, da bi čez nje obdržala tudi pod njegovimi očmi ono kopreno, ki drugim zakriva prodiranje vanje in jim obenem daje ta čudni čar...

— Ti si... ti boš pravzaprav nevarna ženska, Silvija! je vzkliknila, ne misleč več na to, kaj jo je bila ona pravzaprav prej vprašala. In v glasu ji je bilo precej one groze, ki jo je bila zganila ta hip.

— Zakaj? Zakaj nevarna? se je zasinejala Silva in videlo se je, kako ji le laska ta sestrina beseda.

— Ker ne boš nikogar osrečila, — znala, da, hotela osrečiti — onesrečila pa boš enega, dva, tri, bogve koliko — vse, ki te bodo morali kljub boljšemu spoznanju ljubiti...

Zdaj se je zgenila tudi Silvija in lice ji je za spoznanje prebledelo.

— Čemu me plašiš? To ni res: onega, ki ga bom ljubila, bom osrečila!

— In zraven boš najbrže nesrečna še sama! je nadaljevala starejša, kakor da ni čula vzklika, in z glasom, kakor da gleda, kakor da prognozuje... To se pravi: nesrečna, če prideš človeku v roke, kateri ti

plača milo za drago... Pazi se močnega človeka, Silva! Gorje ti ob njem! Če že mora biti, izberi vsaj... vsaj mehkega moža, ki bo molče trpel in morda celo razumel, da nisi sama kriva!

Prijela se je počasi za čelo in šla z roko čezenj. Naenkrat je stresla glavo in se je vzravnala.

— Pustiva to! Si kakor si, boš, kakor boš — kaj pomaga vse prigovarjanje! Ali naj stopiva tudi midve k župniku? Prijazen mož je in... in moder, a tudi zabaven, boš videla. Tudi v tvojem smislu zabaven! je pristavila z rahlim nasmehom.

*Toda že je presenečena obstala. Silvija si je bila naenkrat z obema rokama pokrila obraz in je glasno zaihtela.

Toda Ela je ni več vprašala zakaj. Preveč jo je razumela. Samo rahlo ji je gladila lase in jo je mehko stiskala k sebi.

— Ne obupaj še, otrok! ji je čez hip rahlo govorila. In moli včasih, moli! Ne pozabi, Silvica, vsaj vsak večer se spomni Boga! In pomisli, samo za hip pomisli vsaki večer, ali je bila to sreča, kar so ti ta dan nudili ljudje, ti..., ti — kavalirji... Lep je svet, uživaj ga, toda to še ni vse: nekoliko nališpanih moških...

— Ah, veš kaj, nikdar več ne pridem k tebi! se je hudovala ona, kakor da ni več slišala nobene teh mehkih besed. Ti človeka samo užalostiš s svojimi večnimi pridigami! Pol ure sem tu, pa že dvakrat jočem! In zaradi tebe, ki res ne zaslužiš, ko si taka! Jaz sem se pa tako veselila, da bova zopet skupaj.

Starejša ni odgovorila. Počasi jo je pogledala in potem je vzela sestrin klobuk s svoje postelje ter ga ji posadila na glavo.

— Pojdiva zdaj, da se prej vrnemo! je rekla prijazno. Za večerjo pripravlja gospa nadučiteljeva nekaj posebnega. Pozdravita se ž njo že potem, ker je rekla, da se ne mara taka pokazati, kakor je v kuhinji. Izvoli!

Odprla je vrata in stopili sta ven. In nekoliko časa sta molče korakali tja dol v vas. Po sebi pa se je vnel zopet razgovor med njima in pred župnišče sta prišli že v živem pomenku. (Dalje prihodnjič.)

IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

3.

Župnik je bil še bolj mlad gospod silne postave in ogromne, plešaste glave; izrazito žive oči so mu gledale izza velikih zlatih naočnikov. Ko je zagledal na vratih gospodični, je živahno vstal, jima hitel naproti ter jima odkazal prostore ob mizi, kjer je že čakal velik krožnik vablljivo rdeče gnjati in salama ob steklenici rujnega vina.

— To je torej Vaša mala varovanka? je rekel Eli.

— Pa prav prava varovanka! se je zasmejala Silvija. Ves čas me krega in opominja.

— E, pa ne da bi bilo treba? se ji je nasmehnil župnik in jo pogledal z onim pogledom, ki delajo z njim poklone ljudje, kateri jih ne smejo ali pa nočejo z besedami. Potem se je za hip ustavil in je rekel: Na prvi pogled, tako-le, bi človek rekel, da bi ne bilo treba.

Ela je dobro vedela, da so to čisto brezpomembne besede; vendar pa so ji zbudile v srcu žopet oni jedki občutek, ki se ji je vsiljeval skoro neprestano v sestriini bližini in nehote mu je dala izraza:

— Treba bo najbrže že, če jo kregam, ker to ne dela nikomur veselja; toda še bolj gotovo je, da je vse zaman, dokler ji daje ves svet potuho in mora le lasten človek prevzeti neprijetno dolžnost, da takorekoč zopet podira tiste zlate gradove...

— I, draga gospodična, se je zasmel župnik. Le eno bi vam rekel: Če že ste filozofinja, bodite popolnoma in pomislite, da smo tudi v takih stvareh in tu še prav posebno vsi sebičneži. Večkrat namreč vidimo, da imajo starši prav, če se jezijo na otroke, mož prav, če na ženo, brat na brata in tako dalje, toda v take stvari se ne mešamo radi in se delamo, kakor da niti ne slišimo.

— Proti temu bi se tudi nihče ne upiral; toda če slišijo taki otroci, taka žena, tak brat in taka sestra od tujih ljudi same poklone, potem ni čudno, če začne misliti, da domači samo sitnosti preganjajo. Tu začne torej ono negativno delovanje, ki...

— Ki ga je treba, kakor rečeno, s stojičnim mirom vzeti na znanje, ko ne pomaga vse nič. In če ima starejša in brezdvomno tudi pamet-

nejša sestra nesrečo — je vse zaman: moram že zopet „negativno delovati“ — če ima taka sestra nesrečo, da ji je Bog dal tako sestrico, kakor vam, gospodična, potem je njena naloga še posebno težka... Posebno če tudi sama še ne imponira niti z zadostnim številom let niti primerno hudo zunanostjo.

— Z vami ni posla! je Ela nejevoljno zamahnila z roko, a jo je vseeno sililo na smeh.

Župnik je to opazil in je z veselimi očmi približal svoj kozarec njenemu.

— Pa, da! Kaj hočete: tudi prestar sem, da bi vsako stvar tako tragično videl. Vi, gospodična Ela, pa še vse strašno — pretirujete. Le verjemite mi! In zdaj bodimo rajši veseli, da imamo po dolgem času zopet enkrat tu gori v naši samoti tako lepo družbo, je pokimal župnik na vse strani. Sicer pa je gospod sodnik kar očaran našega gnezda. In vi gospodična, kaj pravite? se je obrnil k Silviji.

— O, gospodična se je nad našimi Policami kar razjokala, kakor prerok nad Ninivami! se je zasmel Zevnik, ki je ves ta čas molče motril zdaj eno, zdaj drugo sestro. Hotel se je pravzaprav samo pošaliti, zato je bil nekoliko presenečen, ko ga je Silvija ostro zavrnila:

— Jaz se nisem razjokala nad Policami, ki me tudi čisto nič ne brigajo.

— Ne, to je res, je pomirjevaje pritrdila sestra. Ampak njad menoj se je razjokala, češ, da so me porinili v tako puščavo.

— Pa ste ji posvetili, kaj? Kolikor vas namreč poznam, se je zasmel župnik, ki očitno kar ni hotel pripustiti, da bi govorili v tem neprijetno napetem načinu dalje.

— Skozi eno uho noter, skozi drugo ven! je kljubovalno skomizgnila Silvija. In potem je naglo rekla: Zapijmo vendar kaj, drugače se bomo res samo prepirali. Če namreč dovolite, gospod župnik. Saj ste pevec?

— Za silo. Pa zapojmo no! je pritrdil župnik, a z nekoliko obotavljajočim se glasom, kakor človek, ki ve, da se veselosti tudi s petjem ne da prisiliti; nego da bi bilo treba najprej polagoma preiti v razpoloženje, ko pesem potem sama pride.

Ali ustavljal se nobeden tudi drugih ni. In tako so poskusili. In ker je bil glas in posluš vsem dober, — Silvija je pela sopran, Ela alt, župnik bas, a Zevnik je s tretjim glasom srečno izpolnjeval harmonijo, — je bilo petje vsaj ušesu prijetno. No, vsem razen Silviji se

je poznalo, da niso popolnoma zadovoljni. Ona pa je komaj izpela eno, je začela z drugo pesmijo, in za njo s tretjo, četrto, brez prestanka, in še bolj: brez vsakega izzvenenja.

„Kako to žene!“ si je mislil župnik. In ko je pel, je ves čas mislil, kako bi napravil, da bi peli nekoliko drugače... tiše, počasneje, ali kako bi rekel... skratka drugače... Zakaj bil je pevec z vsem srcem.

— Vi ste pa bolj za poskočne, gospodična! se je nasmehnil, ko je Silvija predlagala zopet nekaj takega.

— Da, gospodična pravi, da so otožne žalostne, je s hudobnim veseljem pritrdil Zevnik.

— Kaj niso? ga je kljubovalno premerila Silvija.

— Nikakor! Otožne so celo najbolj vesele, naše namreč. Seveda je vse odvisno od... od resonatorja.

— Joj, tu bo pa kup zamere! se je zasmejala Ela. Moji sestri se ne morete bolj zameriti, nego če trdite, da ne zna peti.

— Pa bi me tudi prav nič ne prijelo, če bi kdo to trdil. So pa že drugačni izrekli mnenje, koliko znam ali ne znam.

— Oprostite, gospodična, ampak o tem niti ni govora, da bi ne znali. Vaš glas je ne samo lep, nego nenavadno prijeten...

— No, potem recimo, ne da ne zna, nego da noče prav peti. Kdo bi ji pa tudi glas odrekal! je vzkliknila Ela.

— Menda ne! se je ostro zasmejala Silvija in videlo se ji je, da ji je zdaj čim bolj vseeno, ali žali koga ali ne, ali se postavlja pred temi ljudmi v neugodno luč ali ne, sploh, da ji je že vseeno.

— Tudi ta izraz menda ne bo pravi! je hitel pomirjevati župnik. Nego tako je, gospodična Silvija, da vas mi stari ljudje, — in to smo, če dovolite gospodična Ela, proti njej vsi drugi, — da vas mi, ki je nas starost ali življenje napravilo bolj okorne, že bolj težko dohajamo.

— In pa da gre čuteč človek čez cvetno livado rajši peš nego v avtomobilu! se je nepričakovano oglasil Zevnik in s tako odločnim glasom, da so se vsi ozrli vanj. Da, je nadaljeval čez hip, kakor da odgovarja tem pogledom. Tu smo vam vsi prav gotovo iskreni prijatelji, gospodična Silvija, zato nimate pravice, da takoj vzplamtite, če vam kdo reče kako besedo, ki ni ravno kompliment. Prav mladi ljudje večinoma tako pojejo, kakor vi... To se pravi, jaz in tisti, ki sem jaz ž njimi pel, nismo nikoli peli tako. — No, pa to je vseeno; glavno je, da vas je danes nekdo opozoril, kako naj se poje, če je človeku do tega, da bi petje res tudi užil... Sam namreč užil, ne le drugi, ki

morebiti poslušajo... To se pravi: sam pred vsem in skoro ne meneč se za druge, čuteč pa dobro, da uživajo tudi drugi ž njim, če so istega srca... da potem ne nastane le harmonija glasov, nego tudi harmonija duš... tisto vibriranje zraka in src, ki ga daje samo... samo intimnost.

— Popolnoma resnično! je zamišljeno pritrdila Ela. Zato sem imela vedno tudi nekak predsodek proti takozvanim virtuoziem... Ali pravzaprav: Želela bi jih bila čuti na samem... kadar svirajo samim sebi... Že pevec v zboru poje čisto drugače na odru, nego če je tako-le družba, kakor zdaj mi. Tudi tam se opaja, ali tam je vendar nekaj drugega... neka borba s publiko, in veselje na zmagi, če gre po sreči...

— Saj je tudi celo že v pogovoru nekako tako. To je: velika razlika, ali na primer človek razpravlja v dveh, treh, kvečjemu desetih, ali pa v veliki družbi. Tam se navadno to, kar bi bilo v intimni družbi kvečjemu debata, prevrne naenkrat v pravo — bikoborbo. Vsak misli le na to, kako bi nasprotnika podrl pred — drugimi.

To je rekel župnik. Na to nit je nanizal nekaj Zevnik. Njemu je nekaj pritrdila in nekaj ugovarjala Ela. In razvil se je živahen pomenek, da so Silvijo skoro popolnoma pozabili.

Dokler ni s precej očitnim zehanjem opozorila družbe zopet nase. In dasi ni imel nihče občutka, da bi bil ravno obžaloval njeno prisotnost, je bilo vendar vsakemu najmanj žal, da nima ona edina za vse to nikakega smisla in da je treba zato radi nje s tem modrovanjem tudi prenehati.

Župnik je tu naglo vstal. Pomežiknil je in rekel:

— Zdaj pa nekaj drugega. Takoj pride!

In že je bil skozi vrata. Nekoliko iz napetosti pričakovanja, kaj neki pride, nekoliko, ker niso vedeli, kako bi drugače, so vsi molčali. Toda že so se vrata zopet odprla in župnik je vihtel med njimi dve trebušasti steklenici s cekinasto vsebino. Slovesno se je približal mizi in je nalival.

— Pri ti stvari je kakor pri loteriji: Norec, kdor vedno, norec, kdor nikoli! je rekel. To šele nas bo, upam, spravilo v dobro voljo!

In res se je kmalu razvila prisrčna zabava. Silviji se je sicer skrajza zdelo, da se samo premaguje. Spomnila se je naukov svoje matere o ‚dobri vzgoji‘, ki so se je bili še najbolj prijeli, češ, naj ‚manj finim‘ družbam vedno še posebno pokaže, kaj pomeni ‚dobra otroška soba‘. „Treba jim je pokazati tem kmetavzom z Elo vred, da sem pa le nekaj drugega nego oni!“ si je rekla. „Vedla se bom, kakor da

se počutim le v samih nebesih med njimi; potem pa naenkrat vstanem in hladno porečem, da je čas oditi. In to, kadar bo najbolj 'veselo'! Čakajte! Toda, no, potem jo je prijelo še samo. Ali so jo spravile v dobro voljo župnikove res zabavne pripovedke iz njegovih pre mnogih potovanj, ali Zevnikove zopet čim bolj tople in hrepeneče oči, ali celo Elina ljubeznivost, ki je bila videti vsa blažena, da ponese zdaj sestra o prvem posetu tu gori le lep spomin s seboj, ali vse skupaj in še vpliv te žlahtne kaplje zraven, tega bi sama ne bila vedela razložiti.

In ko je začela potem Ela siliti, da bi šli, češ, da mora biti sestra na vsak način še pred nočjo doma, je župnik, ki mu je bilo videti vse na tem, da jih pridrži, takoj zapazil, da bo našel v Silviji še najboljšo zaveznico. Na vsako Elino opazko, da je gospa nadučiteljeva gotovo že pripravila večerjo, da bo huda, če bo morala čakati, da kar pojedeti in potem takoj oditi, tudi tam ne bo šlo, in da bo drugače prepozno, je imel župnik le en odgovor: „I, saj to je!“, kar je Silviji tako ugajalo, da je z glasnim smehom naglo ona rekla, če bi bil župnik le najmanjšo priliko izpustil. In ker je naposled tudi Zevnik po malem pomagal, so bili vsi Elini prigovori zaman. Šele ko je župnika pregovorila, da gre tudi on ž njimi, se je družba odpravila proti šoli.

In tam so zopet sedeli toliko časa, da je bilo solnce že tik nad grebeni, ko se je Eli posrečilo sestro pregovoriti, da se je začela odpravljati.

— Pa kaj ste vi toliko za te družabne korektnosti, gospodična Ela, ali prideva s Silvijo malo prej ali pozneje v mesto, vi — emancipiranka? jo je podražil Zevnik, ki se je bil do prešernosti razvnel.

— Prvič nisem emancipiranka; drugič pa, če sem jaz, Silvija ni!

Pogrelo jo je, da jo neprestano hočejo za nekaj napraviti, kar ni bila in ni hotela biti; toda že se je oglasil župnik v svojem najdebelejšem basu: „I, saj to je!“, da je glasen smeh zagrnil zopet vso nejevoljo, in se je izvršilo tudi slovo v skladu z vsem popoldnevom od župnikovih dveh cekinastih trebušark dalje.

4.

Ko sta se bila Silvija in Zevnik skrila za šumo pod vrhom, do kamor ju je bila šla spremit vsa „najvišja Polica“, kakor je rekel župnik, sta se prijela za roke, da bi laže tekla. Zakaj Ela jima je še v zadnjem hipu priporočila, naj se podvizata in onadva sta smeje se prijela ter se v diru spustila nizdol.

Ali kmalu se jima ni ljubilo več in sta se drug drugega pridržujoč ustavila. Silvija je vtaknila spremljevalcu roko pod pazduho in nekoliko časa sta molče korakala po zdaj položni in še dosti gladki poti proti dolini.

— Včasih ste vendar čisto čedna stvarica, Silvija, je naenkrat izpregovoril Zevnik in je pritisnil njeno roko za spoznanje bolj k sebi.

— Jako laskavo! In veseli me, da najdem tudi jaz tuintam trenotek, ko se mi ne zdite tako napačni.

— Hm, pravzaprav sva jako prijazna človeka! To bi moral potrdati vsak, ki bi naju zdajle čul.

— I čemu bi si pa ne povedala, kako čutiva drug do drugega?

— Saj to je! Toda — ako že smem naprej vpraševati — ali je pri vas mnogo več onih, recimo, ugodnih trenčkov do mene ali narobe?

— In narobe?

— To se pravi: glede mene do vas?

— Da!

— Najprej vi, prosim! se je priklonil ter je napravil z roko, kakor da jo pušča skozi vrata pred seboj.

— Hvala! Vedno kavalir. To se pravi... žalibog ne vedno? In potem... Skratka, kadar naščemerite obrvi, zapičite oči v človeka in govorite kakor kak stavec in... in še podpirate tisto strojno puško tu gori, da me potem še bolj obsipa s svojimi sitnobami...

Zevnik se je glasno zasmel. Videl je pred seboj ubogo Elo v ti novi prisposobi in zaslišal zopet njeno nekoliko prenašlo govorjenje... Toda obenem ga je tudi nemilo dirnilo, da je mlajša to besedo tako lahko izgovorila; in za hip mu je hušknil čez lice nejevoljen izraz. Toda ona je že povzela:

— Če ste tak, potem... potem skoro ne morem verjeti, da ste isto kakor drugače! Recimo, kakor zdaj...

— Namreč?

— Namreč? se je spačila in ga je od strani pogledala. A že je tudi kakor začudena odprla oči in je vzkliknila:

— Saj že zopet niste več isti! O, to je pa že od sile, kolikokrat ta človek v eni sami minuti izpremeni obraz! Zdaj še vesel, visok, vitek, lep fant s svetlimi očmi, kodri mu irfotajo okrog glave, smeje se, da se mu bleščijo zobje — človek bi ga na mestu poljubil; ozreš se, pa stoji stavec pred teboj! Pojdite se solit!

Izpulila mu je roko in stekla dva, tri korake. On jo je zopet ujel. Ko je govorila te zadnje besede, je stala pred njim kakor od znotraj

razžarjena čudežne svetlobe, vsa razpaljena, divja, divna, da ga je streslo. In zdaj je iztegnil roke po njej, jo držal ž njimi, kakor da je hlatal in zagrabil za omamen sen, poln bajne, tihe sladkosti in obenem žehteče, opojne strasti.

— Na, na, saj sem spet tak, kakor me hočeš! je hropnil. In zdaj me... zdaj me na mestu poljubi... pokrij... zažgi!...

— Jaz te... tebe? je skoro kriknila. In stala je trdo tik pred njim. Toda v očeh ji je videl, da tudi za njimi gori, in glas se ji je bil na koncu zlomil. Stala je tako trda, ker se ni mogla premakniti več, oblita njegove paleče strasti.

— Pa narobe! je kriknil in jo potegnil k sebi.

Po dolgem času mu je zvila obe roki okrog vratu in ga potisnila od sebe.

Popravila si je klobuk in lase in težko sopeč se je obrnila po cesti naprej. Skoro osorno se ga je otresla, ko ji je hotel oviti roko okrog pasu in niti pod pazduho se ni pustila več peljati.

— Pa ne, da si huda, Silvija? je mehko vprašal.

Že ga je hotela pogledati, da bi videla, čemu tako neumno vpraša, a premagala se je. Saj ji je že njegov glas povedal, da res misli tako. Pa, ali je res mogoče, da so nekateri moški taki medvedje? Tu stopa zdaj ta poleg nje, ves poparjen in potr in misli, da je razžaljena. Toda, kaj se je takega zgodilo — zakaj naj bi bila razžaljena?...

To se pravi... v prvem hipu je pač začutila, da nekaj ni bilo prav..., da bi se ne bilo smelo zgoditi... In otresla se ga je res iz notranjega nagona, kakor jo je telesno hotelo zadušiti in je morala iskati sape, tako je začutila tudi notranjo potrebo, da se reši te težke strasti, ki je bila legla nanjo. In zdelo se ji je, da bi moral on prav čutiti, da je treba zdaj preskočiti vse, kar je bilo tako mučno. Govoril naj bi bil karkoli, se smejal in se vedel, kakor da ni bilo nič. In potem bi jo bil tam doli za prvim ovinkom pritisnil zopet k sebi, jo zopet poskusil poljubiti, in če bi se branila, jo poljubil po sili, a vse tako nalahko, veselo, lahkomiselnno, kakor da ni nič. Toda on gleda skoro svečano predse in se mu na obrazu vidi, da misli, bogve kako silno in lepo stvar je zdajle doživel...

Pomislila je, kako bi se vedel v tem položaju kateri onih drugih tam doli, komisar Steger, nadzornik, notar, dr. Bilec, kdorsibodi, ki jih je štel med ljudi, na katere se je izplačalo spomniti. Hm, morda bi bil še kateri teh nekoliko neroden, čeprav ne toliko, kakor ta; toda Steger na primer bi prav gotovo ne delal ne takih obrazov, ne drugačnih. Smejaj

bi se, ne temu, nego morda zato, ker bi bil vrgel klobuk v zrak in bi mu obsedel na veji, smejal bi se, žvižgal bi, pel in tam doli bi jo hotel zopet poljubiti.

Toda... ali bi bilo res tudi s Stegerjem ali katerim drugim prišlo do tega? To je res, da bi ti ljudje stvar na lahko vzeli, toda vzeli bi tudi njo na lahko... Rekli bi: eh, taka-le mala učiteljica je, pa se rada malo posrčka. In brez posebnih pomislekov bi povedali celo v družbi... Ta tu pa bo molčal kakor grob...

Nič ni z vsemi skupaj! je nejevoljno odločila. Tako, da bi, kakor razumem jaz: vesel si, pa si utrgaš poljubček; lepo je, a nič takega, da bi potem govoril o tem ali premišljeval...

— No, gospodična Silvija, kaj ste res hudi name? Kaj res ne čutite, kako je prišlo? je zopet začula proseč in nežen glas tik poleg sebe.

— Kdo pravi, da ne čutim?

— I, čemu se potem tako jezno držite? Ravno tako bi se lahko jezili na veter, ki vam klobuk premakne, kodre razpiha, ali karsibodi.

— Vi ne razumete žensk, je rekla kratko.

— Pa mi jih vi razložite! je vzkliknil, vesel, da ni hujšega.

— Mogoče bi vam ne škodovalo. Toda potem bi rekli, da sem jaz lahkonomiselna in ne ženske.

— O, kaj so ženski nazori o tem — lahkonomiselni? Zakaj se pa potem ženske vsaj navidezno tako hudujejo, ako... ako jim veter klobuk premakne?

— O, veter bi že razumel. Ampak vi ne razumete. Vaše vrste moški že celo ne. Kaj je na primer vam poljub? se je naenkrat obrnila sem.

— Sladek cvet ali pa sladek sad na drevesu... na drevesu spoznanja, je rekel po kratkem pomisleku.

— Cvet ali sad? To je razlika, menda!

— Skraja... to je tako-le: poljub brez posledic le cvet... Pozneje... ko je stvar resnejša, globokejša, cvet dozori v sad... včasih celo precej trpek in grenek sad...

— In kaj ste utrgali prej — cvet ali sad?

— Hm, kaj naj vam rečem?... Gledati moram namreč tudi, da bo vam prav...

— Ne, le tega ne! Povejte popolnoma odkrito, to hočem!

— Da, če bi bilo tako lahko... če bi namreč sam vedel. Zakaj na prvi pogled... to se pravi: po prvem okusu na ustnicah bi rekel, da je bil čudovito opojen, bajen cvet... Toda po okusu, ki mi zdaj vstaja v srcu...

— O, že vem, kaj hočete reči, ga je nervozno prekinila. In prav tega nočem! Jaz hočem, da me vidite tako... tako, kakor ste prej rekli... kaj bi meni sad že sedaj?...

— Razumem! se je čez hip nasmehnil, in okrog usten mu je zaigralo malo trpkosti. Sad spominja že na jesen, vsaj na poletje... Vi pa hočete, da vas človek vidi še čisto spomladansko... Lepo češnjevo ali jabolčno drevo hočete biti... In ne ob cesti, ampak v lepem sadovnjaku, ki ga je gospodar zaklenil za seboj in vtaknil ključ v žep, da odpre samo, komur on hoče... In samo tak, ki zna užiti čar teh belih, veselih, vriskajočih vej, katere šume nad njim — šume od tisočerih bučel — samo tak, kateri zna lepo priti, mehko seči po cvet ter tiho in molče oditi, naj mu bo za ta kratki, sladki hip odprt vhod... In če pride drugič, ni nemogoče, da se mu duri spet odpro; toda niti v očeh mu ne sme biti sledu, da je že kdaj prej prestopil prag in da mu je znan ta kraj... ta raj... Ta raj, ki naj bo pomlad dolga, dolga v njem... dolga do vseh mej in do vseh mej sladka... Ah, še niti ena vseh teh stoterih in stoterih belih glav — teh spomladanskih misli — ne sanja o rumenem ali rdečem sadu, ki bo nekoč sklanjal veje mesto njih — — vseh tisočero glav misli eno samo belo, deviško čisto spomladansko misel... Ali je tako, Silvija, ali ni?

Že ob njegovih prvih besedah, ki so se prijetno spustile na njeno srce, ji je prišlo na um: Tako bi noben onih drugih tam doli ne znal povedati. Potem jo je njegovo tiho govorjenje bolj in bolj omamljalo, povabila je glavo in ga je z blaženim drhtenjem poslušala. In zdaj, ko je končal, jo je vse prevzelo, da se je mehko stisnila k njemu, ovila mu roko okrog vratu ter gledajoč mu v nekoliko zameglene oči in gladeč mu lepo visoko čelo tiho govorila:

— O, kako lepo si povedal to, Jožko moj! Da, tako, prav tako mi je! Prav tako si želim... tako sanjam... In za plačilo pridi včasih... tiho odpri in utrgaj si bel cvet... In potem se tiho obrni in pojdi spet... in molči!... In ne išči ničesar drugega!... Na tem vrtu ni še niti rdečih cvetov, kaj šele sadov!... Ampak belih cvetov — na, na! — cel grmič!... Imaš dovolj? Si zadovoljen?

Vtaknila je zopet roko pod njegovo pazduho in ga je potegnila s seboj, kakor da odgovora še pričakuje ne, ker je po sebi umljiv.

On pa ni bil zadovoljen... Celo čudno težko mu je bilo srce. Če bi prej ne bil še vedel, zdaj je občutil z vso bolešno gotovostjo, da je bil pri tem dekletu zahrepenel po enem samem cvetu, onem rdečem, kakor je bila pravkar rekla. In to še preden mu je nasula belih v naročje... In da mu je bilo zdaj hrepenenje po onem, enem samem še toliko silnejše. A zavedal se je tudi z vso jasnostjo, da bi mu to hrepenenje ne bilo na srečo niti tedaj, če bi vedel, da mu je kdaj namenjen oni rdeči cvet...

— Ti, Jožko! Namreč, kadar bova sama, si porečeva Jožko in Silvija, kaj ne? Ti, Jožko, ali nisem tudi jaz dobro rekla ono o onem rdečem cvetu, kaj ne? je naenkrat začebnala ob njem. Veš, in tisti cvet bo, kadar priklje na dan, — veš kaj bo? Nageljček, veš! In kadar bom izbrala bo znamenje, da sem izbrala — rdeč nageljček. Lepo, kaj ne? Torej: kadar boš videl, da sem dala komu rdeč nageljček — morda boš to celo ti — takrat vedi, da je tisti in ravno tisti fant mojega srca. Zapomni si to!

— Bom! Hvala! se je priklonil nekoliko ironično. Dotlej pa samo belo cvetje — Bog ga daj obilo!

— Kolikor si ga zaslužiš! je pokazala, kako je razumela njegove besede.

— Ali... ali bojim se, da morebiti ne bom sam, ki bo hodil ponj... Kaj pa naj storim, če srečam na svojih tihih potih pod belo drevo spoznanja — konkurenta?

— Kako mnenje imaš o meni? je rekla strogo.

— O, prosim, jaz izvajam samo iz tvojih besed. Tisto belo cvetje je zate očitno samo nedolžen in neobvezen dar; in ne vem, čemu naj si laskam, vsaj dokler nimam one slavne rdeče legitimacije, da smem hoditi sam ponj ali celo da smem srečnega srečanca — pretepst. Ključ od sadovnjaka ali bolje cvetličnjaka obdrži gospodinja — ni torej izključeno, da kdaj pozabi zapreti. Jaz bi bogme ne, da ga imam;

— Saj prav zato — —

— No! se je zasmel, ko se je naenkrat zopet ustavila. Prav zato ga ne dobim, kaj ne? Toda, rdeči nagelj, oprosti: rdeči nagelj pa ne vzcvete več na tem... na tem takorekoč na pol javnem vrtu, ampak že na tvojem okencu, kaj ne? In zdaš mi še to povej: ali bodo vsaj tam cveti viseli na znotraj, v sobo samo, namenjeni takorekoč samo fantu tvojega srca, ali pa na zunaj, po zidu, da se jih more veseliti še kako drugo krščansko oko in srce?

— In ali bodo še pozneje jabolka rdeča ali rumena, kislja ali sladka ali srednja? Morda te zanima celo tudi že to?

Gledala ga je veselo in izzivajoče, in skoraj ljubo mu je bilo ob tem pogledu, da ni začutila žela v njegovi besedah.

— Ah, daj belega cvetja, še nekaj kosmičev mi ga daj! Vrag vzemi vse drugo, vsaj za danes! je vzkliknil, sam sebe priganjajoč v to lahkotno razpoloženje — kakor je z veseljem opazil, ne brez uspeha.

— Edino tako si lahko zaslužiš rdeči nagelj! se je zasmejala in se ni preveč branila.

Ko sta dospela v mesto, so že gorele luči.

(Dalje prihodnjič.)

FRANJO ROŠ:

NAŠE JUTRO.

Sredi najglobljih polnoči,
v molku najtrših samot
smo obstali — v nas temà,
naša — brez cilja pot.

Ali iz muk najvišje noči
jekne srce bolno,
kakor da je zaslutilo
sredi pekla nebo.

In takrat zazvenela je
struna vseh strun iz nas
in takrat vzplamenela je
luč v ta mrtvi čas.

Prosto obzorje, čist pogled,
bogat samot sijaj...
Naša pesem polje v luč,
pije prostost in maj.

Kaj ste rãrli?

30/3 1920

IVO ŠORLI:

GOPSA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

5.

Mesto je bilo zidano v obliki križa, to je na obeh straneh dveh, od pamtivekov tu križajočih se cest. Šele v zadnjih dvajsetih letih se je upalo nekaj novih zgradb izven dolgih, ravnih vrst in bolj tja noter v polje.

Prva teh izbežnic je bila hiša gospe Prodanove; in pomaknila se je bila s ceste le za toliko, da se je pred njo raztezal precej obširen vrt. Sezidal jo je bil rajnki gospod Prodan prav za sebe in ženo, ko jima je bila umrla edina hči, in se mu je zdelo, da nima zdaj za koga še novih grošev zlagati k tistim, ki si jih je bil prihranil v veliki gostilni na trgu. Odpočiti se je hotel že na tem svetu od premnogih trudov življenja, a odločeno mu je bilo, da se bo šele tam gori pod cipresami. Ženi pa je bilo po njegovi smrti še bolj dolgčas in bolj zato ter iz stare navade nego za dobiček, si je zopet izprosila pravico zelene vejice nad vrati.

Tak je bil početek prijaznemu domu, ki so mu zdaj že vsi njegovi prijatelji pravili skoro še samo „učiteljski“. Rajnka hčerka gospe Prodanove je bila namreč učiteljica in je začela svojo tako nenadoma pretrgano službo prav v mestu. Že odtlej je bila stara gospa v zvezi s skoro vsem učiteljstvom. Njegovo iskreno sočustvovanje ob hčerkini boleznih in smrti pa je to zvezo še bolj utrdilo. Tako je s ponosom sprejela naslov „mame“ in je res prav materinsko skrbela posebno za začetnice z ono borno plačo, ki se ji je zdela vedno kakor nalašč tako nizka, da bi pokazala, koliko je, v teh dekletih moči, da ne zaidejo na kriva pota kakor toliko mladih žensk v drugih poklicih s celo toliko večjimi dohodki. „Naj rečejo tem sirotam, kar hočejo — če se že katera izpozabi, za denar se ne!“ je tolikokrat s ponosom poudarjala, kakor da so vse njene hčere.

Silvije se je oprijela še s prav posebno ljubeznijo. Doslej je dajala učiteljicam in učiteljem v mestu za neverjetno majhen denar le hrano, zanjo je pripravila celo malo čedno sobico, sobico pokojne hčerke. „To stvarico si je gospod Bog prav posebe izmislil. To je pravo filigransko

delce! To je treba pa res z umitimi prsti prijemati!“ — tako ji je bilo, kadar jo je gledala. In skoro, da bi bila včasih nad Bogom samim mrmrala, če se je Silvija ob nedeljah prav lepo napravila ali če jo je šla pogledat, kadar ji je dala svežega perila na posteljo in ji je počivala glavica na prebeli blazini. Takrat si je starka mislila: „Čemu le toliko lepote skupaj! Prava potrata je — za pet lepih deklet bi je bilo dosti!“ Pa se le ni mogla premagati, da bi se ne bila sklonila in dahnila rahel poljub lepemu angelu na čelo.

In vendar se ni varala in si ni domišljevala, da je to dekle angel tudi po duši. Nič hudega sicer; in ko ji je prijateljica rekla: „Moški se ji preveč dopadejo!“ se je odločno postavila zanjo. Kvečemu, da ji fantje dopadejo, bi se moglo reči, je menila. „O, lep razloček!“ se je zasmejala prijateljica. „Saj ne pravim, da se ji samo poročeni možje dopadejo.“ „Vem, da ne; a tudi tako je razloček. Vsaj tak, kakor med pijancem in človekom, ki ve, kaj je dobra kapljica.“ „I, če je že tako“, se je z nekoliko hudobijo zahihitala ona druga, „potem bi rekla, da gospodična Silvija malo pocuza iz vsakega kozarčka, ki mu pride blizu. Povej mi le enega, ki bi ga ne bila hotela in znala znoriti! Boš le videla, da bo prišlo še do škandalov. Apotekarjeva gospodična je kar zelena, tako se boji za svojega Julčka; geometrova gospa pa je baje njemu zapretila, da uteče domov, če se ne neha vrteti okrog Silvije. Le še enkrat, če izve, da je bil zvečer tu pri tebi, da bo videl!“

Toda tukaj je zadela gospo Prodanovo v živo. Kaj? V njeno pošteno hišo da bi kdo komu branil, pa bilo tudi žena možu? Če je ona ženska prestara za dedca, je temu najmanj kriva gospodična Silvija. Če je z vsakim prijazna in če jih ima celo malo za norce — tepce, stare in mlade —, še ne zasluži, da jo bo kdo vlačil zaradi takih stvari čez zobe!“

Tako je govorila gospa Prodanova. Toda v srcu se je le prestrašila. Bilo je nekoliko resnice na tem — Silvija jih je morda le preveč uganjala... In odločila se je, da ji poreče lepo in prijazno besedo kakor mati, toda prav tako odkritosrčno. Takoj danes, ko se vrne z izleta na Police, ji poreče. Odpravila je prijateljico, kakor da se ji muči; da bi čim prej mogla premisliti, kako ji poreče, ti norci... Naposled, enega naj se drži, če že mora biti! Ta Zevnik na primer, ta bi jo tudi vzel. Pameten in pošten dečko je in tudi lep — česa bi še naprej iskala?

Toda, ko je Silva potem prišla — mnogo prepozno, se je zdelo stari gospe — in je stopila za njo v sobo, ni še našla poguma. Preveč je bilo

dekle razigrano in prešerno, da bi bila mogla pričakovati, naj bi zdaj kaj zaleglo. Pa jutri! si je rekla. Tako na celo tudi ne smem, da ne bo še slabše.

Toda potem, doli v dolgi gostilniški zadnji sobi, kjer se je večer za večerom zbirala mestna gospoda ob belo pognjeni mizi, dolgi kakor soba sama, doli jo je nocoj s posebno pozornimi in poostrenimi očmi opazovala in tehtala.

Drug za drugim so prihajali s tistim posebnim izrazom na licu, kakor prihajajo takozvani stalni gostje v svojo stalno gostilno samo v malih mestih in po trgih. Pride, pozdravi, sede če le mogoče na isto mesto; in potem čaka, da mu prinesejo — niti naročevati ni treba. Tu je in niti ni mogoče, da bi ne bil tu. Zdaj se vplete v pogovor, ki se je bil nadaljeval brez obzira na njegov prihod, če ni, da bi ga bili čakali, vedoč, da je kaj prav posebnega doživel. Potem pride drugi, sede in se pritakne. In tako gre dalje, kakor člen k členu v verigi, dokler niso vsi skupaj. In potem je tudi prav kakor je bilo doslej: mirno teče pogovor, prijeten, nerazburljiv, vsakdanji. Kvečemu potem včasih pijača podžge družbo, da se loti česa, kar ji ni navada.

Na čelu mize so sedele najprej štiri učiteljice. Zato ker so prihajale redno prve k večerji in tudi zato, ker so pile vse skupaj samo pol litra vina. Šele pozneje, in to je bilo skoro vsak večer, če je prišla večja posoda na mizo, so se morali pridružiti tudi njihovi kozarci. Učitelji so bili oženjeni, samo dva sta večerjala tu. Ali prihajali so tudi skoro vsi drugi. Potem advokat, dva zdravnika, notar, sodnik, župan, gospodje z glavarstva, včasih celo glavar sam — vse kakor povsod. In kakor povsod skoro vedno tudi nekaj dam vmes.

Tam gori na levici najstarejše učiteljice je sedela Silvija. Večerjo je bila sicer zamudila, toda, bila je vendar že prej na svojem mestu, nego se je bila zbrala večina družbe. In to ji je bilo ljubo, ker bi bila drugače zbudila preveč pozornosti.

Sedela je tam gori, z nekoliko zastrtimi očmi. Zdaj se je srečala s pogledom tega in mu naenkrat svojega umaknila, kakor da jo je sram; zdaj je hipoma blisknila mimo oči onemu, tako žarko, a tudi tako naglo, da je ostrmel in potem zaman iskal še enkrat; zdaj je tiho in kakor vdano spustila njih modro luč na tretjega, a ko je hotel piti, je zapazil, da je razlita pravzaprav na vse okrog in da ona gleda le slučajno sem, pa ga morda niti ne vidi. Le komisarja Stergerja paleče oči so jo včasih ukrotile, da jim je za hip prepustila svoje; no, le za hip, in že so smeje se zbežale. A vse to se je vršilo tako, da drug za drugega ni vedel, in še ženskam ni bilo vselej jasno, ali je bilo ali ne.

Tudi Zevnik je čakal, kdaj se jima strnejo pogledi, kdaj drug drugega sladko opomnita na globoko in bajno skrivnost med njima. No, prišle so njene oči, a v njih ni bilo niti sledu. Malo da niso vprašale: „Kaj pa je? Zakaj tako gledaš?“ Če so se njegove oči nasmehnile, so ostale njene trde; če so njegove prosile, naj bi stopila zopet za hip tja gor pod senco vej, vso pozlačeno od zaňajajočega solnca, so njene hladno odgovorile: „Hvala! Zdaj sem tu!“

Samo nekoliko bolj tiba je bila nocoj. A tudi ta molk je govoril: „To je zaradi čisto drugih stvari in ne zaradi onega tam gori! Mogoče mislim na besede, ki mi jih je rekla sestra; mogoče se mi ona sama smili, naj še toliko zatrjuje, dà ji je dobro; mogoče mi gredo še drugačne reči po glavi; a vse to je moja stvar!“

Naenkrat se je obrnil mlajši zdravnik k njej in je široko odprl oči:

— Pa saj res, gospodična Silvija! Vi ste bili danes na Policah. Kako pa, da ničesar ne poveste, kako je bilo gori? No, kako se vam zdi rezidenca vaše gospodične sestre?

— Strašna! Ona sicer trdi, da se počuti kakor v raj, a jaz ji ne morem verjeti. Jaz bi prvi mesec umrla tam gori!

— Verjamem! se je zasmel Steger. Jaz sem gospodični sestri tudi že izrazil svoje dvome o njeni blaženosti, pa bi jo bil kmalu slabo skupil.

V Zevniku je zavrelo. To je bilo nelepo od tega dekleta proti sestri, proti njemu samemu pa je bilo brezsrčno. In prijelo ga je, da jo izzove do kraja in je rekel:

— Torej vam ostane prva pot na Police v neprijetnem spominu? Kljub vsemu celo?...

— Da, prej v neprijetnem nego prijetnem! je trdo odgovorila.

— V čem pa obstoji ta „kljub vsemu“, če se sme vprašati? Res sem radoveden, kaj naj bi na Policah bilo „kljub vsemu“, se je skoro naravnost rogal Steger, očito zadovoljen, da more nesimpatičnega mu sodnika ironizirati.

— I, gospod sodnik meni gotovo, ker so nas pri gospodu župniku in nadučitelju res lepo sprejeli in postregli. Ampak zato sem morala potrpeti, da so se vsi izpridigali na meni. Toliko dobrih naukov skupaj res že dolgo nisem slišala!

Veselo se je zasmejala, in vsa družba ž njo. Poznali so sestro in so si mislili, kako je moralo biti. In to se jim je zdelo od sile zabavno. A tudi način, kako je Silvija to povedala. Zevnik pa je čutil, da se je hotela pred vsem maščevati. Gori sem vam morala molčati, ker ste bili v večini, in potrpeti. Tu pa so ljudje mojega mišljenja, in vsi na

moji strani, vsaj moški — zdaj sem jaz na vrhu! so govorile njene oči, ko so se porogljivo uprle v njegove. „Toda potem, potem — na poti domov! Ali to ni bilo nič? Ali to ne zagrne in ne izbriše vsega drugega?“ so se zopet ustavljale vse njegove misli, da bi bilo mogoče tako popolnoma pozabiti, že v eni, dveh urah! Kaka ženska si potem? Ali je mogoče, da bi komaj dvajsetletnemu dekletu tak dogodek ne bil nič drugega, nego — — — Dà, kaj? Nepremišljeno dejanje se ne more reči, ker gospodična ima svojo „teorijo“ o tem, stori torej zavestno, kar dela in se ne bo niti mogla niti hotela opravičevati s „hipnim navalom krvi“ ali čim takim; zakaj ta naval krvi bi ji bil kvečemu povod in ne vzrok, da reče spremljevalcu: „Zahotelo se mi je — daj, poljubi me!“ In potem se obrne k njemu in mu zaukaže: „Tako! Za danes dovolj! Ampak prosim, da o tem niti ne razmišljate več, — ne izplača se! Bilo je, prešlo je!“ Toda potem vse to tudi ni več teorija, ampak že praksa! Potem so njene ustne lahko vsak dan drugemu na razpolago! Ali pravzaprav ne: njej morajo biti vse ustne na razpolago, po katerih se ji ravno zahoče. In če se ji bo pozneje, ko se usten takorekoč naveliča, ko ji postanejo že „preveč navadna stvar“, če se ji bo takrat zahotelo še po drugačnih vžitkih — njena „morala“ je pač ne bo zadrževala, da bi si ne izbrala danes tega, jutri onega? A to vede že do pravega mesalinstva! In to vendar ni mogoče! Tu bo zaman iskala moškega, ki bi to „umel“ in jo še videl vso v poetičnem žaru, kakor menda ona hoče!

Zevnik se je ozrl nehote tja, kakor bi jo hotel premeriti, pretehtati s te strani. In zadel je ob njen pogled. Nekoliko škodoželjnosti je bilo zdaj v teh očeh, a zraven tudi polno prisrčne iskrenosti. Tako bi gledala mačka miško, ki bi jo nameravala samo še malo mučiti, potem pa izpustiti . . . In okrog prelepih ustnic ji je poigraval tak nedolžen nasmeh, da se je Zevniku samemu misel na mesalinstvo zazdela naenkrat naravnost gorostasna. „Mesalina, dà — otrok je, nespameten, morda celo nekoliko bedast, toda do te ‚logike‘, ki sem jo jaz v svoji modri glavi razpletel, gotovo nikoli ne pride! Ampak nevaren otrok je vseeno, zelo nevaren! . . .“

Splošni pogovor je bil menda že dolgo prešel na druge stvari, ko se je Zevnik zdaj prebudil. Vsaj poslušati je moral še hip, da je razumel, o čem govore.

Toda njega vse to ni več zanimalo. Opravičil se je, da je silno truden in je vstal.

A v tem hipu je vstala tudi ona.

— Če ste vi trudni, sem jaz gotovo najmanj toliko. Skupaj sva marširala, skupaj greva tudi počivat!

— Oho! se je zahehetal stari odvetnik, in celo omizje se je zasmajalo.

Silvija je zardela, zgrabila svoj jopič in zbežala ven, a videlo se je, da jo prej veseli, ko se ji je bila beseda tako obrnila.

Ko je stopil Zevnik v vežo, jo je zagledal na vratih. Pomignila mu je, stopila, ko je prišel do nje, za vrata, in mu tiho šepnila:

— Daj mi še enega! Ti moj sitnež, ti!

Začutil je njene ustnice na svojih in jo stisnil k sebi. A že se mu je izvila in stopila v mesečino.

— Toda, ti — kaka si bila zopet? Zakaj — —?

— Ali že zopet začneš? Bu! se je zasmejala in je stekla po stopnicah.

Stal je nekaj časa kakor pribit. Potem je počasi odšel.

6.

Skodelica na nočni omarici je bila že prazna — gospodična Silvija je bila izpila kavo. Leno zadovoljna je zdaj ležala na postelji in mirno poslušala gospo Prodanovo, ki je sedela zraven nje.

— Tako vam rečem, gospodična: držite se gospoda Zevnika in ne motite še drugih. Gospod Zevnik je dober in pošten človek, lep fant, sodnik — kaj hočete več? On vas prav gotovo vzame, s temi frkolini bogve kako še bo!

— Mene ni treba nikomur jemati, mama, se je zasmejala Silvija. Jaz se sploh še ne maram poročiti, najmanj do kakega šestindvajsetega, osemindvajsetega ali celo tridesetega leta ne. Manjkalo mi jih prav gotovo tudi takrat ne bo, dotlej pa hočem biti prosta in se zabavati!

— Pa kaka zabava je to, da te neumne dedce norite, druge pa mučite? se je razhudila starka. Kaj je to zabava?

— Jaz nisem kriva, če norijo. Toda, če že norijo, jaz se zabavam, ne morem pomagati.

— Aha! Takega mišljenja torej ste? No pa le poskusite! Samo glejte, da boste naposled še iskali, pa ga ne bo!

— Pa naj ga ne bo! Prava reč! Ali ne živim lahko tudi tako? Vi, mama, me skoro zastonj redite, in čeprav službica ni velika, s tistimi kronami, ki jih s svojimi posebnimi urami zaslužim, sem lahko vedno elegantno oblečena. Več pa ne rabim! Pozneje bom tako imela tudi večjo plačo.

— Potem je seveda vse zaman, če tako govorite, je rekla starka nevoljno in je vstala. Samo to vas prosim, da vsaj na dobro ime pazite! Ni treba, da bi poročene ženske možem branile, kjer ste vi, kakor sem slišala o geometerci!

Silvijo je oblila rdečica, bolj od nevolje, nego sramu. In malo je manjkalo, da ji ni ušla nepremišljena beseda, češ, da noče biti napoti in da lahko tudi gre, ali kaj takega. Toda že se je zavedla, da bi starka, kakor je bila, tako odpoved lahko tudi sprejela. In kam naj bi šla potem? Dobila bi že, toda treba bi bilo plačevati vse drugače; in teh prijetnih večerov bi bilo najbrže konec, pa naj bi šla tudi zopet na gostilno in potegnila nekatere celo s seboj. Zato se je naglo potuhnila in je rekla z malomarnim, a obenem zelo prijaznim glasom:

— Ah, kaj hočete, mama, geometerca je pač ljubosumna ženska.

— Vem to, je pokimala starka. Toda nekoliko prav le ima. Dedec zija v vas kakor v prikazen; in to je sama opazila ali pa ji je katera povedala. Ne pogledjte ga več, pa bo mir. In za marsikoga drugega velja isto. Saj je dovolj fantov, če že morate!

Odprla je vrata in odšla.

Silvija je zopet začutila, kako ji vre kri v lica. In naenkrat jo je obšla čudna plahost, tista plahost, ki obide človeka, če se čuti zasačenega na skritih nepravih potih; ne toliko zato, ker zdaj ne bo več smel, ampak veliko bolj, ker je mislil, da nihče ne sluti... In tudi to: saj stvar potem niti več pikantna ni, če lahko opazijo tudi drugi... Njej pa je bilo to glavno... Recimo, kar se tiče geometra: zdel se ji je interesanten mož, človek z žarkimi očmi in očitno strastnim temperamentom. In hotela mu je s svojimi pogledi dati nekaj, česar doma prav gotovo ni dobil: vlti v kupo njegovega življenja nekoliko — samo nekaj kapljic — te opojne esence, ki jo čuti lepa ženska v sebi... Nikakor da bi se hotela spuščati ž njim v kakoršnekoli intimnosti. Nego oživi naj še enkrat, ko je videti, da ga je zakon že skoro popolnoma ubil. In potem naj gre nad druge ženske ali kakor hoče, samo da že zdaj ne otrpne. In da ni prezgodaj otrpnil, bo njena zasluga! In nihče ne bo vedel, nego ona in on sam v svojem srcu... In drugi — moj Bog, skoro vsak je imel nekaj na sebi, da je bilo po svoje zanimivo, poigravati se ž njim. V premnogih očeh je videla sicer samo pohotnost, opolzko tipanje po njenih udih, ki se ji je do dna duše studilo in jo je tudi žalilo. Toda prav zato se je hotela maščevati: daj, žival, misli, da dosežeš; toda, ko se naposled opogumiš in prideš, te brcnem, da odletiš do vrat! Pri drugih jo je zabavala njih namišljena stoičnost. „He, he, deklič, mi smo za take šale že preveč pametni; toda priznati

je le treba, da ni čudno, če kdo drugi izgubi ob tebi še tisto malo razuma?" Pa je natanko čutila, da bi se ne branil izgubiti svojega niti ta... In potem so prišli še vsi tisti, ki so tako hrepeneli po njej, da ji je laskalo, od Stegerja do Zevnika, vsak po svoje... O, na kaj misli na primer Steger, ta rafinirani velikomestni grešnik, sin dunajskega dvornega svetnika, kadar jo s stisnjenimi očmi takole ogleduje — včasih je imela občutek: z očmi stiska — to je čutila tako natanko, da ji je šlo po vsem telesu rahlo drhtenje. In tudi pod pogledi vseh drugih takih ji je bilo, kakor da ima takorekoč po vsem truplu neko vrsto živcev — ki jih menda druge ženske tu okrog nje niso imele — s katerimi popolnoma občuti njih misli, njih občutke, tudi njih želje... Ali le, dokler je občutila, da so bile te misli, ti občutki, te želje zavite vsaj še v tančico one poetičnosti, ki jo je brezpogojno zahtevala, jih je uvrščala med te, ki jim je v svojih mislih dajala ime „častivcev“.

Ob vsem tem se ji je zdelo najbolj čudno, da je od nje same, od njenega vedenja proti temu ali onemu še najmanj odvisno, kako jo gleda in vidi. Pravzaprav je bila, z zelo malimi izjemami, da, celo z edinima izjemama Steger in Zevnik, z vsemi enaka in vendar, kolika razlika že med njima: od tega lascivnega, a vendar vedno finega Stegerjevega prežanja in zalezovanja do Zevnikovega oboževanja. Oboževanja? Ali jo je Zevnik oboževal? Ne, morala je priznati: ta izraz se je prilegal bolj za vse tiste študente in tudi mlade oficirčke, s katerimi se je poigravala v mestu, ali pa, kar se tiče teh tu, za nekoliko sentimentalnega kolega Saunca, ali dobrodušnega kontrolorja Plinarja, ali nerodnega avskultanta Jančarja, no, še za tega in onega... A Zevnik je pravzaprav ni oboževal... Ne, rad jo je imel, vdan ji je bil, skrbel je zanjo, prijatelj ji je bil... Kako bi rekla? Steger sama nevarnost — Zevnik sama varnost. — Da, če jo je oni tam, hudobnež, že vso izmučil, s samimi očmi fizično izmučil, da so jo prav udje boleli, kakor da so bili na natezalnici — zraven Zevnika se je umirila, odpočila, ogrela čudne srčne topline... Ali vse skupaj je bilo samo zanimivo, vse jo je le prijetno razburjalo in zopet zazibavalo. O, in vse je bilo tako sladko skrivno in nikdar ne bi bila mislila, da stoji kdo tam in gleda in opazuje... in celo z glavo maja...

(Dalje prihodujič.)

IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

Tako neprijetna ji je bila misel, da ni mogla več strpeti v postelji. Bila je nedelja; hotela se je lepo opraviti in iti potem po prijateljico Ano, da bi šli pred mašo še malo na izprehod. Hotela ji je tudi omeniti, da je čula, kakor bi ji nekateri očitali koketnost — vse seveda le tako od daleč — in poskušati spraviti iz nje, kako misli ona o tem in ali je kaj čula tudi ona.

Ne, koketa res nisem, si je rekla, ko je sedela pred ogledalom in si česala lase. Kaj je meni tega treba! Kokete so po romanih in drugje vendar le že bolj stare in grde ženske... Kaj mi torej potem očitajo? Jaz pač nikogar ne vabim, — še tega bi se hotelo: komaj se jih branim!

In po tem spoznanju, da se ji le godi krivica, zopet pomirjena, je zapustila svojo sobico in se napotila proti stanovanju prijateljice Ane.

Tam pa so ji povedali, da je gospodična že z doma, in sicer še z drugima dvema najmlajšima učiteljicama po cesti proti Prapretnemu. In da so celo naročile, naj pošljejo gospodično Silvijo za njimi, če bi prišla vprašat.

Silvija je tistih par korakov iz mesta stopila bolj hitro; čim pa je prišla pod senco dolgega drevoreda, ki se je v ravni črti vil vse tja doli do cerkve sosednje vasi, je začela hoditi počasneje. Tovarišic ni videla v vsej dolžini ceste. Tudi nikogar iz mesta; vse, kar je prihajalo bliže, so bili kmetje iz okolice.

Že se je hotela obrniti, ker se ji je zazdelo vendar nekoliko čudno, da bi sama hodila, in še ob taki uri, takorekoč na tešče, ko je začula za sabo Stegerjev glas. In v tem hipu ji je bilo tudi jasno, da je prišel nalašč za njo.

— I, da! se je zasmel, kakor da ji bere to v očeh. Zagledal sem vas z okna, ostrmel in hitel, da vas občudujem od blizu. Saj ste naravnost ... kako bi rekel?... naravnost bela prikazen ... ne, bela vila... bel sen... bela lilija... bel angel...

— Dovolj, dovolj! se je zasmejala in rahlo zardela. V očeh mu je videla res iskreno vzhičenost. In bila je srečna, da je zopet enkrat pogodila, kako doseže z novo obleko, ki je bila sama po sebi dovolj skromna, vsaj s krojem in pridatki čim večji uspeh. Zakaj o tem ni dvomila, da bi ta človek skoro zadel, po čem je bil meter — tem večja njena zmaga, če ga je prisilila, da je vse to pozabil.

Vprašal jo je, kam je bila namenjena in ji potem predložil, da bi se vrnila rajši po stezi čez gozd okrog hriba v mesto, ko je do maše še dovolj časa.

— Zakaj, sumničiti vas moram, da nameravate v cerkev, se je zasmegal.

Pogledala je uro, pokimala in stopila pred njim na stezico. Že po kratkih korakih ju je zagrnil gozd.

— Ali ste se od izleta na Polico že odpočili, gospodična, je začel po kratkem molku s tako poševnim glasom, da ji je lice rahlo zardelo.

— Kako to mislite? je vprašala.

— I, no, gospod sodnik*Zevnik se očitno še ni.

— Vi ste impertinentni, gospod komisar! je rekla po kratkem pomišljanju.

— Pravijo. Ampak na tem ni še nihče umrl. Jaz se pri tem jako dobro počutim. In celo drugim je včasih moja impertinenca le na korist.

— Potem naj se sami zglase zanjo — jaz je ne rabim. Toda — če ste začeli, prosim povejte odkritosrčno, kaj ste hoteli reči? Na tem menda tudi ne boste umrli.

— Na odkritosrčnosti? E, to je pa druga: na tej je umrl že marsikdo. Koliko morivcev na primer bi bili spretni zagovorniki še rešili, da niso z nepotrebno odkritosrčnostjo preiskovalnemu sodniku ali drugim nepoklicanim osebam sami vtaknili vratu v zanko. In v vaših čarobnih očkah je zame taka vrvica — ah, vrvica iz premehke bajnomodne svile, a zato nič manj nevarna — in res ne bi rad, da bi se mi še bolj zadrnila okrog srca... Zato... zato se pravzaprav zelo bojim dregati vanjo; in le nada, da bi jo kako vendar že razrešil, mi je dala poguma za mojo takozvano impertinentnost. Ko sem namreč zapazil, da ste vrgli konec te vrvice drugam, sem začutil, kako se moj del skrčuje... Pardon: moj del — hočem reči, del, kjer visim jaz; zakaj, kdorkoli je pogledal le enkrat v ta nevarni kraj, jo že ima za vratom, okrog srca, kjerkoli — marsikdo celo okrog roke...

— Aha, za roko se vi menda še najbolj bojite! se je zasmejala.

— Z vso impertinenco naj odgovorim: da! Zakaj zvezana roka šele pravzaprav pomeni izgubljeno prostost... In potem nastopi na

pozorišču življenja oseba, ki se je res najbolj bojim: suha ženska prikazen, v sivi, pepelnasti obleki, s pečatom družinskih predskrbi na čelu, in z vsemi znaki bodoče zagrizenosti. In ti ženski osebi se pravi — proza! In je neizprosna sovražnica poezije, pomladi, ljubezni same, pa naj se še tako poetično, pomladansko in ljubeznivo smehlja, pač da te čim gotovejše potegne čez prag, za katerim je potem vsemu konec ali vsaj začetek konca. Gospodična Silvija, bodite za hip tudi vi odkritosrčni in povejte, ali vam ne diha na primer od Zevnika že sedaj vse ono nasproti, kar tu omenjam? Ampak ne mislite, da vas hočem proti osebi gospoda sodnika sčuvati — le tip bi vam hotel pokazati, kak je. In tudi ni treba, da mi z besedami potrdite, kar vas vprašam — dovolj mi je, če ste v srcu začutili in si, četudi nehote, morali potrditi.

— Pa kaj imate pravzaprav z Zevnikom?

— Saj pravim: nič. Z njegovo osebo nanureč. Nisem tako podel, prosim!

— Ne — ne zavijajte! V kako zvezo spravljate mene ž njim, to hočem vedeti!

— Oho, ne zavijajte! Vi veste prav tako, kakor jaz, da se vas polašča. In jaz vidim, da se mu vi prepuščate — evo! In ker občuti to tudi on, si lasti nad vami že neke pravice. O, še daleč sicer, še silno daleč stoji oni, kateri že sega sem čez po vaši mladosti, po vaši spomladi, oni, ki pride za tem, ki se vam zdaj ponuja: za fantom dedec; toda, ker pride gotovo, ker mu je fant samo predhodnik, ki mu pot pripravlja, zato vas svarim pred njim. Vam je treba najprej še samega fanta, zgolj fanta, potem šele, morda čez pet, morda šele čez deset let boste zreli za onega. Poznam vas bolje, nego si mislite... Recimo rajši: poznam vaš tip in vem, da govorim prav. In vem tudi, da bi dedec ne bil samo slana za vašo dušo, ampak ... tudi vi za njegovo... Drug nad drugim bi se maščevala in oba bi bila pošteno nesrečna.

— In ta... ta zgolj fant naj bi bili na primer vi? je vprašala po dolgem molku.

— Na primer! Vsekakor bi ne bil najslabši za gori omenjeno svrhu, je rekel z lahko veselostjo. Poglejte, Silvija: takorekoč kakor nabornik pred zdravnikom stojim pred vami, in vaša naloga je za sedaj samo ta, da me takorekoč telesno pomerite, ali sem ali nisem. Ampak, za božjo voljo, ne mislite, da si domišljujem, kakor bi bil bogve kako lep! Za to tudi ne gre. Glavno je, da presodite, ali se vam takole na splošno in na zunanje zdim, da bi za silo bil. Vse drugo bo potem moja skrb. In tu vam jamčim, da se od teh gospodov, ki so vam v našem gnezdecu na razpolago, nikogar ne strašim!

— Vi ste pa res... no, recimo — naravnost: vi se takorekoč pogajate!

— Jako dober izraz! Lahko bi se tudi reklo: vi razlagate svoje vrline pred menoj kakor krošnjar svojo robo in vabite, naj kupim. Bogme, kupite, gospodična, ne bo vam žal! Blago solidno, še dovolj sveže in najmodernejše. In res velikomestno — vsaka dama na Ringu bi se ponašala ž njim. Da, niti na Boulevardu bi se ne bilo treba umikati v senco.

— O, zelo ste skromni!

— Krošnjar pa — skromen! Sicer pa ne vsiljujem, o! Vse moje besede naj ne pomenijo nič drugega nego takozvano strupeno seme, ki naj bi bilo, rad bi, padlo v vašem srcu na rodovitna tla, da potem polagoma vzklije in požene bajno lep, sicer ne strupen, a tudi ne koristen cvet. Da, cvet, kakor vsi res lepi cveti: lep, duhteč, opojen, a tudi kakor cveti rož in orhidej in kamelij in nagljev in tulp: brez sadu. Pred vsem — brez sadu grenkega kesanja: cvet na sebi... Bilo je, nepopisno sladko je bilo, in ni več... Samo vonj, spomin je ostal in bo dehtel tja ven do koncev dni... Amen! Zdaj pa bo čas, da greste poslušat besede gospoda dekana. Primerjajte in — izberite!

— Cinik!

— Evo!

Zasmejal se je, vrgel palico v zrak ter jo spretno ujel. In kar naenkrat, kakor da ga ono, kar je doslej govoril, niti več ne zanima:

— In zdaj mi, gospodična, lepo povejte, kako vam je prišla misel, da na vašem celem deviškem telesu ne bo niti ene nebele pičice. To je v vaših letih in ne zamerite, na takem obskurnem kraju, kjer se nimate na nikogar naslanjati, zame psihološko tako zanimivo, da bi hotel pogledati do dna.

— Vam torej misel ugaja?

— Hinavka: to ste mi videli vendar v očeh! Toda ne mislite, da vam hočem delati poklone za vaš okus. Naposled bi ta popolna enobarvnost, rekel bi skoro brezbarvnost, tudi še ne bila dokaz nenavadnega okusa. Imel sem na Dunaju znanca, ki se je tolikokrat ponesrečil s svojimi oblekami in še bolj s svojimi ovratnicami, da se je končno odločil za — črne. Zdaj se seveda ni mogel zapoteči več. In kmalu je prišel na glas izredno elegantnega človeka. Mi pa, ki nismo bili pozabili, smo pravili, da nosi žalost, ampak to sem hotel reči: da se dekle komaj iz kratkega krila, pod tem barve naravnost kličočim, da izzivajočim nebom, v ti temu klicu tako burno se odzivajoči okolici

samo od sebe odloči, odpovedati se hudiču in vsem njegovim izkušnjavam, v tem tiči ali toliko kljubovalnosti, ali toliko rafiniranosti in preračunjenosti ali toliko iznajdljivosti in potem toliko discipline same nad seboj, in še vsega mogočega, da je na prvi pogled in brez pojasnila nerazumljivo! In zdaj mi dajte sami to pojasnilo! Ostane seveda med nama, ker bi drugi teh idijotov in idijotinj govora o tem niti ne razumeli. Torej: kako se je porodila prva mislica, takorekoč prva bela pičica v vaši kodrasti glavici?

Premišljevala je, iskala besed, in on ji je pomagal. In on ji je pravzaprav razložil, kako je pravzaprav bilo. In vse neprisiljeno in lahko in tako prijetno. In nič ni bilo več poklonov vmes — razpravljala sta takorekoč, stvarno in tehtno — a v vsem je bilo toliko laskavega zanjo. Bila je vendar nekaj čisto drugega nego vse te omejene malomeščanke tu okrog nje... In ta njena bela obleka ni bila samo slučaj...

Tik do cerkve jo je spremil. Toda noter ni hotel.

— Zdaj še ne... zdaj me niti vi ne spravite s prave poti, gospodična! Morda čez deset let... ko začnem prihajati — dedec...

Elegantno je pozdravil in naglo odšel. Za hip je pogledala za njim. Celó to ji je pravzaprav ugajalo, da ni hotel v cerkev... Ne, Zevnik bi ji s tem ne bil imponiral, ali kdo teh — ampak res, kaj bi ta v cerkvi, ta velikomestni Mefisto?...

7.

Ko je prišla Silvija na svoj prostor v cerkvi, je začel stari dekan ravno pridigovati. Ona pa je imela v tem že od poprej tako vajo, da se je lahko ob še tako glasni božji besedi takoj pogreznila v svoje sanje. Če bi bil duhovnik udaril ob prižnico ali prav posebno izpremenil glas, bi bila za hip megleno pogledala tja; a čim bi oni prešel v navadni ton, bi jo že zopet sladko objelo. Zdelo se ji je celo, da se tako sladko skoro nikjer ne da sanjati, niti zvečer v postelji ne, predno zaspi. Kvečjemu, če bije dež na okno, prav tako enakomerno in monotono...

Bil je zopet Steger, ki je stal pred njo, govoril ž njo, hodil ž njo. In bilo je prijetno ž njim, prav tako kakor prej. Ali kakor bi se mu prej ne bila popolnoma prepustila in vdala, ga je tudi zdaj le oprezno gledala in tehtala. In še z veliko večjo nezaupljivostjo nego doslej, če so se njene misli bavile le ž njim. Nazadnje je hotel vendarle nekaj čisto drugega nego ono, to je po današnjem razgovoru še posebno dobro občutila... Že se ji je bilo storilo tako: želela bi si ga bila

kakor rdeče goreč grm, vse plamen, vse strast, vse v ognjenih jezikih navzgor, da bi jo ogrnilo od vseh strani, ne le tako malo omotico kakor ob Zevniku... Ali to jo je plašilo: nekaj zelenega se je mešalo vmes, je sikalo izza rdečih zubljev... nekaj zelenega one zelenosti kakor je volk na bakreni posodi... one nevarne, strupene zelenosti, ki razjeda in podjeda srečo, veselje, zadovoljnost, mirno vest — nedolžnost... Da, tudi nedolžnost... Zakaj Silviji je bilo na tem, da jo ohrani vsaj do tam, ko ji pride morda druga misel... Iz ponosa, iz ljubezni do bele barve, iz ljubezni do deklištva samega, do tega še tako rosnega, svežega njenega deklištva... Bilo je še lani v glavnem mestu, v zadnjem tečaju učiteljišča, ko se ji je zazdelo, da se je bilo moralo s sošolko, ki sta skupaj stanovali, zgoditi nekaj takega... Vso jo je streslo nepopisne groze, ko je tisto jutro potem stopala z ono proti šoli nalašč za pol koraka za njo. Šele ko je od strani zagledala v njenih očeh tisti izgubljeni, brezkončni nazaj hrepeneči izraz in razumela, da je ona njena smrtna bledica od smrti v srcu, se ji je samo še neizrečeno zasmilila. In bolj nego vsa priporočila in vsi nauki, ki jih je doslej slišala, jo je zgrabil ta živi zgled. Doslej jih je vse take nauke čula le kakor od daleč in razumela kakor da mora biti na tem več onim, ki jih govore, nego njej, saj se ji je na sploh vedno zdelo, da starejši ljudje, bodisi starši ali vzgojitelji priporočajo vse mogoče čednosti le zato, da bi imeli z mladino čim manj sitnosti in neprilik. Tu je zdaj naenkrat in z vso jasnostjo spoznala, da se vsaj te stvari tičejo prav res nje same in da ima izraz „zakladi“, ki ga jim dajejo, najglobokejši pomen, tem bolj, ko je enkrat izgubljen za vedno in nenadomestljivo izgubljen...

No, ves ta močni vtisk je bila polagoma že skoro pozabila. V njej se je bilo napravilo, da je vsakega moškega „pretehtala“ le z mislijo: „Ali bi tega mogla poljubiti?“ In če si je pri kom odgovorila: „Za ves svet ne!“, ki je bil morda po obrazu in drugem celo prijeten človek, bi bila komaj še vedela, da si je zaradi njegovega nečednega izraza v očeh odgovorila tako.

Zdaj, ko so ji prihajale Stegerjeve besede druga za drugo v spomin, ji je vstalo tudi vse ono od tedaj v duši. In čudila se je, da je te drzne besede tako mirno, da, celo z neko naslado poslušala. In natanko je občutila, kaj bi ji rekli mati ali sestra, če bi jo bili videli v tistih trenutkih. Zahtevali bi bili, da tega človeka nikdar več ne pogleda. Da, tudi mati... čeprav jo je drugače tako rada videla v družbi elegantnih kavalirjev... In tudi, recimo, Zevnik... tudi on se ji je prikazal zdaj med onimi, ki bi jo svarili... In še polno drugih bi

bilo na ti strani, čeprav bi ti bili le iz sebičnosti: iz zavisti, da se tak kavalir toliko ukvarja ž njo, ž njo edino; ali iz ljubosumnosti, da je on smel, kar bi drugi ne smeli... Na oni strani pa je bil sam ta človek, ta Mefisto...

Videla ga je natanko v taki podobi pred seboj: njegovo sloko postavo, njegov blede, ne lepi in ne grdi, a zanimivi obraz s tankimi ustnicami in velikimi, a vendar trudnimi očmi... Gleda sem, se smehlja in čaka... čaka, čaka, kakor kdo, ki misli, da mora priti...

Ne! je stisnila zobe. In čutila je v srcu tako moč, tako gotovost, tak mir, da še sence ni bilo strahu in dvoma. In ne da bi prosila pomoči in varstva, ampak samo da pove, kako se zanjo nikomur ni treba bati, je obrnila zdaj oči v lepo Marijo Vnebovzeto nad oltarjem.

In ker je bil tudi dekan svoj govor in molitve na prižnici ravno dovršil ter se je imela začeti maša, je mirno vstala in stopila pred orgle, kjer je pevovodja delil note.

Sladko ji je bilo pri srcu kakor vedno, ko je potem tudi sama čutila, kako njen glas zveni čez vse druge. In čez note je videla, kako se obrne zdaj ta, zdaj ona glava od tam spodaj in se za dolgo zastrmi v njen obraz, njen glas. Celó vseeno ji je bilo, ali v to ali v ono bolj, in dovolj, da je v eni stvari prva v cerkvi. In nič manj je ni božal pogled nedolžnega šolarčka izpred oltarja, ki je čisto pozabil gledati v svoje bukvice, in preproste ženice s klopi, ki ji je zastal molek med prsti, nego zasanjani pogled onega šestnajstletnega, sedemnajstletnega kmečkega fanta ob stranskem oltarju, ki se je že od začetka maše zastrmel sem gori kakor v zvezdo...

Lani je pela na velikem koncertu dolg solo. In po koncertu ji je rekel sloveč glasbenik: „Na vas, gospodična, sem zapazil vrhu vsega nekaj, kar le pogostoma manjka celo pevcem in pevkam prvega reda: vi požete naravnost občinstvu. Ne samo da ne, kakor se pri onih le prevečkrat dogaja, temu in temu gospodu, ali ti in ti loži, ali celo: zdaj ti, zdaj oni vrsti, ali gruči; ampak neprestano vsemu občinstvu. In tudi to ne tolikim in tolikim glavam, ampak oni sami stoglavi glavi: občinstvu. Ako bi bili vi po poklicu pevka, se mi zdi, da bi morala sedeti med poslušavci že silno imenitna osebnost, ki bi vas vzela zase!“ In ona je že takrat občutila, da je bila to zelo resnična beseda. Toda takrat ji je bilo le za poklon. Tu pa je zdaj naenkrat in nepričakovano občutila, da je bilo teh besed vse več in da se jih ji ni držati samo pri petju, ampak povsod in v vsaki stvari: tudi lepa hoče biti za vse ljudi okrog sebe — za občinstvo! In očarati bi ne hotela le tega ali onega,

ali pravzaprav: tega in onega za njegovo osebo, ampak le kot del občinstva, del stoglave glave...

In obenem je spoznala, da le ni vedno dosledna. Le prevečkrat se ji že dogodi, da se njene misli pri kom dalje časa ustavijo nego bi bilo mogoče, če bi prešel v vse njeno bistvo trden spomin, da je tudi ta človek in naj bi bil še tako zanimiv, samo del, atom, sestavina onega, čemur edino je hotela dati vsaj svoja mladostna leta: svetu.

In zazdelo se ji je, kako bi jo šele sedaj obšlo vse veliko spoznanje, da se tako tudi najlažje ohrani tako, kakršna je hotela preživeti svojo mladost: ne samo lepa, ampak tudi vesela in čista.

„To si torej dosegel!“ so se ji nevede premaknile ustnice kakor da s to samo besedo odgovarja Stegerju na vse one njegove današnje besede in vabila. „Jamo si mi kopal, pa sem stopila na griček, ki si ga nehote nametal!...“

In tak ponos se ji je zgnil v srcu, kakor da je ta griček v hipu zrastel v najvišji hrib vse naokrog in da stoji ona sama gori nad vsemi, kakor bela prikazen v dolgi, snežnobeli halji... (Dalje prihodnjič.)

MIRAN JARC:

OB TIHI VODI.

Uspavana od nizkih starih vrb,
ki z vetrom, kadar se ujame vanje
bolesti polno pesem zaječe —
tihotna reka spleta skrivne sanje.

Ves svet samotni je in zapuščen.
Nebo nad njim tak hladno in tak tuje —
A ko v večerih majevih nekoč
v akordih tajnih voda še valuje.

IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

8.

Pod velikim kostanjem je stala gruča mestnih dam in med njimi edini moški Zevnik. Silviji je bilo za hip, da bi zaradi njega šla rajša mimo, sama bi ne vedela, zakaj. A že jo je pozdravil, in prijateljica Ana ji je hitela naproti.

— Popoldne torej vsi na Želimplje! ji je zaklicala.

— Prav! je pokimala Silvija. Kdo gre?

— I, vse, kar je dobre volje, je odgovoril Zevnik, ker sta bili že pri družbi. Jaz sem zastopnik moškega krđela in vabim.

Domenili so se in se počasi obrnili proti glavnemu trgu. In zgodilo se je samo, da je ostala Silvija zadnja in edini Zevnik na njeni levici.

— Ana! je poklicala s skoro ostrim glasom. Razburilo jo je, da jo že vse nekako prepušča temu človeku, kakor bi imel res kake pravice do nje.

Toda popoldne na onem izprehodu se mu ni mogla več izogniti. Ko so plezali na razvalino nad vasjo, je bil naenkrat zraven nje.

— Ti se mi naravnost umikaš, Silvija! Zakaj? je vprašal.

— Kdo se vam umika? je rekla nekoliko v zadregi.

— Vam? Torej nič več „Silvija“ in „Jožko“?

— Hm... saj nima smisla...“

— Tako? In zakaj naenkrat nima smisla? Če se ne motim, nisem bil jaz, ki je to predlagal.

Pomislila je za hip, kaj bi mu rekla. Ali naj mu pripoveduje, kaj se je bilo ta čas izvršilo v njej? Saj bi je ne razumel. In če bi ne izbrala pravih besed, bi jo celo krivo umel, bi jo imel za domišljavo in oholo. Preprosto je torej povedala:

— Nima smisla, ker hočem biti z vsemi enaka. Spoznala sem, da bo tako najbolje.

— Oho, odkod ta modrost? Pa ne od jutrajnih izprehodov z gospodom Stegerjem?

Ziva rdečica ji je zalila lica in trdo se je ustavila.

— Kdo vam daje to pravico? Toda... pravzaprav imate neko pravico... mislite vsaj, da jo imate. In, vidite, uprav ker tega nočem, se bom odslej drugače vedla! Proti vam in proti Stegerju; in proti Petru in proti Pavlu...

— Torej vendarle Steger! se je nervozno zasmel. In zaradi tega se vaš beli vrt do preklica zapre? Slavno občinstvo ima kvečjemu še pravico, da gleda čez plot, kaj ne?

— To je čisto moja stvar! In če še plot poderem — —

— Da more celo ljuba živinica čez — — —

— Čujte, gospod sodnik, to je nesramnost!

— Ne, gospodična! Za božjo voljo, vi ste me krivo razumeli, je vzkliknil, presenečen, da je tako obrnila njegove besede, oziroma da se je res tako nerodno izrazil. Ampak če sami govorite o podiranju plotov... ko sva namreč zadnjič prispodobo do konca izpeljala... In takrat pač še niste nameravali plotov podirati.

— Ne bom jih, le pomirite se! In s tem bo o tej stvari za enkrat menda dovolj.

— Toda, prijatelja pa le ostaneva, gospodična, kaj ne? je rekel z glasom, da ni vedela, ali je ironičen ali resen ali celo otožen.

— Zakaj pa ne, saj si nisva drug drugemu nič žalega storila, je odgovorila zato tudi sama čim bolj brezbarvno.

— Hm, morda vi meni več nego mislite. Toda to nič ne de.

Zdaj ni mogla več dvomiti, da je žalosten. In tudi njo je obšlo čustvo, kakor da se poslavljata. In slovo jo je še vsako prijelo. In ker sta bila med tem ostala že daleč za vsemi drugimi in sta bila sama, mu je dela roko pod pazduho in mu je toplo rekla:

— Pa niste hudi name, kaj ne da ne? Glejte, jaz moram biti tako... spoznala sem naenkrat, da moram! Tudi če se mi je z lastnim srcem boriti — — —

— O ta borba z lastnim srcem vam le ne bo tako težka, je odkimal z rahlim nasmehom. In če bi že imeli omahovati, vam ne bo daleč iskati opore...

Presenečena ga je pogledala.

— Vi mislite zopet Stegerja? je vzkliknila. O, ne! Tudi njemu bom še danes povedala, če bo prilika, kar sem vam. Le opazujte ga drevi, če boste videli, da sem govorila ž njim; in spoznali boste, da vam ne lažem. Prosta hočem ostati, prosta na vse strani, verjemite mi, da ni drugega. Ali res ne razumete tega?

— Razujem, je počasi prikimal. To je sicer kaprica, toda — — —

— Ni kaprica! To je načelo, sklep! In hočem se ga držati. Preskrbite mi na povratku s tega holmca priliko, da bom sama s Stegerjem, in videli boste, da končam tudi ž njim. To se pravi... ž njim še niti toliko nisem začela, kakor z vami, to mi lahko verjamete. Toda on je začel, in zato hočem končati tudi ž njim. Dajte, pospešiva korake!

Prišla sta bila do ravninice na vrhu in zdaj je skoro stekla proti staremu stolpu.

In nazaj grede se je napravilo tako, da jo je spremljal Steger.

Komaj sta stopila nekaj korakov, je začela s svojim porogljivim smehom.

— Človek bi stavil, da ste pravkar gospoda Zevnika pošteno oprali, takorekoč končno odslovili?

Ne da je pokazala svojo iznenadenost, je odgovorila:

— Njega nisem imela kaj odslavlјati, ko mi ni stavil nikakih ponudb in — — —

— Pač pa jaz, kaj ne? In zdaj pridem jaz na vrsto? Danes ste se lotili obglavljanja torej kar na debelo?

Zdaj je bila tako presenečena, da ni mogla več prikrivati. Pogledala ga je in je vprašala:

— Pa kako vam pride ta misel?

— I, ljubi moj otrok, ali mislite, da nisem opazil, kako ste si me nalašč izbrali za spremljevalca in kak strog izraz ste si nasadili pred svoje drugače tako milo ličce? In z neba čezinčez s temnimi oblaki preženega naj pričakujem solnca? Dajte no, spustite ploho, točo, strele in bliske še name — ni izključeno, da se pojdeva z Zevnikom skupaj sušit in da si postaneva še dobra mokra prijatelja.

Hotela ga je ostro zavrniti, toda vedela je, da bi takoj zaslišala le njegov smeh. In naj bi mu rekla, kar bi hotela, on bi se smejal. In sama ni vedela, kaj naj počne. Zakaj nekaj je bilo treba le reči, in sicer takoj.

— Ali ste se prestrašili mojega dežnika? je zaslišala njegov glas; in čutila je, da ima stisnjene oči kakor vedno, kadar je koga ironiziral.

— Kak dežnik imate? je vzplamtela.

— I, svoj zlati dunajski humor. In svoje bistro spoznavanje kočljivih položajev in brezmejno umevanje, da je treba takoj rešiti vsakogar, ki se nahaja tam ali pa, ki je na potu tja. Na takem potu pa ste, ljuba Silvija, ravno vi. In vendar niti ne slutite, da ste se pravkar hoteli živa zakopati. Ali hočete, da vam v kratkih in jedrnatih besedah povem, kaj bi bili kmalu storili, da ni mene, oziroma mojega dežnika? Nočete? No, prav! Poslušajte: Vi ste poslali k vragu najprej ubogega

Zevnika, ki nikakor ne spada tja in ste hoteli nato še mene, ki — — — no, kaj bi se hvalil! Skratka, hoteli ste se otresti njega in mene, to je edinih dveh človeških bitij v tem slavnem mestecu, ki vam lahko nudita nekoliko življenja. Razumem: začutili ste bili, da sva se vam nekako obesila že vsak za eno roko, — on na desnico, jaz seveda na levico — pa vam je to naenkrat postalo neprijetno in ste začutili potrebo, da imate roki zopet prosti. Toda, ljubo dete: čemu vam bodo proste roke — kaj boste ž njimi?

— Dam jih lahko vsakemu z isto pristrčnostjo, to hočem! je odgovorila po kratkem pomisleku.

— Aha, saj sem rekel! Toda ali veste, — česa je še treba zraven? Da živite v velikem mestu in da imate sijajne salone, kjer sprejemate tako ali tako elito. Poznal sem velike dame, ki so imele vse to in pri njih sem razumel in tudi odobral, da so si znale ohraniti „proste roke“, ki so jih dajale vsem „z isto pristrčnostjo“. Toda uverjen sem, da bi bila vsaka njih srečna, če bi v takem gnezdu dobila le enega onih delčkov, ki so tam sestavljali enoto. Prav: recimo, da bi bil še jaz kakor Zevnik in bi bil pod vašim poveljem molče uklonil glavo. Naravno, da bi bila potem najbolj daleč od vas uprav midva, ki sva bila doslej najbližja. S tem namreč, da se ne vdam, vam rešim tudi Zevnika. Ta bo videl, da sem jaz kakor prej; in dasi je izključeno, da bi se on samo radi tega zopet približal, priskrbim vendar možnost vam, da spet popravite. Pomislite namreč, kaj bi vam še ostalo, ako bi naju izgubili. Vsi drugi? No, pa je li eden vmes, ki bi vam mogel kaj postati? Da, ljubimkati bi hotel vsak; toda tega vi odslej iz principa nočete, a bi vam niti ne nudilo užitka, tudi če bi hoteli. Čim pa bi oni zapazili, da hočete biti „vsem enaki“, to je nobenemu nič, bi zavladal okrog vas tak hlad, da bi vas stresalo. Ne motite se: Vi ste poleg vsega drugega tudi prelepi in tudi še premladi, da bi moški svet okrog sebe vezali z drugim nego s čari svoje — oprostite! — bolj zunanje osebnosti. Ali dovolite, da ob ti priložnosti omenim vašo gospodično sestro? Poglejte, ona bi to mogla — škoda le, da stvar nekoliko pretirava. Le enkrat da bi ji prišel vrag blizu in le eno kapljico svojega duha da bi prilil v kupo njenega življenja — takoj bi se to pokazalo na njenem obrazu, v njenih očeh, in potem bi bila od sile nevarna ženska. Vi pa ste čisto drugačne nature in največja pogrška, ki bi jo mogli napraviti, bi bila vloga, ki ste jo ravno hoteli začeti igrati. Ž njo bi bili vse izgubili in ničesar ne pridobili. Kvečjemu ženske, kar pa vaše vrste ženski nič ne pomeni, to menda sami čutite. Verjemite mi, da se niti v eni stvari ne

motim, ki sem jih vam zdaj povedal. Vi pa malo premislite te moje besede; in pred vsem se vmislite v položaj, kamor bi bili prišli, da ste izvršili, kar ste nameravali. Jako dvomim, da se potem še odločite, kakor ste hoteli.

— Ampak da sprejemem rajša vašo ponudbo, kaj ne? je rekla, temno v tla gledaje. Jezile so jo le njegove besede, ker je čutila, da je mnogo resnice v njih.

— Ni treba, Silvija! Če vas že ne morem pridobiti, bi vas najmanj hotel izgubiti. Sicer pa sem sam rekel, da so imele biti moje besede le strupeno seme. Če vaše srce ni ali pa tudi nikdar ne bo ugoden kraj zanje, nič zato. Meni je vsaj v tem trenutku, ko to govorim, nekoliko več za vas, nego zame. In tako bo odslej menda tudi ostalo.

— Hvala! Toda — — —

— Toda, če to ni samo izpremenjena taktika? Če ni lisica začela grozdju zatrjevati, da ga zato ne mara, ker je previsoko? se je zasmejal. Mogoče da, mogoče ne — vsekakor mlademu dekletu ne pristojajo, da bi ljudi brez dokazov sumničilo.

— Tega vas tudi nisem mislila vprašati. Ampak... kako bi rekla?... kako naj pa potem človek živi, ako sami pravite, da ni prav ne tako ne tako?

— Na sredi in po sredi! Vsekakor pa po svoji pravi naturi. Le sile si ne delajte! Vi pa ste si hoteli silo delati. In mogoče bi si delali prav takšno, ako bi sprejeli sistem, kakor je bil v moji, zdaj že zloglasni ponudbi. Ako namreč še niste zreli ali pa sploh ne ustvarjeni zanj. Torej le lepo po svojih pravih nagnenjih dalje in nobenih pretvarjanj, ki pristojajo duši prav tako malo kakor telesu.

— Pa, da ste vi tak... tak filozof! je vzkliknila in ga je pogledala celo z nekolikim občudovanjem.

— Moški je na splošno, kakor ga hoče ženska, kateri želi on ugajati ali pa jo, recimo, vzgajati. Če namreč razume svoj posel.

— O, vi ga že, to se mora reči!

— Hvala za poklon, z opazko, da mi je bolj na tem, da bi vam ugajal, nego vas vzgajal. Bogve katero bi se mi prej posrečilo?

Gledala je ves čas v tla in zdaj se ni mogla ubraniti nasmehu.

— Vsekakor prej zadnje! Namreč — — —

— No, hvala Bogu, Za vas in ne zame! Zdaj pa uspehe te moje vzgoje takoj pokažite tudi gospodu Zevniku. Gospod sodnik Zevnik! je glasno zaklical.

Obstala je presenečena.

— Pa kaj nameravate, za božjo voljo?

— No, pomenili se bomo.

Zevnik, ki je hodil nedaleč pred njima, se je res ustavil in gledal sem.

— O, tega pa že ne bom poslušala! Kaj ste res ob pamet? je vzkliknila vsa rdeča in je naenkrat stekla naprej ter potegnila Zevnikovo spremljevalko s seboj.

Zevnik je tako ostal sam in čakal.

— Gospod sodnik! Treba je, da se kot pametna moža pomeniva radi gospodične Silvije. Saj dovolite?

Tudi Zevnik je bil tako osupel, da je samo gledal. A oni je že povzel:

— Saj veste tudi vi, kaj ne: hotela je naju, ki sva ji bila doslej vendar še najbližja, potisniti nekako od sebe. Bil bi pa smrten greh, če bi nespametnega otroka v tem poslušala in ga tako brezdvomno kompromitirala. Ljudje bi to takoj opazili in domnevali bogye kaj. Treba je torej, da sva ž njo kakor doslej! Saj me razumete, gospod sodnik?

Zevnik se še vedno ni mogel najti. Komaj da je zajecjal:

— Toda — — —

— Toda, kaj imam jaz s tem opraviti in tako dalje, ne, gospod sodnik? No, verjemite mi, da nekoliko razumem te stvari. Sicer sem pa tudi gospodični Silviji že povedal, kar ji gre in ji, upam, prepodil te muhe iz glave. Vem, da tudi vi stvari niste vzeli resno, a bolje je, da se sporazumeva za enoten nastop. Gospodični Silvija in Ana, poslušajta, kaj sva sklenila z gospodom sodnikom! Da gremo namreč najprej k Ferlincu in potem šele k Jurčku! Počakajte no! je glasno klical.

— Tako sva sporazumljena, kaj ne, gospod sodnik? je še prijazno pokimal Zevniku in potem že govoril na ono daljavo med njimi z gospodičnima.

Zevnik pa še ni in ni razumel, kaj je Steger hotel s tem čudnim ravnanjem. In nehote je šel še nekaj korakov sam za onimi tremi, dokler ga niso vzeli v svojo sredo.

(Dalje prihodnjič.)

IVO ŠORLI:

GOPPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

Silviji je bilo po tem dnevu kakor človeku, ki se je izgubil. In ki je naenkrat opazil, da hodi po krajih, kamor ni bil nikoli mislil priti, tako čudnih. Vzdiguje noge in jih trdno postavlja na tla, pa se slišijo koraki, kakor da vleče noge za seboj; moral bi biti ob ti uri najlepši dan, ko ni oblaka na nebu, a solnca ni, in vsa razsvetljava je zamolkla kakor ob popolnem mrku; sicer vidi tam doli na desni in levi ljudi, a premikajo se in so bolj kakor sence, in njih govorica je za to oddaljenost dvakrat predaleč.

In čim se je Silviji dvignil ta občutek, je nanjo bolj in bolj delovala njena okolica samo tako. Večkrat, ko je opravila šolo, je hitela v svojo sobo, da bi bila sama; komaj pa je sedla in so ji roke iskale, kaj bi prijele, pa niso vedele kaj, jo je samo tiralo, da je morala vstati in oditi zopet na cesto, kakor bi upala, da bo zunaj bolje; toda ko je stopila čez prag, pa noge niso vedele kam. Ali bi šla na levo ali na desno? Ali sama v gozd ali povabit tovarišico, da gresta skupaj?

No, kaj bi bilo, da gre v dveh, treh ali štirih? Vedno isti pogovori s skoro istimi besedami, ko pride človek še bolj poln te votle in vendar težke zavesti nazaj, da ne more ubežati praznoti. In ko naprej ve, da pride tako nazaj, čemu bi potem hodil? In čemu bi iskal družbe, če v njej še bolj čuti, kako je sam: da si drug drugemu besede le podajajo in jih mrko sprejemajo ter nevoljno pokladajo drugo poleg druge? Zakaj zdaj šele je občutila, da so tudi tovarišice prav tako že vsega naveličane. In če jih je prej s svojim brezskrbnim čebnanjem vsaj ona nekako oživljala, kakor otrok zamišljenega človeka, jo je zdaj tem bolj dražilo, če so jo izpraševale, zakaj je „danes zopet tako čudna“, kakor bi pričakovale, da jo je le mimogrede obšla potrlost. In navadno se je zopet obrnila in se vrnila v sobo.

V teh časih se je polagoma navadila cigaret. Ležati na hrbtu, gledati v zrak, nič misliti, spuščati dim ter popolnoma vdano in čim bolj brez upora čakati, da naposled le preteče tistih dvoje, troje ur, ko bo čas iti k večerji.

Ko je nekoč tako ležala, je naenkrat rahlo potrkalo in čez prag je stopila Ela.

Silvija se je presenečena dvignila in je nehote skrila cigareto za pepelnik. Bila je nenavadnega obiska pa le tako vesela, da je sestro prisrčno pozdravila.

— Pa kako da nisi nič pisala prej? je vprašala.

— Saj sama nisem vedela, kdaj se odločim. Imela sem pa tu doli opraviti nekaj stvari, da mi ni kazalo dalje odlašati. In potem... tudi zaradi tebe sem prišla... je pristavila tiho, pogledala v tla in sedla zraven sestre.

— Zaradi mene? Ne samo, da sva spet skupaj?

— Ne, tudi zaradi drugega... Pisali so mi, da si postala zelo čudna... čisto sama zase da si v zadnjem času. Kaj se je zgodilo s tabo, Silvija?

— Kaj se je zgodilo z mano? je ponovila Silvija. A nehote je vprašala tudi sebe: Ali se je kaj zgodilo? Toda le za hip. Zakaj zadelo se ji je, da jo sestra vprašuje pač le po zunanjih dogodkih, ki bi bili mogli vplivati nanjo. In takih dogodkov ni bilo. Zato je počasi zmajala z glavo in se je nasmehnila:

— Kaj naj bi se bilo zgodilo? Res sem radovedna, kdo bi ti bil mogel pisati kaj takega.

— Kaj takega mi tudi nihče ni pisal. Ampak prijateljico imaš, ki ti je nočem izdati, ker bi ji morda niti hvaležna ne bila. In ta prijateljica je v skrbeh zaradi tebe, ravno ker ni nobenega vidnega vzroka, zakaj si se naenkrat tako izpremenila. In vendar nekaki vzroki morajo biti. Silvija, bodi odkritosrčna in zaupaj mi! Mogoče imam vse to za seboj, s čemer se ti šele boriš in ti borbo lahko olajšam. Če bi ti imela le tri leta več, bi jaz čisto natanko vedela, kaj ti je... Tako pa ne morem in ne morem verjeti, da se te je že lotilo... je rekla bolj zase.

— Kaj se me je lotilo? se je začudila Silvija. Ali — — —?

— Čakaj, Silvija! jo je resnobno ustavila Ela. Tisto, kar pride menda prav na vsako izmed nas, ko je enkrat konec te prve naše mladosti... konec, kakor smo včasih rekle: lepih romanov... Če se namreč nismo poročile ali vsaj lepo zaljubile, potem pride polagoma, polagoma čez nas tiha resignacija, več ali manj trpka, kakor je pač temperament... In tej sledi, hvala Bogu, da le pri veliki manjšini, čas — nelepih romanov... Saj me razumeš: manj izbirične in manj sentimentalne ljubezni... doba zvez z ljudmi, kateri nekako odgovarjajo mestnim lahkoživcem,

le da ne prihajajo iz salonov in se ne vračajo tja, nego diše v najboljšem slučaju po konjih... Še nekatere obvaruje sicer, rekla bi, njih nos, pred temi strašnimi „lahkoživci“, zato pa jim postane nevarna druga vrsta podeželskih „kavalirjev“, ki jih je rajnka gospa Kožanova imenovala „težkoživce“: večinoma poročeni možje boljše vrste ob nezobrazjenih in dolgočasnih ženah... Toda tudi to niso več „lepi“ romani... Šele tretji del, in še enkrat rečem: hvala Bogu, največji, išče poti iz tiste prvotne omrtvelosti ali v poglavljenju v poklic in v knjigo ali pa... ali pa v končni in popolni odpovedi življenju... Hodijo v šolo in iz šole, iz šole in v šolo, kakor uradnik v urad in iz urada, in ne pričakujejo ničesar več in si ne žele ničesar več. Toda saj ni mogoče, da si ti že na eni teh poti... In celo na oni zadnji sicer najlepši, a tudi najbolj žalostni... Zdi se mi, da je bilo včeraj, ko sem se bala zate zaradi tvoje prevelike življenjaželjnosti — zdaj da bi te bilo treba buditi že od mrtvih ali vsaj polmrtvih?! In vendar ti na očeh vidim, da je s tabo nekako tako... Povej, Silvija, zakaj!... Pa ne da bi bil temu kriv vendar-le kak, recimo za zdaj še — lep roman?..

— Ela! Pa kaj misliš o meni? Ali me imaš res za tako... za tako neumno? je vzkliknila Silvija.

— Vem, da nisi sentimentalna ali kako bi že rekla. Celó za zelo, zelo trezno te imam, kar se tega tiče... In verjemi mi, da bi se bila včasih bala zate prej, da bi ti mogla postati nevarna tvoja kri nego tvoje srce... Toda nazadnje: tudi ti imaš srce... In mlada si, še zelo mlada... In celo ena tistih, katere se takorekoč nikdar ne postarajo... Mislila sem vsaj — zdaj pa te dobim in vidim tako, da te komaj še spoznam.

— To se pravi: vidiš ne, a pisali so ti tako...

— Prvič vem, kdo mi je pisal. Drugič pa res tudi vidim. Sicer pa — saj sama ne tajiš... Samo izumikaš se in skrivaš se. Nikar, Silvija! Še enkrat te prosim: izpovej se mi! Ne kakor sestri — kakor prijateljici, če hočeš... Saj bi si vendar lahko bili tudi to...

Silvija je gledala v tla in molčala. Niti najmanjšega odpora ni čutila v sebi, da bi sestri nè odprla srca in povedala, kar ji je v njem. Toda — kako naj začne in kaj naj pove? Kaj je tu pravzaprav vredno povedati? Povedala bi lahko, kako se je bila odločila, da noče, naj bi ji bil kdo bliže od drugega; kako je to razodela onima dvema, ki sta ji to hotela biti in sta ji tudi že bila, vsak po svoje; kako se je potem samo napravilo, da so se drug drugemu odtujili, ko se je Zevnik mrko odmaknil, Steger pa tudi ni našel več onega brezskrbnega tona, naj

se je še tako silil vanj; in kako se je je potem vse polastil oni čut brezkončne puščobnosti, da se je čutila kakor vklenjeno v njem. Ali kako bi človek take stvari pripovedoval, ki so vendar samo v njegovi notranjosti, da bi se moral svojega lastnega glasu prestrašiti in njegove tujosti, če bi videl, da se v njem razodevajo te notranje reči? Dvakrat, trikrat je že hotela odpreti usta, da bi poskušala, a vedno iznova in vedno bolj je čutila, da bi takoj zopet umolknila. In tako je molče sedela in kakor nema; to je: občutila je prvič v življenju, da ji v takih rečeh ni dano in ji najbrže nikdar ne bo dano, da bi mogla govoriti...

— Nočeš torej? je začula sestro kakor iz dalje.

Stresla se je in ji pogledala naravnost v oči.

— Kako nočem? Ne morem! In saj tudi nič ni! Kaj jaz vem, kaj je? Tako me je obšlo in jaz ne vem nobenega razloga... Postali so mi dolgočasni, zoperni vsi skupaj in sem se jih otresla. Kaj hočem z njimi — vsemi skupaj?

— Tudi z Zevnikom? je zategnila Ela in pogledala v tla.

— Z Zevnikom? Kaj pa me Zevnik briga? To je: več nego kdo drugi? je razdraženo vprašala Silvija.

— Hm, takrat, ko sta bila gori pri nas, se mi je zdelo... Vsaj kar se njega tiče, sem opazila, da te je gledal z očmi, ki jim pri nas pravijo „zagledane“, se je nasmehnila Ela. A takoj se je zopet zresnila in je povzela: Takrat sem bila proti njemu še nekoliko nezaupna; a vsi pravijo, da je vrl dečko. Najbrže je mislil res pošteno s teboj...

— To se pravi, da me je hotel vzeti? se je namrdnila Silva. Hvala! Da bi potem morala z njim iz ene v drugo teh polvasi in preštovati vinarje, ali jo bova prerinila do prvega. Ne, jaz prav gotovo ne zahtevam mnogo; toda to zavest bom hotela imeti, če se kdaj poročim, da mi bodo lakti prosti in da jih bom sama od svoje volje stiskala, če jih bom. Za zdaj pa sploh ne mislim na to in imam samo eno željo: da bi prišla čim prej v kako resnično mesto. Jaz moram imeti šuma, življenja okrog sebe — sicer res še poginem! je vzkliknila že vsa razburjena.

— V kako resnično mesto? V Ljubljano menda? Pa kako? Saj veš, da se tam še zastonjkarice zaman ponujajo; ti brez plače pa še mesec dni ne moreš živeti. Ne bodi otročja, Silvija!

— Pojdem pa za domačo učiteljico, ali kar si bodi!

— Tega ti papa nikdar ne dovoli.

— Prav vprašala ga bom! Še to leto naj mi makar celo vrag pobere, drugo pa se že ne bom več kisala po takih gnezdih! Pojdem pa za igravko, če ne bo drugega.

— Za igravko? se je prestrašila Ela. Zakaj ona je rekla te zadnje besede s tako odločnostjo, kakor da se že dolgo peča s to mislijo. Pa kaj misliš, da je to tako lahko? In šele za takrat, „če ne bo drugega“? Za božjo voljo, le tega ne, Silvija! Za igravko je treba talenta, Silvija!

— In kako ti veš, da ga jaz nimam? se je Silvija strupeno zasmejala.

— Pa kaj si res že vse mogoče domišljuješ? je vzplamtela Ela. Igravka! Dekle, ki se je lotilo kvečemu kakega romana in jo je kvečemu zanimalo, kako konča! Ali res niti ne slutiš, da je igravka najinteligentnejši in najglobokejši ženski poklic? Pa se menda pač ne zadovoljiš, da boš kaka boljša štatistka ali celo subretka, ki ljudem ude kaže? No, da, s tistim svojim sopranom in s svojo zunanostjo bi zato že bila, ali rajši bi te menda vsi videli mrtvo, nego da — — —

— Že zopet ti je na poti tisti moj sopran, o!

— Ne bodi hudobna, Silvija! Saj pravim, da imaš vsaj za kake operete dovolj glasu in tudi vsega drugega. Toda kakor bi bila čez vse ponosna na sestro resnično umetnico, tako bi bilo mene in papana... da, in tudi mamu sram, ako bi te videli, da — — —

— Evo, res krasna sestra: še nisva po tolikem času pol ure skupaj, pa se že spet prepirava. Ampak meni se ne ljubi več: napravila bom, kakor se bo meni zdelo in če se tudi vsi skupaj črno oblečete. Vi po svoje, jaz po svoje! Kake talente pa imam ali ne, to je moja stvar!

Ela je molčala. Resnično se je bila veselila svidenja. Zakaj čeprav jo je nekoliko skrbelo, da se je s sestro dogodilo kaj nenavadnega, je vendar upala, da jo bo našla resnejšo in posebno tudi pohlevnejšo nego doslej. Ali kakor se je dotaknila tistih posebno občutljivih strani, je videla, da ima še vedno staro Silvijo pred seboj. Glej, tam stoji pri oknu. Gleda temno ven in je razžaljena, ker ji ni rekla, da je kakor ustvarjena za sijajno umetniško karijero.

Počasi je vstala. Tu pa je zapazila, da je sestra rahlo zardela in potem smehljaje se nekomu odzdravila.

Ela je pogledala dol in je zagledala na cesti Stegerja, ki je sestri še enkrat pokimal.

— To je dr. Steger, ne? je rekla Ela.

— Da. Eden še najboljših. Vsaj kavalir.

— Tak, kateri zna kaj prijetnega povedati? se je z rahlo ironijo nasmehnila Ela.

— Da. In kateri zaradi tega še ni tepec. Celó jako duhovit človek je Steger. Ampak bodi brez skrbi: zaradi tega nič manj zopern od

drugih. Če bi ga našla vsaj v Ljubljani, bi se mi zdel krasen človek, tu pa je le še toliko bolj neprijeten, ker ... ker ne spada sem.

— Kakor tudi ti ne, se je Ela skoro prisrčno zasmejala.

— Kakor tudi jaz ne! je resno pokimala Silvija. Zdaj pa pojdiva malo dol h gospe, če ti je prav. Vem, da je že kaj pripravila, če te je videla.

— Seveda me je. Saj sem stopila najprej njo pozdravit. Tudi ona mi je rekla, kako si vsa izpremenjena. Toda zdaj sem potolažena: prav nič nisi. Vedno stara Silvica!

— Ti pa stara ... stara strojna puška! Pa nič ne de — mene se tvoje krogle ne primejo!

Zasmejala se je in odprla vrata. Ela je stopila molče skozi nje.

(Dalje prihodnjič.)

MIRAN JARC:

UVODNA.

... Tiha pokrajina ko da jo vstvaril je Claude Lorrain.

Poljubuje me gozda šumenje, šumotanje potočka,
valovanje trav, žarenje neba...

Ti! — Rajska ptica...

Tako bi na veke zasnul!

Kra, kra...

Ah!

Odkod —

Vrta in vrta črni vran,

črni vran — črna misel hreščeče kra... kra.

Kaj budiš me spet ti mračni ptič

trgajoč mi pajčolan predivnih sanj.

Kra... kra...

Rajska ptica — črni vran — —

rajska ptica — — — črni vran —

IVO ŠORLI:

GOPPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

II. del.

1.

Gospa Silvija je sedela pri mizi in pušila, gospod Stanza je skoro ležal v nizkem stoličku v kotu. Na prvi pogled se je videlo, da vlada med obema neprisiljena intimnost, a tudi nič hujšega.

Gospa Silvija je zmajala z glavo in je rekla:

— Ne vem, ali govorite samo iz porednosti ali — — —

— Ne, v resnici: zdaj govorim resno in iz globokega prepričanja.

— In kje ste si nabavili to lepo prepričanje?

— Opazujoč mizerijo drugih seveda, ko sam, hvala Bogu, še ne morem imeti teh bridkih izkušenj.

— In ste torej prišli do vere, da prav vsak moški propade, čim se oženi?

— Tega nisem trdil. Niti ne, da vsak potem nazaduje. So slučaji, ko celo napreduje. Ali to je: nikdar, vsaj normalno ni to krivda njegove žene. Ako pa propade, je to večinoma njena zasluga.

Gospa Silvija je za hip pomolčala; potem je rahlo stresla z glavo in živahno povzela, kakor da se je naposled odločila:

— Ne bi hotela o tem govoriti in še najmanj samo sebe hvaliti, toda treba je, da vas izpreobrnem, gospod komisar. Poglejte le mojega moža: da ni bilo mene, še danes bi bil — — da kaj bi bil zdaj? Pač: okrajni sodnik bi že bil. Tako pa je z že nad tridesetimi leti postal doktor in je zdaj že dve leti ugleden advokat.

— Hm... in mislite, milostiva, da je zaradi tega kaj na boljšem? je zaprašal oni čez hip z nekoliko obotavljajočim se glasom. Oprostite — toda tudi jaz branim le svojo teorijo...

Ona ga je nekoliko začudeno pogledala; potem je rahlo zardela in je rekla:

— A, da, vi ste sami uradnik. Zadel sem torej nehote nekako v živo, čeprav nisem nameravala — — —

— Motite se. To me res ni zadelo; in brez drugega priznavam, da pomeni odvetnik, kakor je doktor Zevnik, nekaj več nego kak pozabljeni podeželski sodnik. Čeprav... no, saj mi ne boste zamerili: čeprav poklici, — kako bi rekel? — poklici, ki si sami in naravnost pri ljudeh jemljejo svoje plačilo, na drugi strani ne veljajo, — vsaj v naših krogih ne — za popolnoma... hm, na višku stoječe.

— Aha, plačo mora prvega prinesti uradni sluga, če še tako majčkeno...

— Da, milostiva! Toda na to pravzaprav prej tudi nisem mislil. Hotel sem samo vprašati: Ali mislite, da je gospod soprog zdaj srečnejši, ali vsaj zadovoljnejši, nego bi bil, da je podeželski okrajni sodnik?

Bila je res presenečena.

— Kako morete dvomiti? je vzkliknila.

— Razumem, da se vam zdi neverjetno. Za vas je bila dežela pravo prognanstvo. Toda ali je bila tudi zanj? Priznati moram sicer, da o tem nisem ž njim nikdar govoril, a spominjam se, da mi je še nedavno tožil, kako je včasih naveličan tega večnega tekanja na sodnijo, potem pa onih nepretrganih procesij strank.

— Pa kaj sodnik — — dà, sodniku ni treba tekati na sodnijo, ker je že tam. A opravka ima vendar s strankami, če se ne motim, precej podobnimi onim, s katerimi odvetnik.

— Res; le da si sodnik na splošno sam določi ure in dneve, kdaj hoče imeti posla z ljudmi in kdaj bo delal sam zase. Le pustite, gospa: treba je trdnih živcev, da človek to vzdrži: komaj sede in se zaglobi v kako delo, pa ga zopet vrže nova stranka v popolnoma drugačen tir. Jaz skoro ne razumem, kdaj ti gospodje pravzaprav opravijo svoje posle. No, mogoče jih za vse odškoduje zavest, da pri njih pomeni vsak „dober dan“ petak. Moj stric je bil notar in mi je nekoč prigovarjal, naj bi vstopil v njegovo pisarno. „Pravijo, da je naš poklic dolgočasen“, je rekel. „Mogoče, da je melodija včasih pusta, toda zato je spremljava vedno tem prijetnejša“. Ravno vaš gospod soprog pa je bil, ki mi je nekoč na neko tako mojo opazko zagotovil, da se ta občutek, to je občutek, da človek neprestano „služi“, kaj hitro izgubi: čez kratko da postane to „inkasiranje“ samo po sebi umevno in izgubi skoro ves čar. Le, ako je kdaj kak prav posebno „dober dan“, da ta občutek zopet nekako oživi.

— No, pa je le videti, da sta z mojim možem ta predmet celo jako temeljito obdelala, se je gospa Silvija nekoliko porogljivo zasmejala. Kar povejte, da se čuti nesrečnega v mestu!

— Nesrečnega? Kaka beseda je to za človeka njegove vrste? On menda sploh nima talenta, da bi se čutil nesrečnega. Niti nezadovoljnega ne. On vzame življenje kakor je, in skoro tudi svet, kakor je. Celo vas, gospa, vzame kakor ste! se je naenkrat veselo zasmel.

— No in kaj pravi o tem? se je čez nekoliko časa posilila v nasmeh.

— O, o tem pa ničesar ne pravi. In lahko mi verjamete, da ga tudi izpraševal ne bom. Pa bi bilo tudi čisto nepotrebno.

— Nepotrebno, ko — —? No, prosim!

— Nepotrebno, ko si lahko sam mislim.

— Tako? je zategnila. Vi hočete menda reči, da moj mož ni zadovoljen z menoj?

— Oho! Kaj nisem ravno rekel, da je z vsem zadovoljen? Da bi bil z vami zadovoljen celo, ako bi bili... ako bi ne bili to, kar ste. Toda, prijateljica, zašla sva na temo, ki je v svojem življenju še nisem razpravljajal z damami: pogovor o njih lastnih možeh. Do tu in ne dalje, naj zakličem s samim Napoleonom!

Slovesno se je vzpel in zataknil desnico pod prvi gumb telovnika.

— Taki ste, dà. Najprej človeka razžali, potem se hoče izviti s svojim... svojim Napoleonom! To je banalno, gospod komisar! je rekla nekoliko nevoljna.

— Razžalil? S čim da sem vas razžalil?

— No, lep poklon... to se pravi lep občutek, imeti moža, ki bi bil zadovoljen po vašem menda celo s kravjo deklo. Pa kaj res mislite, da so to pokloni?

— Hm. Ako bi bil hotel s tem napraviti poklon, bi bil res bolj namenjen njemu nego vam. Vse skupaj pa je le teorija, ko o opravičeni nezadovoljnosti seveda ne more biti govora. Toda dovolite, gospa: ali polagate vi v resnici kako prav posebno važnost na to, da naj bi bil vaš mož posebno zadovoljen z vami? Menim: ali vidite v tem naravnost svoj življenjski poklic? je vprašal z nedolžnim nasmehom.

— Vi ste pa res impertinentni! Kako morete dvomiti o tem? Jaz sem celo v prvem redu soproga... To se pravi: v prvi vrsti sem seveda mati! Toda potem — —

— Prav! V prvi vrsti mati. V drugi soproga. V tretji? Dama pač, ne?

— No, recimo, kaj je tu slabega?

— Nič. Toda, nekoč mi je pripovedoval znanec, ki je živel dolgo časa na Japonskem, zakaj se je tako skrbno ogibal slavnih gëž. Šele od njega sem namreč izvedel, da so tudi med temi ljubkimi stvaricami zelo razširjene — saj dovolite? — neke vrste bolezni... „I razujem“,

sem mu bil rekel, „prvič ste bili oženjeni, drugič ste se bali teh bolezni — —“. „Ne, prvič sem se bal teh bolezni in drugič sem bil oženjen“, mi je mož resno popravil. Vidite, tako naštevanje, kaj je človek prvič, kaj drugič, kaj tretjič, je vedno nekoliko problematična stvar... Vsekakor pa bo res, da ste vi, gospa, na primer najprej mati.

— Potem dama, kaj ne, hočete reči? In šele prav na koncu morda tudi malo soproga? Ali sem po vašem to sploh?

— Saj pravim, da od matere dalje nikar ne naštevajva. To je: ne postavljajva drugega za drugim. Dama ste, o tem ni dvoma, kakor ni dvoma, da to tudi hočete biti. In tako ste dama — — — kako bi to povedal? — dama je za vse drugo nekak okvir... Dragocen in navadno tudi drag okvir... recimo: okvir za sliko samo. Še mogoče ravno dva otročička noter, fantka in punčko, lepa in dobra — to da sliki sami prvo življenje in okviru prvo vrednost. Soprog, bolj trda, tudi bolj postranska, a vsekakor figurativna figura in zato potrebna. Ali to je zdaj šele filisterizem. Vse podobe bi takorekoč stale, da se ne pomeša še čim več obrazov in postav od zunaj vmes: čim bolj sijajnih kavalirjev, prijateljev, občudovavcev in... in seveda tudi nekaj zavistnih prijateljc... Vidite: anch' io son pittore!

— Pittore? Mazač ste in še ciničen zraven. Pa pride že še ura maščevanja! je zapretila z nekoliko prisiljeno šegavostjo.

— Ko pridem sam v okvir? Na sredi za mizo na častni prostor? V nočni halji z vrvicami čez pas, čepico na glavi, mogoče celo pipo v ustih, dobrohotnim smehljajem na ustnicah, pokojem v očeh? Jaz, ki sem sam naslikal to sliko, naj postanem nje najbolj tragični del — to bi seveda bila „ura maščevanja“!

Toda videl je, da je njej manj in manj do šale. In naenkrat je skoro strastno vzkliknila:

— Ne, delate mi prav gotovo krivico, če o meni tako mislite! Naj sem bila še taka dama, ko sem si vedno prizadevala, da bi svojega moža osrečila!

— Verjamem! je prikimal tudi on resno. Ali, ako že tako o tem razpravljava, potem mi dovolite, da povem o tem vse svoje misli, tem bolj ko — kakor sem že rekel — branim svojo teorijo. In vidite: kakor mi sicer niti na kraj pameti ne pride, dvomiti o tem, da ste svojega soproga res hoteli osrečiti, ste bili vedno vendarle tudi v onem posebnem pomenu dama... V onem posebnem pomenu namreč, da prava dama, vsaj kar se njenega moža tiče, in vsaj praktično ne bo nikdar priznala, da lahko vsakdo postane srečen — po svoji fasoni, recimo vsaj: tudi po svoji fasoni...

— To mi je nekoliko previsoko... In ako dovolite, bi vam rekla, da mi je bila vaša družba vedno tako ljuba tudi zato, ker ste se znali izražati brez takih... koturnov.

— Takoj se bom poboljšal! Vzemiva praktično primeru: vi bi hoteli nocoj v gledališče, vaš mož tudi. Tu je stvar lahka: gresta in oba sta zadovoljna. Drugi slučaj: vam se ne ljubi, a on bi rad šel; no, ker imate le to željo, da ga osrečite, se premagate in greste tudi vi; v tem slučaju je pravzaprav samo on zadovoljen; lahko se pa dogodi, da postanete tudi vi zadovoljni, ko vidite, kako je on zadovoljen. Tretji slučaj: on ne mara, toda vi marate, pa gresta vseeno; tu ste samo vi zadovoljni: toda, no, vi ste prepričani, da je njemu potrebno nekoliko „raztresenja“. In naj se še tako kisko drži, vam se zdi, da ste ga v pravem pomenu le „osrečili“. No, osrečiti se seveda pravi koga drugega napraviti srečnega, pa makar, da žrtvujemo sebe same, svoje želje in nagnenja; tako osrečevanje pa je lastno, po normi bi rekel, samo moškemu in od žensk samo oni pohlevni, „neosebni“ vrsti — ženske, ki nosijo v višjih slojih ime „dama“, v nižjih neko drugo ime, osrečujejo tako, kakor sem navedel v onem svojem tretjem slučaju...

— In tako torej tudi jaz osrečujem svojega moža?

— Celu tipično! se je zasmel. On je hotel ostati sodnik, pa je moral v odvetniško pisarno za koncipijenta; on je imel vsega študiranja dovolj, pa je moral napraviti doktorat; on bi bil hotel sam določati, kdaj pusti stranke k sebi, pa se mora zdaj jeziti na „procesije“ in na sodnika Mrharja, ki razpisuje razprave v ponedeljek ob osmih zjutraj, ko ima on svojega „podedovanega mačka“, tudi ako gre v nedeljo zvečer ob devetih v posteljo. In tako dalje. Skratka: slika se je morala prilagoditi okviru in ne narobe!

— Hvala! Treba vam priznati, da ste jako odkritosrčni!

— Kakor ste vedno želeli od mene, gospa! In nekako tudi predpravica starih samcev, oziroma takih, ki mislijo to postati. Kar se pa vas tiče — — —

— Bi bilo potreba, da se lotim premišljevanja, kako bi postala „neosebna“...

— Bog ne daj! Držite se le trdno dosedanjega sistema! Ubogi Jožko bi tudi ne vedel, kaj naj začne s kako vašo „izpremembo“. Hote ali nehote ste le dosegli, da ste ga nekako „osrečili“. Da, dosegli ste celo več: priskrbeli ste mu stanje, katero njegovemu bistvu veliko bolj odgovarja: napravili ste ga celo z vsem bolj zadovoljnega ...

Zopet se je veselo zasmel in se počasi dvignil.

2.

Gospa Silvija je svojega gosta ljubeznivo spremila do vrat in se je še za njim ljubeznivo smehljala, dokler ni izginil skozi vrata. Tu pa se ji je obraz jako zresnil. In ko se je vrnila v sobo, je dolgo nepremično sedela in gledala trdo pred se.

Ako bi jo bil kdo še danes vprašal, ali meni, da je svojega moža osrečila, zasmejala bi se mu bila. Ali ni bilo že dovolj, da ga je — vzela? Kdor jo je takrat videl, jo je tudi pozelel — ali ni srečen, kdor jo je dobil? In pozneje v zakonu! Ali se je ozrla v moške oči, ki bi ne govorile isto? In vendar ni nihče dobil odgovora, ki si ga je želel! In ali ni storila vsega, da Jožku življenje napravi prijetno? Ali ga ni pogostoma celo skoro s silo izvlekla od njegovih aktov in knjig — — —

... Dà, pa saj uprav to ji je očital ta človek... Kakor da — — — Ah, preneumno! se je razvezila ter naglo sedla pred klavir in udarila po tipkah. In zaigrala si je kakor nalašč prav lahkotni dunajski valček.

Tedaj je zaslišala zunaj moževe korake. Prišel je skozi vrata, potapljal jo po ramenu in stopil počasi na teraso.

— Otrok še ni? je vprašal in sedel v pleten stol.

— Ne, Tončka ju je peljala v gozd, je odgovorila in stopila tudi sama ven.

— Kaj si imel zopet mnogo dela, ne? je povzela čez nekoliko časa ter ga gledala, kako si je zadovoljno prižgal cigareto in se zleknil še bolj udobno v naslonjač.

— Ah, kdaj ga pa jaz nimam! Toda bolje tako nego narobe!

— Ampak včasih bi si ga le želel manj, kaj ne? Če bi bil na primer še sodnik, bi bil vendar manj obložen?

— To je prašanje. Nekateri sodniki morajo delati še skoro več od nas. In še za tisto plačico!

— Že, sodniki po mestih. Tudi na deželi nekateri. Ampak okrajnega sodnika v Hrastju na primer je človek našel samo v gostilni ali na lovu. Saj so pravili kmetje, da bi bilo treba hoditi na lov nanj. Na posled bi se bilo lahko tudi tebi primerilo tako mesto.

— Takih mest ni. Ako okrajni sodnik v Hrastju ni delal, so morali drugi zanj. Jaz pa bi bil sam.

— Tako si torej zadovoljen s svojim poklicem?

Pogledal jo je nekoliko začuden in se je potem zasmel:

— Pa kako da me to ravno zdaj vprašuješ, dne petega maja, ob pol sedmih zvečer, na navaden delavnik? In še pred večerjo!

— Hm... tako mi prihaja včasih na um, ali nisem tudi jaz nekoliko kriva, da si pustil svoj prejšnji poklic in... in da si včasih nevoljen zaradi tega, tudi če ne tožiš...

Pogledal jo je še bolj začuden.

— Pa kaj te je prijelo danes? je rekel veselo. Za nevoljo nimam prav nobenega vzroka, zaradi dela še najmanj. In doslej sem si še vedno domišljeval, da sem si poklic sam od sebe prebral. Spoznal sem bil pač, da bo treba s tistimi dohodki nekoliko preveč stisnjeno živeti; in ker sem imel volje in poguma, da presedlam, sem presedlal. O, zaradi tega si ti res ni treba ničesar očitati.

— Morda pa zaradi česa drugega? je vprašala temno.

— Na, veš kaj — zdaj pa že kar več ne poznam. Kako misliš to?

— Tako... Saj je tudi komisar Stanza tega mnenja. Namreč, da bi bil ti veliko bolj zadovoljen, če bi bil ostal, kar si bil. O, da si ga le slišal, kako te je pomiloval!

— A, to je torej! In skoro bi rekel, da se zaradi tega jeziš name in ne nanj! Ampak res brez potrebe na enega in drugega — jaz pa nisem človek, ki bi mu bila sreča ali nesreča odvisna od poklica. Meni pomeni življenje že še nekaj več! Prilagoditi bi se znal še čemu drugemu, da mora biti!

— O, da! Stanza je menil celo, da bi se ti prilagodil še kakšni kuharici, če bi bila tvoja žena!

Čim bolj je govorila, bolj jo je grizlo, sama bi ne bila vedela povedati kaj. In začutila je hudobno zadoščanje, ko se mu je zdaj le zmračil obraz.

— Stanza bi bil napravil grdobijo, če bi bil rekel tako. In povedal mu bom pri prvi priliki, da take opazke lahko pusti!

Rahlo je zardela in se je podvizala:

— Kaj misliš, da ti to pravim, da bi se kregal z ljudmi? On je menil sicer to tudi le tako, da si z vsem zadovoljen.

— In je bil tako negalanten, da je to govoril v smislu, kakor se zdi, da si ti razumela? Namreč, da bi bil jaz zadovoljen tudi s kuharico? Sicer, hm... morda bi tudi bil... To se pravi: ako bi bil vzel kuharico in bi ne bil mogel iz nje napraviti nič boljšega, kar je seveda veliko prašanje, bi se bil pač vdal, češ, da sem si sam kriv. Ampak, ko o tem ni treba govoriti, bi ga najrajši pozval na red — kot tvoj ali takorekoč kot svoj kavalir.

— No, veš kaj — malo bolj jasno bi ljudem že lahko pokazal, da razumeš, kako ženo imaš! je rekla trdo in gledala čez vrt.

— Aha! Zdaj šele razujem, kam moja Silvija tačico moli! se je veselo zasmel. I, da, tu ti že lahko ustrezem. Ampak zdi se mi, da res ni treba. Svoje nezadovoljnosti s teboj nisem pač še nikomur kazal, in tako bi lahko menda tudi protidokaz odpadel.

— Nezadovoljnosti! Ta bi bila pa tudi dobra! Zato bi se ti tudi lepo zahvalila! Menda imam pač pravico zahtevati nekaj več!

Njen glas je bil tako oster in izraz njenega lica tako temen, da je ostrmel. In v hipu je izginil tudi z njegovega obraza nasmeh. In čisto resno in počasi je rekel:

— Pravice kaj zahtevati nima nihče od naju. Namreč vsaj ne, dokler ni za drugega doprinesel kake prav posebne žrtve. Tega pa do- slej nisva storila niti jaz tebi, niti ti meni. In se nama v vseh teh skoro osmih letih najinega zakona, hvala Bogu, tudi nobena taka prilika ni ponudila: jaz sem ti tegnil, česar ti je bilo treba, ti si opravljala svoje dolžnosti... vsaj tako, kakor si jih razumela... Da sva pa drug drugega vzela, menda tudi ni bila za nobenega posebna žrtev.

Obraz se mu je čim bolj zopet jasnili, in zadnje besede je rekel že z lahkim nasmehom. Zazdelo se mu je smešno, da bi se razburjal, in je pripisoval tudi njene besede le hipni slabi voljici. Njej pa je po- stalo lice čudno podpluto in ostro je odgovorila:

— Kdo ve, ali ni bila „posebna žrtev“... To vsaj veš, da nisi bil edini, kateri se je zame potegoval.

— Nisem bil edini, a sem bil najboljša partija! je naenkrat vzplam- tel. Oziroma sem bil vsaj oni, glede katerega si najbolj lahko računala, da dosežeš svoj glavni namen: priti v veliko mesto in igrati tu vlogo dame.

— Joj, lepa dama sem postala! Žena advokatova, kakor jih je na kupe. Kamor pridem, je vsaj polovica višjih od mene. Da bi se zganil vsaj toliko in si pridobil kak mandat, zaenkrat vsaj deželnega — toda tebi je menda res vse prav, kakor pravi komisar. Ako nas omenijo, da smo bili kje, je kakor iz milosti.

— V časopisih? se je zasmel. Take bolezni te torej mučijo? Pa je res čudno, da mi to prvič poveš ravno petega maja ob tričetrt na sedmo. No, razujem: nekoliko tudi moja zasluga. Zakaj vedno sem se ogibal takih pogovorov, ko se ž njimi ničesar ne popravi, kar je bilo morda zagrešenega; in ker je že celo nelepo, oponašati dru- gemu morda celo lastne zagreške. In tudi zdaj ti ne bom sledil na to polje. Kar se namreč partij tiče... Toda eno ti bom le povedal: Že kmalu po poroki sem začel slutiti, kar si zdaj tako jasno razodela: da si namreč vendarle v prvi vrsti računala, ko si se odločila zame, in

računala neprestano tudi potem. Potrpi — — nočem ti namreč očitati, da si me vzela iz gole špekulacije in da me nisi rada imela. Toda prav tako bi bila vzela tudi koga drugega, ki bi bil „odgovarjal“. Ni ravno prijetna ta zavest, no, jaz ne jemljem ničesar bolj tragično, nego za-sluzi. In ker je naposled prav, da veva, pri čem sva, je dobro, da sva se razgovorila. In spoznala. In ker bi se od te besede dalje stvar le poslabšala ter prevrgla lahko celo v prepir, dovoli, da stopim rajši tudi jaz otrokoma naproti.

— Ti torej zahtevaš, naj vsak dan trikrat padem pred tebe in se ti na kolenih zahvalim, da si me povzdignil do sebe, da si napravil iz mene „damo“, da — — —

Akoprav se je v njegovem pogledu izražala samo tista nemoč, ki klecne pred nizkim mišljenjem, ji je pod njim vendar zastala beseda. On pa je mirno zmajal z glavo in je rekel:

— Ne. In ti najboljše veš, da tega ne zahtevam. Rad bi samo, da bi se tudi ti naučila, zadovoljiti se s tem, kar imaš; in predvsem, da bi se ne pravdala s preteklostjo, ki si si jo vendar sama ustvarila, kolikor je človek svoje sreče kovač.

Vzel je palico in klobuk in je počasi odšel.

(Dalje prihodnjič.)

FRANJO ROŠ:

TEMNÀ SO POTA.

Temnà so pota mojega življenja,
srce je dvomov in bridkosti bolno
ob težkih urah tihega trpljenja.

Čemu naj tavam po brezciljni cesti
v temine nove? Da na njej se zgrudim,
utihnejo mi v prsih vse bolesti.
Tako temnè so misli v dolgi noči,
nobena zvezda več ne tli iz teme
in duši ni moči obupajoči.

IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

3.

Še nekoliko časa je gledala predse, potem je naglo vstala; spotoma v svojo sobo je vrgla domačo obleko s sebe in se tam naglo opravila.

— Ako pridejo gospod in otroka pred menoj domov, recite jim, naj večerjajo, ako me nočejo čakati. Ob osmih sem spet doma, je naročila kuharici in hitro odšla.

Čutila je potrebo po družbi, po raztresenju. Zakaj na srcu ji je ležala velika potrtnost in vznemirjenost. Ne da bi jo bile preplašile moževne resnobne besede — ž njim bo že še opravila... Bilo ji je temveč tako, da se je pod temi njegovimi besedami tista njena prejšnja užaljenost zaradi njegovega omalovaževanja, ki ga ji je bil zbudil Stanza, umaknila nekakemu drugačnemu, manj določenemu, a zato naravnost tesnobnemu čustvu, ki se je je polotilo vselej, ako je padla nanjo senca temnejših strani življenja, ako ji kaj ni šlo tako, kakor si je sama želela, proti čemur se pa vsaj v prvem hipu ni vedela kako braniti in boriti.

Namenila se je naravnost na promenado. Tam si že dobi koga, kako prijateljico ali znanca. Poreče, da išče moža in se pridruži prvemu, ki ji bo po godu.

Spomnila se je, da bo zdaj gotovo tudi Stanza tam. A njega vsaj za danes ni več marala. Naposled je bil on kriv, da je prišel nad njo ta zoperni občutek. Da ni začel modrovati in filozofirati namreč... Ampak v tem so si vsi ti ljudje vendar drug drugemu podobni... Namreč ti „višje izobraženi ljudje“... Nikdar ni človek prav varen, da ne zaidejo nekam, kjer človeku ž njimi ni več prijetno, in ostane še jedek občutek v srcu po takem pogovoru... Dà, celo kak Stanza, ki je vendar vzor spretnega in ljubeznivega zabavnika!...

In vendar je človek navezan ravno na te ljudi... Ne samo zaradi moža, po katerem je v zvezi seveda z ljudmi te vrste. Nego sploh — tudi zaradi sebe. Poslušati namreč neprestano tisto več ali manj bedasto klepetanje onih moških iz drugih krogov, domišljavih in plehkkih, dokler so mladi, predrznih in lascivnih, ko so starejši — to je lahko

29*

za katero teh dam, katere imajo kakih šest razredov ali malo samostanske omike za sabo. Ne, stvar je kakor s čtivom: one „globokoumne“ romane s „problemi“ človek kmalu zàpre in se jim lepo zahvali, ravno tako lepa hvala pa tudi za kako „Grofico-beračico“! Samo spretno, prijetno in z lahko eleganco, dà, tudi z lahko modrostjo pisana knjiga je naslada; in edino z družabnikom, ki ga je mogoče ž njo primerjati, ni škoda časa in pljuč... Ampak, koliko jih je, ki to razumejo — tako pisati in tako govoriti?...

Dospela je do vhoda pod dolg, raven, pestre množice poln drevored, ko je začula za seboj sonoren pozdrav.

— Vi, gospod doktor? se ga je razveselila. Zakaj komaj da bi ji bil kdo v tem hipu bolj dobrodošel. In z veseljem mu je dovolila, da jo spremlja, „dokler ne najdeta gospoda soproga“. Bil je njih hišni zdravnik, dr. Kopar, po sreči bolj po imenu, ko se je kvečjemu po enkrat na leto kak otrok malo prehladil; a rad je prihajal na skodelico črne kave ali čaja, kadar se je hotel res prijetno odpočiti od dela. In celo tvegajoč, da se drugje zameri, je bil javno povedal, da mu je gospa Zevnikova najsimpatičnejša dama v mestu.

Kako gospod soprog, mala Zdenka in Ciril? je odpravil formalna prašanja. — Kar se tiče vas samih, seveda ni treba zdravniškega poizvedovanja, se je nasmehnil.

— Na tako resno prašanje vam odgovorim šele tam gori na koncu drevoreda, ko prideva malo izven ljudi, je rekla in je res podvivala korake.

— Oho! je vzkliknil. Toda ona ga je že prekinila:

— Kaka pasma je pa to zopet?

— To so ulanci v popravljeni obliki, je odgovoril.

Proti njima je prihajala gruča oficirjev vseh starosti in stopinj. Ko so ugledali njo, je Silvija zapazila na njih isto, kar na vseh moških, ki so jo srečali: ne samo pogledi, skoro koraki so se jim ustavili presenečenja. Ona pa je nekoliko nagnila glavo in je šla mimo kakor vedno. Vsakega posebe je videla, vsak bi bil trdil, da je posebe ujel njen pogled. „Tako so res mikavni“, si je rekla, spomnivši se svojih prejšnjih misli, „toda čim se spoznaš ž njimi in govoriš pet minut, je vsa iluzija pri kraju. In vendar ne misli vsaka tako, niti ne vsaka deseta. In če katera misli, mora vsaj njen mož znati to primerno ceniti!...“

Prišlo je mimo še mnogo tujcev, vsi z istimi pogledi, prišlo mnogo znancev. V njih pogledih ni bilo tega lačnega presenečenja, a jasno so govorili, kako jim je vedno iznova ljuba in nova njena prikazen.

— Torej rajši tod? je vprašal Kopar, ko sta prehodila drevored in je pokazal stransko pot, kjer je bilo najmanj ljudi. Ako se mi imate namreč res kaj potožiti radi svojega zdravja?

— — Kaj mislite, da bi storila to res tu, ako bi ... ako bi namreč šlo za telesne bolezni?

— Vi da imate druge... torej srčne ali dušne bolezni ali kako bi rekel? se je zasmel.

— O, kako ste laskavi! Zakaj bi jih jaz ne imela takih bolezni?

— Ker v zdravem telesu zdrava duša prebiva!

— Bum! je storila, in oba sta se zasmejala. In ona je že občutila, kako popolnoma ji je bila slaba volja že prešla.

— In zdaj odprite srce! se je ustavil pred njo.

— Hvala, ni treba več — ste me že ozdravili! se je zasmejala.

— Škoda! Toda nič ne de: povejte, kaj je bilo, mogoče, da je le še treba malo popravila. Ne morem si pa prav razlagati, kdo bi bil mogel na vas zagrešiti kaj, iz česar se lahko izcimi srčna ali dušna bolezen.

— Doktor, vi pozabljate, da sem žena poročena.

— Grozni mož torej? Zakaj otroci, posebno tako majhni, gredo še samo na živce. Nočem ga sicer braniti ne vašega moža ne drugega. In naj vam o ti priliki izdam, da sem ravno zato ostal samec, to je: da ne bo treba komu drugemu braniti mene. Toda, ako bi bil že pri drugem prestopku, pri vašem možu bi bil zločin, ako bi hoté in vedé žalil vaše žlahtno srce.

— O srcu v zakonu tudi glede moža ni govora. Gre vedno le za živce.

— No, in ob rahlo harfo vaših živcev je zadel medved s tem, da... ?

— Joj, kako nežno! se je zasmejala. Ne, govoriva rajši v pošteni kranjščini in povejte mi — toda brez vaših večnih poklonov in drugih ljubeznivosti, da, naravnost resno in odkritosrčno: Ali mislite, da se z mano da živeti, kot soprogo namreč?

— Oprostite, gospa — to je predebel kaliber, na to ne morem odgovoriti.

— Tako? No, recimo tako: Ali lahko mislite, da bi bili vi z menoj kot ženo zadovoljni?

— Tudi na to ne morem odgovoriti. Ako namreč zahtevate od mene resen in pošten odgovor brez mojih večnih poklonov in ljubeznivosti.

— Zdi se, da jih v tem vašem odgovoru res ni.

Ali tudi ne nasprotnega, prosim! Nego samo zato vam ne morem odgovoriti, ker vas premalo poznam.

— Vi me premalo poznate? Vi, ki ste rekli, da — — —

— Da ste mi najsimpatičnejša dama v mestu? Da, to sem rekel in to vnovič podpišem. Toda to velja le za ono plat medalje, katero ste mi kazali kot... kot — nesoprogu. Dasi sem samec, imam vendar toliko izkušenj, da vem, kako vsaka žena, menda res brez izjeme, kaže drugemu svetu drugo lice, nego... no, nego svojcem...

— In torej —... torej samo na ono lice nam delate vse tiste poklone, ki nam jih delate?

— Da, recimo... Kaj pa nas tudi ono drugo briga? Nas kavalirje namreč...

— Toda... toda, ali se ne zavedate, kaj s tem delate? Ali se ne zavedate, da nas s tem kvarite, da nas — — —

— Da delamo s tem vašim soprogom in morda celo otrokom težje, ako ne celo težko življenje? Smo, ki se tega celo jako dobro zavedamo. Toda zopet — kaj nas to briga?

— Ali to je vendar od sile! se je zasmejala.

— Nikakor ne! Vsaj nič bolj nego je življenje samo. In to ravno je življenje. Zakaj se pa potem ne zgražate, ko greste vsa šumeča v svili in sita in zadovoljna mimo siromaka, ki mu gleda smrt iz oči in ki bi mu morda z desetino tega, kar na mesec brez potrebe porabite, pomagali do boljšega življenja? In kar se tiče nas — čemu naj bi imeli mi več usmiljenja z vašimi rejenimi soprogi nego s takim siromakom? Mi namreč siromaku tudi ne damo tiste desetine... Così va il mondo, bimba mia, c' est la vie, madame, in kar je takih lepih pregovorov!

— Gospa Silvija je dalje časa molče stopala dalje. Naenkrat je nervozno stresla z glavo:

— Danes ja pa res vražji dan! Vse mi le pridiga! Najprej komisar Stanza, potem moj mož, zdaj še vi!

— Najbrže ste se danes lotili prašanja, gospa! Pustite rajši to! Ali pa prašajte take, ki odgovore: „He — he — he ..mge.. Wie meinen Sie das, gnädige Frau?..."

Postala je zelo zamišljena in dolgo je gledala nemo v tla. Potem je počasi povzela:

— Pa obrniva vprašanje in povejte mi, ali mislite, da sem jaz lahko zadovoljna s svojim možem?

— Tudi na to mi glede na subtilnost, s katero stvar razpravljava, ni tako lahko odgovoriti, je odgovoril Kopar po kratkem molku. Zakaj, so tudi soprogi, kateri kažejo svetu drugo lice nego ženi. No, kolikor bi mogel soditi, bi rekel, da za vašega to ne velja in da ste po vsem, kar ga vsi poznamo, lahko celo zelo zadovoljni z njim. Vaš mož spada

namreč med tiste pametne moške, kateri računajo z vso posebnostjo ženske narave — namreč take, kakor je vaša: z vso vašo vero v romantičnost življenja in potrebo po ti romantičnosti; in si niti ne prizadevajo, da bi vas izpreobrnil, to je pokazali življenje v vsej njegovi treznosti in vsakdanjosti. Seve, ako nimajo sredstev, vas ne morejo voziti po svetu in vam kazati njegovih bajk. Toda v skromnem okviru domačega mesta vam nočejo delati napotja. Med te skromne domače bajke pa spadamo med drugim tudi mi skromni domači kavalirji... mi, ki puščamo nase vplivati očarljivost vaše lepote in dražestnosti v tisti sladki luči, ki jo sijete na svojo okolico — mogoče tudi samo izven svojega najožjega kroga — in ki vam mi dajamo za to z lepimi besedami, z veselimi in brezskrbnimi šalami in pokloni in ljubeznivostmi ono vero v lepoto življenja in vam zbudamo one iluzije, ki so vam potrebne, kakor cveticam rosa, da predčasno ne ovenete... In prav to je v takih slučajih naš visoki poklic, nas pravih in poštenih kavalirjev... In pametnemu možu moramo biti celo dobrodošli...

Da, kar se tiče vas, gospa, velja še nekaj prav posebnega in upam, da mi ne boste krivo umeli poštene besede: Ako bi se ne bilo samo od sebe tako lepo napravilo, da vas obdaja lepa vrsta pravih kavalirjev, bi jih bil vaš mož moral iti naravnost iskat. Ako namreč dobro razume vašo naravo. To je ne samo one domače, hišne, nego i ono drugo, ki je za svet namenjena.

— Ne razumem. Ali hočete reči, da mi je ta vrsta kavalirjev naravnost potrebna?

— Brezpogojno! Da bi namreč živeli v kakem malem kraju in imeli na razpolago samo enega kavalirja, bi stvar nemara postala še nevarna. Tako pa se drug drugega lepo izpopolnjujemo in — izpodrivamo. Ne smete pa nikdar pozabiti, da spada med koristne domače živali v prvi vrsti tudi soprog. To se pravi: to ve itak vsaka žena. Nego v vašem posebnem slučaju, glede na kakovost vašega moža namreč, ne smete pozabiti, kako lepo nas kavalirje izpopolnjuje tudi vaš soprog. On je enojka pred tolikimi ničlami takorekoč; to je: brez njega bi bili mi drugi vsi skupaj vendar le same ničle, ki dobivamo šele po zaslugi enojke tem večjo veljavo, čim več nas je. Do neke meje seveda, zakaj tudi vrsta teh ničel ne sme prekoračiti one meje, kjer neha intimnost, ki je prvi pogoj za srečo dame, katèra ob vsi potrebi po družabnosti le ni plitva mondénka. In to vi niste, hvala Bogu. In zato je nam, ki smo kavalirji; a ne bebci, tako dobro ob vas.

— To je celo velik poklon, ako prav razumem? je zardela.

— Največji, ki jih imam jaz poklanjati!

— Potemtakem sem vam naravnost ideal prave dame?

— D.. da! Ali le pod pogojem, da je vam lastni mož — enojka. Poglejte, kako sem plemenit in nesebičen... v imenu vseh drugih celo...

— Kaj pa, če enojka tudi mene samo stavi med ničle?...

— Nič zato. Ako vas namreč stavi za svojo enojko. Ako pa pred njo... no, potem se sama od sebe med vašo ničlo in njegovo enojko vrine decimalna pika in mož je na mestu sam — decimiran.

Dolgo časa se je veselo smejala. Naenkrat se je ustavila in je rekla:

— Čujte, gospod doktor: Povejte to enkrat mojemu možu, ta računski eksempl. Zdi se mi, da je sam od sebe slab računar. Seveda pa ne sme slutiti, da imam jaz prste vmes...

Gledal jo je nekoliko časa, potem se je tudi sam zasmel.

— Veste, da misel ni slaba? Bilo bi res zanimivo, da bi kavalir možu pokazal v pravi luči njegovo lastno ženo... In potem njegovi odgovori — ti bi bili že celo zanimivi... Mogoče; da o priliki to res storim. In potem vam povem uspeh.

Z veselim nasmehom na ustnicah se je vračala domov.

4.

V stranski sobi hotela „Central“ se je zbirala zvečer družba naj-ožjih Zevnikovih prijateljev, večinoma še šolskih vrstnikov. Še troje drugih poročenih je prihajalo bolj poredkoma, on sam največ po dva-krat na teden. Na ostalih šest pa je gostilničar lahko stalno računal.

Nocoj so sedeli razen Zevnika sami ti okrog mize: dr. Kopar, bančni ravnatelj Seliškar, trgovec Samsa, odvetnik dr. Kljun, živinozdravnik Jesen in inženir Kuščar.

In ko je gledal Kopar Zevnika, kako mirno puši svojo cigareto, mu je prišla hudomušna misel, da bi kar tu pognal zajca iz grma. Bili so si tako intimni, da radi tega ni imel pomislekov. Sicer pa je bila Zevnikova stvar, kako se izvije. Čakal je samo še prilike. In ko je Zevnik zavzdihnil, da se bo treba ob ti draginji vsaj poročenim moškim kmalu odvaditi alkoholu in tobaku, ako ne celo črni kavi, je rekel Kopar:

— To bi bilo le pravilno. Ako nam samcem prete s posebnim davkom, naj tudi vam za vse vaše sladkosti kaka prileti.

— Po te sladkosti in izpod takih davčnih nevarnosti vendar nimaš daleč.

— Bi se tudi mnogo ne pomišljal, ako bi vedel, da zadenem terno kakor ti, je nedolžno odgovoril Kopar.

— Kako terno?

No, tako ženo. Ali ste zakonski ljudje počasni!

Zevnik je nekoliko časa gledal svojo smotko. Potem se je počasi nasmehnil:

— Oprosti, to menda ni gostilniški tema.

— Oho, zakaj pa ne? Ako imaš svojo ženo enkrat javno pohvaliti, se ti ni treba obotavljati: med prijatelji sediš. Ako nasprotno, velja isto: stvar ostane med nami. Vrhu tega smo tudi vsi gospenji prijatelji in bomo pravično razsodili. Naposled se še mi, stari samci, kaj koristnega naučimo.

— Hvala! Zato se nisem niti ženil, niti prišel nocoj tu sem, se je zasmel Zevnik.

Kopar pa čisto resno:

— Evo, taki so vsi. Tišči, tišči doma, ako pa ga človek hoče zavidati, se stisne.

— Jaz ne tiščim doma. Vsak lahko pride in si ogleda, oziroma vzame... seveda kolikor se spodobi! je rekel Zevnik vedno z nasmeškom, a videlo se mu je, da mu prihaja pogovor čim bolj neprijeten.

— Skratka tudi ti in med najboljšimi prijatelji nočeš priznati, da si zadovoljen. To spada menda pod pojem časti poročenega človeka!

— To spada pod pojem diskretnosti, ako dovoliš, je odvrnil Zevnik skoro resno.

— Ne boš! se je zasmel Kopar. O tem tudi jaz nekaj razumem. In verjemi, da bi niti od daleč ne bil načel takega pogovora, ako bi ne bil naravnost gotov, da ima vsak izmed nas, kar nas tu sedi, isto trdno prepričanje, da si vsaj ti eden, kateri bi bil lahko zadovoljen in bi se mu ne bilo treba sramovati, da to tudi pove.

Pogledal je čez družbo, kakor da jo kliče na pričo. Vsi so se natihoma pa že čudili, čemu Kopar tako rine v ta neprijeten predmet. In kakor bi se bal, da bi mogel Zevnik njih očitno zadrego krivo umeti, je izpregovoril Kuščar:

— O tem ni dvoma. Ali, da ti odkrito povem, o tem bi tudi jaz ne maral razpravljati niti ne pred najboljšim prijateljem, še manj prijatelji.

— In zakaj ne? V takem slučaju namreč? Zato pač, ker spada tudi to prašanje med ono tolikih takozvanih družabnih laži! In vendar moraš tudi ti priznati, kako bi ti dobro delo, ako bi vsaj en človek, ki mu želiš res iz vsega srca vso srečo, našel poguma in rekel: Da, hvala Bogu — tudi ako je na svetu toliko nesrečnih zakonov, o svojem vsaj lahko trdim, da je srečen; ako tudi je toliko ničvrednih žensk na svetu, moja ženka je prava ženica, zvesta, marljiva, in ne vem še kaj.

— A propos: kar se na primer zvestobe tiče, se je nasmehnil Zevnik. Na to polje že ne spelješ nobenega poročenega moža, ko je le preveč znano, da čivkajo prej vsi vrabci na strehah, nego mož izve...

— Dà, toda ako ni prav nobenega dvoma? Vraga, saj govorim vendar akademično in — — —

— Oprosti — preveč akademično sicer ni, ako govoriš o navzočem Zevniku in njegovi gospe! se je zasmeljal Seliškar.

— Hudič pa je! se je navidezno razsrdil Kopar. Ko se namreč o absolutni nedotakljivosti gospe Zevnikove ne drzne dvomiti niti njena najboljša prijateljica.

— Hvala za to! se je Zevnik očitno zadovoljen priklonil. Toda v tem prašanju je še toliko podprašanj, da... skratka, da prašanje sploh ni „razpravljlivo“.

— Evo, tu te imamo! In da preidemo res na akademično polje, pustimo tebe in tvojo gospo in recimo: Tu vas imamo vse poročene dedce. Ako je žena še tako zvesta, lepa — no, lepoto pustimo, ker to ni zasluga, in se držimo le dobrih lastnosti — še tako varčna, prijetna, veselega značaja in bogve še kaj — da ima le eno pego, pa že gospod soprog rači biti — nezadovoljen! Ampak postaviti bi se morali ravno na nasprotno stališče in biti hvaležni za vsako lastnost, ki ni naravnost slaba!

— Bravo! To je pa res krasno stališče! se je glasno zasmeljal Zevnik. Zadnja pičica te logike bi bila, da mora biti zakonski mož celo hvaležen, ako mu žena ne zavdaja?

— Tudi! Posebno, ko bi slučajni ne bili niti za petdesetino tako redki, ako bi si bilo strupe z neopazljivimi posledicami laže priskrbeti in bi zdravniki potem še ne brskali po kadavrih. Ako je mož prepričan, da bi žena tega sama od sebe ne storila, ji mora biti hvaležen!

Zdaj so se vsi zasmeljali. In Samsa je rekel:

— Ti nas menda vlečeš, prijatelj?

— Nič vas ne vlečem. Toda v ti zadnji besedi, glede strupa, sem se zaletel morda predač. Smisel vsega pa je ta, da bi morali biti soprogi soprogam hvaležni za vsako dobro svojstvo in vsako dobro dejanje. Vpoštevati bi morali, da je ženska slabotna in tudi slaba stvar in da je od nje pričakovati vsega vraga. Kar je nasprotnega, je treba vzeti kot dar božji in v tem smislu priznati. Da, tudi hvaliti in pohvaliti bi morali svoje ženice za vsako dobroto, ki jo prejmejo iz njihovih rok. Sploh: kazati jim neprestano svoje veliko občudovanje, da reve ne opešajo na svoji poti do popolnosti.

— Ampak, oprosti: za občudovanje ste vendar vi tu, vi — kavalirji. Ali naj še mi? se je rogal Zevnik.

— O tem, o nalogi kavalirjev namreč, sem nedavno imel priliko govoriti z zelo bistro osebo. V temelju si jo tudi ti dobro pogodil to nalogo. Toda mi ne zmoremo vsega. Tudi vas je treba. In to sem povedal ti bistri osebi tako: Soprog, kateri sam izraža ženi spodobno spoštovanje, se postavi pred vse kavalirje, kakor enojka pred ničle. Ako pa tega ne razume, se lahko dogodi, da prevzame vlogo enojke kdo drugi in pride soprog sam med ničle, seveda na zadnje mesto; pa še dobro, ako ni decimalne pike vmes, ali takoj za prvim kavalirjem ali pa vsaj za zadnjim.

Vsi drugi so se zopet zasmejali, Zevnik pa se je naenkrat resen oglašil:

— Jaz pa ti bom povedal drugo historijo o enojki in ničlah, ki sem jo nekoč čital pri enem največjih filozofov, čeprav ne vem več kje: Vse druge lastnosti ženske z lepoto, eleganco, duhovitostjo in še bogastvom vred so ničle, ako ne stoji pred njimi enojka — dobro in razumno srce. To je obenem tudi moj nauk, ki si si ga zaželel prej: Ako se boš kdaj ženil, glej v prvi vrsti na to!

— Tudi ako je ženska na primer bedasta kakor ovca?

— Ako ima razumno srce, ni bedasta, tudi če ne zna ne pisati ne brati. Ampak o tem ni treba govoriti, ko danes zna brati in pisati že vsaka ovca, pa še vse mogoče drugo.

— Kaj pa bom ž njo, ako nimam kaj ž njo govoriti?

— Ako ima razumno srce, boš imel. Ako ga imaš namreč sam. Toda ako bi tudi ne imel kaj govoriti — grela te bo. Ne smej se — stvar mislim resno. To je kakor dobra peč v sobi pozimi — in življenje je mrzlo kakor zima — : kaj ti pomaga vse razkošje in najlepša oprema, če te zebe? In ako nimaš tega: dobrega srca ob sebi, te bo zeblo vse življenje. Tem bolj, ko boš vedel, da je bila enkrat prilika in da ne bo nikdar, nikdar več gorko . . . do groba, ki je tudi hladan, pravijo . . . To, vidiš, je moje mnenje o zakonski sreči. In zdaj res že dovolj o tem!

Treba je bilo precej časa, da so nekoliko pozabili, in so prišli novi pogovori zopet v neprisiljen tek. Zevnik se je najbolj trudil za to.

(Dalje prihodnjič.)

IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

5.

— Kaj? V družbi? Pred drugimi? se je začudila gospa Silvija. Pa kako ste mogli?

— Se vedno laže nego sam ž njim. Takole pol za šalo, pol za res, je odgovoril Kopar.

— No, in kaj ste izvlekli iz njega? je rekla vsaj navidezno malomarno.

— Hm, tako na splošno — govorili smo seveda le na splošno — da se mu zdi glavni predpogoj zakonske sreče dobro srce.

— Dobro srce. Kaj je to — dobro srce? je rekla zamišljena.

— To je! O tem sem tudi jaz že premišljeval. In zopet enkrat videl, da je kako stvar tem teže določiti, čim preprostejša, samo po sebi umevna se zdi. Tako se mi zdi, da sem v ljudski šoli še najbolje povedal, kaj je sreča, ko sem učitelju odgovoril: „Štiriperesna detelja.“ Pri nas namreč pravijo taki detelji sreča.

— Toda kaj je dobro srce? Kaj se zdi vam, da je?

— V zakonu namreč? Da ne iščeva več nego je nama treba. V zakonu mora dobro srce pred vsem ljubiti; seveda ne več zaljubljeno ljubiti — dovolj je prijateljska ljubezen.

— Kako je to?

— Če bi jaz vedel! se je zasmejal Kopar. Ampak zdi se mi nekako tako, da mora tako zakonsko srce, če je v ženinih prsah, želeti možu vse dobro in narobe.

— Pa to se posebi razume, ko so interesi skupni!

— Že. Ampak ne vem ali bi se vaši soprogi s tem zadovoljili, da jim želite dobre večerje, ko boste sami jedli zraven. Nego mislim si tako: mož si želi neprestane zavesti, da nekdo z ljubeznijo spremlja vse njegove korake in da ga čaka s toplim srcem, ko se vrača truden od dela, potrta od skrbi domov.

— Truden od dela in potrta od skrbi!? Kaj žena nima ravno tako svojega dela in svojih skrbi?

— Bo že. A to delo in te skrbi takorekoč niso splošno priznane. Sicer pa se z moževimi res ne dajo primerjati. Recimo vaš mož: vsaka stranka mu prinese polovico svojih skrbi, in če ga obtežijo tudi le za desetino, vseh skupaj mu je dovolj nositi. Potem ima pa še svojih cent. In to pezo... ne, gotovo je noče niti del prevaliti na ženo; a dobro mu de, ako... no, kako bi rekel? — — —

— Se že vidi, da tudi vi ne veste, kaj bi tak gospod soprog pravzaprav hotel. In kar se tiče mojega, tudi ne.

— Vsekakor bi hotel nekaj, česar nima, je rekel Kopar naglo.

— Zakaj?

— Zato ker si človek vedno želi nečesa, česar nima in tega zato pogreša.

— Torej mislite tudi vi, da sem hudobnega srca? je rekla ostro.

— Tega ne mislim. Oziroma ne vem, ker poznam le eno stran medalje, kakor sem že rekel, ko namreč ni dvoma, da ste hoteli reči: „hudobnega srca — proti njemu.“ Ampak od hudobije do dobrote je dolga pot. Okrog in okrog hriba. Vi sami morate najbolje vedeti, ali ste na enem ali drugem koncu ali na sredi te poti.

— In veste, kako bom jaz zdajle v tem hipu ta „problem“ končala? Takole — pogledjte! se je zasmejala...

In napravila je z roko malomarno kretnjo.

— Pravzaprav... je počasi pokimal.

— Je tako še najbolj pametno? Vsekakor se ne izplača, da bi si s tem belila lase.

— Tega sicer nisem hotel reči. Ampak na vsak način je tako še najprej opravljeno, je rekel z nekoliko ironijo.

— In temeljito, bodite prepričani! Veličanstvo, moja vest je čista! je rekal oni.

— To je glavno!

— Amen! Ali vsekakor sem te dni le nekaj pridobila.

— Namreč?

— Da bom odslej delala, kar bom storila za svojega moža, ali bolje: kar bom napravila iz njega, na lasten račun in zaradi sebe!

— In kaj mislite še napraviti iz njega? se je nasmejal Kopar.

— Karkoli, kar je več nego advokat, kakor jih je toliko. To že res nikomur več ne imponira. Toda — se je naenkrat ustavila, — naj ostane to med nama, razumete? Ako se namreč ž njim že blamiram, ne bi hotela — — —

— Ne bi se hotela ž njim tudi kompromitirati?

— Kompromitirala bi njega, ne sebe. Ker bi rekli: kljub temu, da mu je še žena pomagala, se ni izkazal. Ampak upam, da pojde. Inteligentni je, ne?

Kopar se je glasno zasmel; tako mu je ugajala ta njena negotovost, ki jo je drugače na njej tako redko opazil.

— Da, inteligentni je. In izboren govornik; če ga nameravate spraviti v parlament. Samo — — —

— Samo prepočasen, kar recimo: preokoren je. Ne?

— To ni pravi izraz. V svojih poslih je vse prej. Toda... no, ljubi se mu menda ne. To namreč, kar bi vi radi. In potem se mu menda zdi, da bi mu to ne kazalo. Kaj hočete, začetnik je šele. Tudi jaz bi si na njegovem mestu hotel najprej utrditi materialno pozicijo.

— No, pa vendar veliko zasluži.

— To že. Dokler namreč sam dela. Ali čim bi stranke namesto njega našle v pisarni drug obraz, bi šlo ž njo kmalu navzdol. Predno namreč preide sloves ali celo sijaj kakršnegakoli podjetja od lastnika na podjetje samo, je treba precej časa. To velja še posebej za čisto duševna podjetja, če se sme tako reči. Le pustite ga torej, naj se najprej napravi!

— In koliko časa menite, da je zato treba?

— Hm, tu bi moral pač najprej vedeti, koliko Jožko zasluži, če bi vam hotel napraviti tak račun. In tudi, kako je z njegovimi prejšnjimi stvarmi... je rekel Kopar z nekolikim obotavljanjem.

— Vi mislite, da ima tudi še kaj dolga?

Začuden jo je pogledal, da ona to njega vpraša. In tudi prav nič mu ni ugajalo, to njeno poizvedovanje, tako brez srčnega zanimanja, zgolj poslovno. Ali rekel si je, da prijatelju morda koristi, zato je odgovoril.

— To je celo zelo verjetno. Ko je izstopil iz sodnijske službe, sta bila že poročena. Kot koncipijent je prišel povprečno na kakih tristo kron, s tem pa gotovo nista izhajala. Dalje se je dovolj visoko zavaroval. Računajte zdaj mesec za mesecem, skozi ves ta čas! Nato oprema pisarne, knjige in vse, kar pride zraven. In takoj prvi dan mu tudi še niso leteli stotaki skupaj. To vem, da je imel pisarno že osem ali devet mesecev, ko je šele rekel, da zdaj zasluži toliko, kolikor potrebuje. In od tega je komaj dobro poldrugo leto!

— Že. Ampak to mi povejte, koliko časa bo približno trajalo, predno se lahko poreče, da si je utrdil to — materialno pozicijo?

On je zopet pri sebi ostrmel. Samo to torej jo zanima! Toda pokazal ni in je mirno rekel:

- Jaz bi dejal: pet do deset let.
- Torej, ko bo že star.
- S približno štiridesetimi leti mož še ni star.
- Toda jaz bom!

— Vi? Vi pa še s petdesetimi ne! se je zasmel Kopar. Ne, brez šale, je povzel in ji je gledal v obraz, kakor da ga tehta, — ne samo duševno, tudi drugače boste s štiridesetimi leti še vedno zelo nevarna stvar božja.

Napravila je samo „hm“; potem je še nekaj časa zamišljeno gledala pred se, nato pa je naenkrat obrnila pogovor na druge stvari.

Zvečer je rekla možu kakor mimogrede:

— Kopar je nekaj omenil, da ti mislijo za prihodnje volitve ponuditi kandidaturo.

— Tako? No, dvomim — zato vsaj je drugih dovolj. Sicer pa bi pri meni prav ničesar ne opravili.

— Ali si čuden! Kaj boš res vse življenje hodil samo v pisarno in iz pisarne? Jaz vas takih moških res ne razumem! Lahko bi igral najsijajnejšo vlogo, pa ždi in brska po svojih aktih! Da bi bila jaz na tvojem mestu! Pa tudi postavila bi se rada s teboj. Pomisli, da greva po ulici, roko v roki, „oba lepá, oba mladá!“ „Živio Zevnik!“ Mej Dunaj! se je zasmejala.

— Mene bi ne ganilo! Posebno, dokler bi bilo tako vpitje zgolj strankarsko. Ali mogoče, da prime tudi mene kdaj. Za zdaj je treba vsekakor naprej ljubega kruhka!

— Filister! se je nekoliko prisiljeno nasmehnila. A siliti vanj ni nameravala. Ni hotela, da bi se mu zdele njene besede več nego nedolžna opazka.

Toda tu se je sam precej trdega obraza obrnil k njej in rekel:

— A propos: kaj se ti morda zdi, da se tako ne moreš z menoj dovolj postaviti?

— Kdo to pravi? je zardela. Toda — — —

— Toda več je več, kaj ne? Čuj, tu bi ti rad, takorekoč za dodatek mojim zadnjim, rekel še to besedo: Eno je, ljubezen svoje žene do sebe ubijati, — če je je že kdaj namreč kaj bilo, — in priznavam, da je le preveč moških, ki so sami krivi, če se žene do njih ohlade in še hujše. Drugo pa je, da bi si jo moral to ljubezen vsak dan iznova in takorekoč sproti kupovati... Menda se razumeva?

Nasmehnila se mu je in se ironično priklonila.

Odslej ni govorila ne ž njim ne z drugimi več o tem. Samo poleg listka in dnevnikih vesti je v časopisu vsaj preletela tudi politični del,

često cel odstavek celo prečitala. Dolgočasne so se ji zdele te stvari skoro kakor doslej, a kljub temu se je silila vanje. In ker so se je bili iz pogovorov okrog nje prijeli vsaj glavni pojmi, je polagoma razumevala, kaj je posebno delilo stranko od stranke.

Da bi se mogel kdo teh ljudi, ki so se borili med seboj po papirju in po shodih, resnično razburjati zaradi teh razlik, ako ni bil pol abnormalen, ni mislila. Gledala jih je, kakor je sama videla te stvari: porazdelili so se bili, kateri so bili za kaj, na obe strani, da bi ne bili drug drugemu preveč na poti. In res: kamor se je ozrla, je že stal kdo; in ga res ni bilo več praznega mesta; mesta namreč, ki bi bilo kaj vredno.

Ali je bil njen mož zamudil, ali res ni bilo več prostora ves ta čas sem, odkar je mogel priti v račun? Ali pa bi bilo treba samo trdih komolcev?

Ne, teh on nima. In prehladen je, da bi ga ogrela misel na krepko borbo z ljudmi, ki so na poti, s prijatelji že celo.

A morda bi ga borba z nasprotniki?... In nasprotniki bi mu postali celo vsi ti sedanji prijatelji, če bi ga zagledali brez njihovega dovoljenja kje v prvih vrstah.

Za hip je pomislila: ali bi ga ne zbudila morda tako? Glej, bi rekla — ali boš njih prosil milosti?

A že je spoznala, da ga to ne bo zganilo. Kvečemu, če bi prišlo samo: da bi ga speljalo karkoli ven in da bi stal že zunaj na planem, ko bi prišel ukaz, da ni smel in naj gre nazaj. Potem da — potem bi ne šel, toliko je moža!

Toda: ti ga niti nočejo poklicati iz vrste, češ da si mora šele „materijalno pozicijo ustvariti“; na ono stran, v drugo stranko, bi sam nikdar ne šel, že iz močatosti ne... In... in tretjega ni — je povsila glavo. „Pač — tretje sem jaz!“ je zamrmrala in stisnila pest.

6.

Milan Humar in Josip Zlogar sta se vračala iz zaupne seje nove stranke; prvi z živimi očmi in vedrim licem naravnost v svet, drugi, človek bledega, suhega obraza in grenkih potez okrog ustnic, tudi zdaj temno zroč v tla.

Humar je spremljevalca od strani pogledal in se je glasno zasmejal:

— Ti si res nepoboljšljiv godrnjač, dragi Zlogar. Mislil sem, da se vsaj po teh uspehih izpreobrneš, a je vse zaman!

— Hm, uspehi — — —

— Pa česa še zahtevaš? Sam ples bi bil dovolj, da — — —

— O, ples! Ples pa že, ples! To je, kar nas reši!

Humar se je ustavil in je onega srdito premeril.

— Kaj že spet zavijaš? Ti veš tako dobro kakor mi vsi, da je bil to politični ples v pravem pomenu: nastopni, uvodni, reprezentacijski, če hočeš celo opozicijski ples, takorekoč prva revija naših vrst v glavnem mestu domovine. In če je tu nastopil cvet — — —

— Cvet deklet! O, tudi cvet študentov, visokih in srednjih. In kaj še?

— In kaj še? Mislim, da je za začetek dr. Zevnik sam dovolj.

— Dr. Zevnik! Sam! Prosim le staccato! In njegova gospa soproga!

— In njegova gospa soproga! Zakaj da nje ni bilo, bi ne bilo niti polovice tega cveta deklet, kakor ti ironiziraš. Ali misliš, da se ni skoro vsaka njihovih mamic sklicevala pred soprogi, preplašenimi vsled tolikega terorizma in tolikih groženj, ravno na gospo Zevnikovo?

— In da ni bilo gospe Zevnikove, bi morda niti gospoda Zevnika ne bilo, ljubi moj Milan! To že! Zakaj, ko smo šli prvič vabit, je še vražje kolebal.

— Ne verjamem sicer, da se pusti doktor Zevnik voditi v takih stvarih od kogarkoli. Toda, če je tako, kakor praviš ti, tembolj smo gospe lahko hvaležni.

— Mogoče. Če nam ni namreč samo trenutne fate morgane pričarala pred oči. No, ti si na vsak način svoje kasiral — zabaval si se izborno!

— Hvala! Pa brez ironije: zabaval sem se res izborno. Gospa Zevnikova je dama, s katero se tudi da zabavati.

— In isto bi brezdvomno ona potrdila o tebi. Zakaj ona bi se brez tebe sploh ne bila zabavala. Čakaj in ne ustavljaljaj me! Ti, kavalir in salonski lev tega niti ne moreš opaziti, kar opazi od strani mrko, kritično in časih tudi malo hudobno opazujoč neplesavec. In tako sem videl, česar sem pričakoval: gospa Zevnikova je po prvi uri spoznala, da se zbiramo okrog tebe sami kmetski fantje, sinovi delavcev in uradnih slug. Saj ne rečem, da ni tudi nekoliko čednih in spretnih dečkov vmes, ali s frakarji se ne moremo meriti.

— Zdaj pa že dovoliš, da te prekinem. Ako imaš o gospe Zevnikovi tako mnenje, se namreč temeljito motiš. In morda bi bilo že bolje, da nisi od strani, mrko in precej hudobno opazoval, ampak da si se potrudil — — —

— Gospo Zevnikovo preštudirati, hočeš reči? Meni se zdi, da sem jo že tako. In tako greš lahko komu drugemu pripovedovat, da je taki dami kaj za demokratizem, za pozitivno delo in kar je takih lepih stvari, iz katerih je zložen naš program. Nisem pa hotel trditi, da je gospa Zevnikova občutila proti družbi, ki je bila tisti večer zbrana okrog nje, kako mržnjo ali prezir. Nasprotno: družba, stranka sama ji je bila simpatična, ker vidi v njej sredstvo, da se povzdigne njen mož in ona ž njim do večjega ugleda. Ali da je našla vsega tega na oni strani —

— In še frakarje, potem bi ji bilo še stokrat ljubše! se je jezno zasmeljal Humar. Ti torej ženski odrekaš vsak polet, vsako zmožnost za politično navdušenje?

— Dami da, ženski ne! Toda tudi ženska, ki ni dama, pa makar da nosi svilo, se ne more ogreti, tako ogreti, da ji tudi duša vzplamti, — le za tako politično ali na splošno javno idejo, ki jo obliva romantičen čar. Ženska lahko postane navdušena, strastna, fanatična socialistinja, anarhistka, sanskilotka, tudi verska propagandistka, rdečekrižarica, vsaj ob izbruhu vojske in še nekoliko časa potem — nikdar pa ne goreča pristašinja trezne, solidne, da ne rečem filistrozne meščanske stranke. Zlodja, ustanovi še kako čisto agrarno stranko in vabi mestne dame noter! Meni skratka to mešanje elegantnih mondenk v našo stvar ni simpatično! Rajši bi delali še leto in leto dni, a opravili brez tega!

Zlogar je govoril čim bolj strastno in zadnje besede so se prevrgle že v skrajno ostrino.

— Pa zakaj tega nisi že prej povedal. Zakaj nisi ob času protestiral? je vzplamtel tudi Humar.

— Ker bi ne bilo nič pomagalo! Naposled te gospe prej tudi še poznal nisem — zdaj vidim, da me slutnja ni motila.

— Kot postranskega in precej hudobnega opazovavca? Da, oviraš in razdiraš? Ampak zdaj ti bom tudi jaz povedal odkritosrčno besedo: Že prej se mi je večkrat zazdelo in danes si precej jasno povedal, česa na primer sumničiš tudi mene: da se mešam jaz, sin sodnijskega predsednika, med vas kmetske in tovarniške sinove in se vam postavljam celo na čelo samo iz častihlepja, da bi namreč po vas zlezal navzgor. Res ne razumem, zakaj me potem trpiš pred seboj. Ali pa, da se ne vpišeš kar med socialiste, kamor te od vedno vleče srce. Kar izstopite — ti in še ostali kmetjski in delavski sinovi!

Zlogar se je na glas zasmeljal.

— Evo, logika voditelja: ne on, nego vsi pristaši naj odstopijo, če jim on ni po godu. Toda verjemi mi, da vsaj jaz ne čutim res ničesar proti tebi. Nasprotno: naravnost potreben se mi zdiš, neobhodno potreben; zakaj jaz ne bi bil ustanavljal nove stranke, ti pa si jo. Motivi so precej postranska stvar; in celo če bi te vodili res le tisti, ki misliš, da ti jih jaz podtikam, sem prepričan, da se jih ti resnično ne zavedaš. Pa te je res gnal le tvoj temperament na plan: čutil si potrebo po javnem delu; in ker si razumel, da bi te stari še dolgo ne pustili zraven, si si zbral krog, kjer boš imel takoj besedo. Tako vidim tebe. Kar se pa mene tiče, ne bo nič škodovalo, ako nas je nekoliko tudi takih, ki bomo voz malo zavirali — večina vas je itak za naglo vožnjo. Upam, da bo tudi Zevnik za zavoro. Čeprav — — —

— No? Kaj, čeprav? je vprašal Humar očitno že precej spravljén.

— Čeprav mogoče zanj ne bo dobro, da se nam je pridružil. Nekdo mi je davi pravil, da moževe materialne razmere še niso dovolj trdne. Namreč, da bi ga lastni dosedanji pristaši iz maščevalnosti lahko čez noč podrli. Tembolj, ko se je baje v zadnjem času — ravno, da bi si čim prej opomogel — spustil ravno s temi ljudmi vred v neke zemljiške špekulacije. In tako bi ga baje lahko brez poklonov pogнали v nesrečo, v konkurz in ne vem še kam.

— Dokaz več, kako nam je pred vsem potreben lastni denarni zavod. Saj si slišal Mrharja. In če se lotita stvari on in Močnik, imamo v dveh mesecih lastno banko. Potem pa naj pridejo! je Humar živahno razvijal.

— In ta banka naj začne s tem, da se loti reševanja bankeroterjev? Kaka pridobitev je potem sploh Zevnik? Komu bo pomagano? Njemu ne, ko bi bil tam najbolj na varnem, kjer je bil doslej in bo imel z našim reševanjem najmanj težke ure in stroške. Stranki še manj, ker bo mož, že skraja v resnici njen suženj, voditelj le po imenu.

— S tabo ni mogoče razpravljati! Ti vidiš vse le črno! se je razjezil Humar. Prepusti to ljudem, ki vsaj tu menda malo več razumejo od tebe.

(Dalje prihodnjič.)

IVO ŠORLI:

GOPSA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

Prišla sta bila do vogla ulice, kjer je stanoval Zevnik v vili, sveteči se izza dreves.

— Ti greš zdaj tja? kaj ga dobiš doma? je vprašal Zlogar.

— Če ne njega, pa gospo.

— Aha! se je zasmejal Zlogar.

— Kaj se smeješ? Kaj je tu smešnega? je Humar jezno vprašal.

— Hm... Ali mi dovoliš, — meni defenzorju diaboli v stranki namreč — še eno odkrito besedo? Zdaj, ko ni še nič, ti namreč še lahko rečem — z namenom seveda, da naj ne bo. Ali ne misliš že tudi v ti točki postati enkrat resen?

— V kaki točki?

— Glede žensk. Če se misliš namreč resno pečati z vlogo političnega vodje, se mora tudi v tem pogledu tvoje življenje že resno izpremeniti. Take vrste avanture, kakor si jih uganjal doslej, bi odslej lahko tebe in še stranko pokopale. Čakaj! že vem, kaj porečeš: kaj da ima to opraviti s tvojim posetom pri gospe Zevnikovi? To, da se boš, če se že nisi, zaljubil v njo, kakor si se doslej še v vsako lepo poročeno damo! In glede na tvojo prokleta srečo pri ženskah in na gnezdo, kakor je naposled naša prestolnica, pride nekega dne lahko do škandala. In potem — — —

— O tem razumeš pa še manj, nego o bančnih poslih, prijatelj. Nikdar še nisi imel stotaka v žepu, nikdar še lepe ženske v rokah. Ali misliš ti, da se gospa Zevnikova tako zapeljuje kakor katera onih, s katerimi si me doslej videl imeti posla?

— Ženska je! In že sumljivo, da jo po enem preplesanem večeru staviš toliko nad druge.

— Res! Ne razumeš! je zmajal Humar z glavo. Ne zaradi nje — zaradi njenega moža je tu stvar drugačna. To je spet posebna teorija, prijatelj!

— O! To je pa zanimivo! Kaj bi jo smel slišati to teorijo? se je zasmejal Zlogar.

— Zakaj ne! Poslušaj: Prispodoba o ženski kot trdnjavi in zapeljivcu kot oblegovavcu si morda celo ti že slišal. No, vidiš! Prispodoba pa velja samo za dekleta. V trikotu so vloge drugače razdeljene: trdnjava je zakonski mož, oblegovavec je njegova žena, — le njen zaveznik je zapeljivec, nič več!

— O, o, o! Le dalje!

— „Zapeljivec“ — med ušesci, prosim! — je sploh veliko bolj pasivna vloga nego se navadno misli. Skraja celo popolnoma. On tu samo gleda in tehta, ali se bo izplačalo ali ne. Zakaj ni vse le na obrazu in postavi: kak je smeh, kako govorjenje, kak razum, kako srce, vse to je treba pretehtati. To je prvi štadij. Če je ta dobro uspel, pride drugi: tehtanje moža je li ljubezniv ali oduren z ženo, dober ali zloben, spreten ali neroden, zabaven ali dolgočasen. Ko si to ugotovil, pride tretje. pomakneš se takorekoč iz ozadja, kjer si bil doslej, in se postaviš zraven moža. Kakor dvoje zrcal mora stati tvoja in njegova glava pred njo, da vidi obe hkratu in da ne more videti ene brez druge. Zdaj začne boj, napad. Tvoj proti njej? Proti njemu celo? Nikakor: njen proti njemu. Treba je samo, da storiš ves čas ravno nasprotno od tega, kar običava on. Ako je on oduren, si ti do vseh mej ljubezniv, kavalirski, ako on dolgočasen, ti zabaven, on neroden, ti spreten. Ako pa je on kavalirski in ljubezniv, si ti dovoljuješ različne nesramnosti, seveda vedno v primerni obliki, ako je on šaljiv in žlobudrav, se ti zaviješ v togo resnobi, celo melanholije; on ročen in poskočen, ti svečan — vedno opirajoč se na nezmotljivo resnico, da ne le pri otrokih, ampak tudi pri ženskah celo slabši tuji kruh prekosi še tako sladki domači vsakdanji kruh. Kakor vidiš, je moževa vloga vedno prokleta težka, nehvaležna, tvoja čez vse lahka. Šele na koncu te čaka mala, čisto neznatna pozitivna naloga: da iztegneš roke in da ujameš njeno hrepeneče srce vanje. Toda prijatelj, vsega, prav vsega tega je treba za uspeh!

— Razumem! je rekel Zlogar z lahkim nasmehom. Do Zevnika imaš v prvi vrsti obzire.

— To menda ni prava beseda. Obzirov bi ne imel do nikogar. Usmiljenja še manj — usmiljenje je sploh ono čustvo, ki naj si ga „oblegani mož“ še najmanj želi, — ampak dr. Zevnik mi — imponira. Skratka: se mi ne zdi objekt! In... in gospa tudi ne, če že hočeš. Dà, gospa je celo ena onih, ob katerih bi človeka veselilo, ako bi mu nekega dne povedala, da se je zelo motil, če je mislil... Bodi torej brez skrbi — vsaj tu ne bo škandalov!

Naglo je ponudil Zlogarju roko in odšel tja doli proti vili.

7.

Gospa Silvija je vsa bleda in prepadena sedela zraven postelje, ko je vstopil dr. Kopar. Zdaj je naglo vstala in položila prst čez usta.

— Spi? je zašepetal. Že dolgo?

— Že dve uri. Tako mirno in lepo — pogledjte ga! Ali naj ga zbudim?

— Ne! je Kopar naglo odmajal z glavo in stopil bliže. In ko je prijatelja za hip molče opazoval, je skoro glasno vzkliknil: Kaj bi bilo res že mogoče?!

Potem se je sklonil nad bolnika, poslušal dihanje in srce in se naenkrat sunkoma vzravnal:

— To je že skoro čudež!

Gospa Silvija, ki je ves ta čas s široko odprtimi očmi strmela v Koparja, ga je zdaj zgrabila za laket.

— Kaj... kaj je...? je zadrgetala.

— Rešen! je potrdil Kopar.

Tu se je naenkrat ušibilo gospe Silvije visoko in vitko telo, in s komaj udušenim ihtenjem se je zgrudila zraven postelje.

— Jožko, Jožko, o moj Jožko! je zahropla. Odpusti mi, Jožko, odpusti — — —

In že je hotela zgrabiti bolnikovo roko, ko ji jo je Kopar naglo pridržal, jo odločno dvignil s tal ter jo odpeljal v predsobo.

— Bravo, gospa — samo še tega bi bilo treba! se je nasmehnil zunaj, ko jo je rahlo potisnil v naslanjač. Razume se vendar, da ga ne smemo še z ničimer razburjati. Zato pa se morate najprej sami umiriti!

Stopil je k oknu in čakal, da se izjoče.

Ko se mu je zdelo, da bo mogoče ž njo govoriti, se je obrnil in prišel bliže.

— Dovolite, gospa — za kaj pravzaprav ste hoteli Jožka prositi odpuščanja? je vprašal počasi.

Obrisala si je solze in ga pogledala. Potem je povescila oči in tiho odgovorila:

— Ali nisem jaz vsemu kriva?...

— Tudi njegove bolezni, mislite? se je nasmehnil. Medicinsko vsaj ne. Jožko se je med tistim tekanjem po mestu prehladil in — — —

— Toda kdo je bil kriv, da je moral tekati po mestu? Kdo ga je spravil v ta obupni položaj, če ne jaz s svojo nespametnostjo? je

vzkliknila. Jezus, saj si šele zdaj upam pomisliti, kaj bi bilo iz mene, če bi bil umrl — kakor v strašen prepad gledam, se mi zdi...

Kopar je z neslišnimi koraki stopal po debeli preprogi in se smehljajal. Tu se je ustavil pred gospo Silvijo in ji pogledal v še vedno mokre oči.

— Vi, gospa, oprostite, tudi v tem nekoliko — precenjujete... Jožko je moral sam vedeti — — —

— Nič ni moral vedeti! ga je burno prekinila. Kaj je mogel vedeti, le slutiti, da ga bodo na tak divji način napadli? Kaj je naposled storil? Da je šel oni večer na ples tistih fantov in bil prijazen ž njimi? Nikjer še ni bil nastopil, na nobeno stran se še vezal — — —

— E, ljuba moja, ogenj je treba v kali zatreti, so si gotovo mislili nasprotniki — —

— A ti nasprotniki so bili njegovi dosedanji najboljši prijatelji! O, in kako podlo: najprej nahujskati one špekulante nanj, v katerih mreže se je bil zapletel; potem šele, ko se ni mogel več zganiti, kaj šele braniti, ga začnejo javno napadati!

— Hm, ne rečem... plemenito v navadnem smislu to postopanje ni bilo, a treba je priznati, da izredno spretno: najprej so mu nastavili past — ne, past si je bil z onimi špekulacijami že sam nastavil — potem so ga pognali, da je moral ravno v to past. Vidi se, da ga vsaj niso podcenjevali: da mu je ostal še kak drugi izhod, pa miagari spet le v kako drugo past, bi se ga bili tako temeljito odkrižali... Tako pa se danes lahko še pohvalijo, da so mu ravno oni eksistenco rešili.

— Pa ne, da jih zaradi tega še celo občudujete? Vi celo? ga je temno pogledala. Pa seveda, saj ste vi tudi — njihov prijatelj...

Sedel je zraven nje in jo nekoliko časa mirno gledal. Potem je počasi povzel:

— Kaj bi vi rekli, ljuba prijateljica, če bi vam prerokoval, da jim bo celo Jožko, vaš mož, še dober prijatelj, in oni njemu! Vi po svoji logiki, ti ženski, torej čisto srčni logiki, tega ne boste nikdar razumeli in se boste na ubogega človeka najbrže celo jezili, če ga boste videli spet v njih družbi. Ali pa ga vsaj v srcu dolžili, da se je samo „prilagodil razmeram“. In mene najbrže tudi nekako tako... Prav zato bi rad vsaj poskusil pojasniti vam, kako trezen možki tako stvar trezno presodi: Mi namreč čisto natanko razločujemo, da je človek eno doma med svojci in tudi prijatelji, drugo pa zunaj v življenju, že celo pa v javnem življenju. Čim je ubogi Jožko stopil tja ven, in sicer — pa če tudi le za korak — v stran od svojih prijateljev in proti njim obrnjen,

ni bil več prijatelj; in po politični morali, ki je več ali manj vsem politikom enaka, ni smel pričakovati nobenega obzira. Biti jim je moralo samo na tem, da ga pobijejo, in sicer čim prej in čim bolj popolnoma pobijejo. In ko so dosegli, bi jim ne bil mogel nikdo niti zameriti, če bi bili šli dalje in pustili človeka ležati, kjer je bil padel... No, zagledali so zdaj „samaritani“ v njem spet samo še prijatelja, dvignili ga in ga spravili na varno... In če te čase niso hodili ali pošiljali vpraševat, kako mu je, je bilo le iz čisto lepe sramežljivosti — vedite pa, da so mene kar obsipali s prašanji, kjer so me našli.

Molče je gospa Silvija strmela pred se. Potem je počasi zmajala z glavo:

— Težko je človeku vse to razumeti... Toda, če pravite vi, da je tako — — —

— O! to je pa velik napredek, gospa! se je nasmehnil Kopar. Da vi enkrat nekaj sprejmete, česar ne razumete — — —

— Če pa vidim, da je toliko stvari, ko mora človek potem reči, da so imeli drugi prav... Dà, zakaj niste potem takrat tudi njega posvarili, ko ste mene... On bi bil verjel in morda — — —

— In morda bi se ne bilo zgodilo?... Zdaj, ko je vse prestano, lahko rečemo: Hvala Bogu, da se je! Zakaj videti je, da tudi mimo, ali bolje preko vas ni prešlo brez sledu... Toda takrat bi bilo najbrže vse zaman. Koliko sem pri vas opravil, se je kmalu pokazalo. Bilo jih ni malo — in le iz najboljšega namena vam to povem — bilo jih je, ki so vas dolžili naravnost — brezsrčnosti — — —

— Ne, to nisem bila! To nisem bila nikoli! se je burno branila. Samo življenja nisem poznala, nisem verjela, da je res tako trdo, neusmiljeno, grdo!

— Česar menda niti dobri Jožko ni nikoli popolnoma razumel, je prikimal Kopar. In že celo menda ni razumel tistega o dvoje vrst življenja! o čemer sem govoril prej. Čisto navdušenje in vznemirjenost tistih mladih ljudi ga je najbrže prijela, in ni si mogel misliti, da bi mu mogel kdo resno zameriti, če gre med nje. Potem pa, ko je opazil, da jih drugi neprijazno gledajo, se je uprl tudi še njegov ponos: kdo bo njemu predpisoval, kam stopi in kam ne? Zato, sem rekel, ste si preveč očitati, ko ste mislili, da ste vi vsemu krivi — ko je bila stvar že tako daleč, bi bil šel Jožko tudi brez vašega prigovarjanja. In najbrže celo proti mojemu prigovarjanju. In ko je v resnici tudi šel, sem si mislil: mož je, mora vedeti, kaj njegov korak lahko pomeni — kdo mi daje pravico, da mu branim? Tako sem si rekel jaz. Kaj so si

rekli drugi, oni, ki so ga potem zvrnili, si lahko sami nuslite. Zakaj ne pozabite, gospa, da se še niso — bali njegove moči... Drugače bi se bili trudili, da ga od njegove namere odvrnejo — tako jim je bilo morda še ljubo, da najdejo priliko za popolno njegovo uničenje. Zakaj, kakor sem že rekel: podcenjevali njegove moči pa tudi niso!

Zunaj so se odprla vrata in drobni koraki so zapeli po podu.

— O, kaj sta otročička že doma? je vzkliknila gospa Silvija in naglo odprla. Slavko, Verica! pridita no — naš papaček bo kmalu spet zdrav, pravi gospod doktor. O, zlatka moja!

In potem ju je samo stiskala k sebi in čez blede lice ji je počasi polzela kaplja za kapljo.

Dolgo je Kopar molče opazoval ta prizor. Potem se je počasi nagnil h gospe Silviji in ji ponudil roko.

— Pa sem le imel jaz vedno prav, ki sem bil povsod in vedno na vaši strani, če se je bilo treba kdaj postaviti za vas, gospa! je rekel toplo. Ne, kljub vsemu se nisem motil v vas!

— Kako — kljub vsemu? Zakaj ste to besedo tako poudarili? Kaj res nočete in nočete verjeti — — —? se je ozrla počasi vanj.

— O tem morda drugič, se je nasmehnil. Za zdaj bi vam samo še priporočil, da se Jožku ne opravičujete, kakor ste hoteli. Poleg vsega drugega, bi samo žalili njegov ponos. V takih stvareh je namreč samo dvoje: ali sta mož ali žena tako nedelikatna, da si očitata, češ: če bi ne bilo tebe, bi se to in to ne bilo zgodilo, ali pa sta delikatna. In če sta delikatna, sta tankočutna tako, da še v očeh ne sme biti očitanja... Zato pa tudi ne — opravičevanja! Ali me razumete?

— In vendar je morda vsaj v srcu očitanje... je rekla zamišljena.

— Kar se tiče tega, o čemer sva ravno govorila, vam zatrdim, da ga v njegovem ni! je trdno odvrnil. Kar se tiče drugih stvari — morda... Toda o tem lahko govorite tudi sami ž njim, če vas zanima. O tem namreč lahko govore tudi najdelikatnejše duše...

Pokimal ji je, pogladil otrokoma lase in naglo odšel.

(Konec prihodnjič.)

IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Konec.)

Zunaj je stopil še v kuhinjo, da pozdravi gospodično Elo, ki je bila prišla, da podpira sestro v teh težkih dneh, pa je vedel, da sama nadzira pripravljanje vsakega grižljaja za bolnika. Povedal ji je veselo vest, da je svak rešen in z resnim prepričanjem dobrega in poštenega zdravnika odklanjal njeno preburno zahvaljevanje.

— Da bi vi vedeli, kako sem bil majčken proti ti veliki pošasti! se je smehljaj. Kvečemu to je moja zasluga, da sem jo dvakrat, trikrat prijazno pregovoril, naj bi se držala svoje glavne ravne ceste, ko jo je hotelo zanesti na levo in potem še na desno. No, vse kaže, da njen grdi poset ti hiši drugače ne bo v nesrečo.

— Torej tudi vi upate? je vzkliknila Ela. Kaj ne, da jo je pretreslo, ubogo Silvijo? do dna duše jo je pretreslo, upam.

— Hm, upajmo! ... Sicer pa, moj Bog, saj ni bilo tako hudo, kakor menda res vsi mislite. Ne zahtevajmo vendar preveč od ljudi — človek je pač, kakršen je ... Ubogi Jožko bi si jo bil želel sicer malo in včasih celo precej drugačno, toda vzela jo je bil takšno, kakršna je bila, — morda ravno zato, ker je bila takšna ... Ali hočete reči, da se je prevaril — da je šele pozneje spoznal, kako se je prevaril? Mislim, da bi vsaj s tem gospe Silviji krivico delali — odkar jo poznam, je vedno enaka in se ni nikoli kazala drugačno. In ne verjamem, da bi se bila šest mesecev ali tri leta poprej.

— Vi torej celo namigavate, da ostane tudi v bodoče ž njo vse pri starem —? čim malo pozabi to preizkušnjo? je hlastno vprašala Ela. Dà, — preizkušnja! Toda potem bi bila ta beseda tudi v verstvi prazna — da nas Bog s takimi obiski kliče na pravo pot? ...

— Na to se mnogo ne razumem, se je nasmehnil Kopar. Toda zdi se mi, da vendar naenkrat razumem besedi globlji pomen, je pristavil resneje. Ima svoj pomen, brezdvomno, tak klic — prašanje je samo, kako globoko gre ... oziroma, kako globoko bi naj šel ... Vi govorite najbrže celo o nekakem čudežnem in hipnem izpreobrnjenju? ... Oziroma čudežnem ravno zato, ker je hipno ... Je mogoče, da se dogajajo na svetu tudi take stvari ... Vsaj bere se o njih ... vsaj o

izpreobrnjenih svetnikov... No, jaz bi skoraj rekel, da je celo pri takih svetnikih pod njihovimi prejšnjimi grehi že čakal svetnik... Pa jih je bilo gotovo tudi takih, ki so iz svetništva padli spet v prepade svojih grehov nazaj. Toda tu gre kajpak samo za gospo sestro, se je nasmehnil. In kar se tiče nje, pravim le to, da niti še ni bila v kakih «prepadih» — zato bi tudi ne bilo tako hudo, če bi zdrknila polagoma spet malo nižje, nego jo je zanesla ta lepa želja, da se čim bolj žrtvuje... Zakaj, glejte mene niti presenetila ni: nikdar nisem dvomil, da je gospa Silvija, če bi bilo enkrat res treba, zmožna tudi tega, — tudi žrtev! Nisem bil prvič ob smrtni postelji in nisem videl prve žene, ki bi bila lahko že jutri ali morda še danes vdova. Priznam tudi, da je bila ta bolezen prekratka, da naj bi bila pokazala ali se ne bodo tudi pri vaši sestri pojavili oni znaki naveličanosti, ki jih človek po nekaj tednih take bolezni skoro povsod opazi. Toda to smem reči: še skoro v vseh očeh in celo v očeh najskrbnejše žene sem videl, čim je postalo bolnikovo stanje nevarnejše, vsaj sramežljivo željo po — notarju... Mogoče, da je gospa Silvija tudi zato mislila le na eno: na tega ubogega hropečega bolnika, ker sploh nima pravega smisla za takozvano „praktično stran življenja“ — grdo to ni, je nasprotno celo zelo lepo. In ko povem to Jožku, vem, da ji ne bo nikdar pozabil.

— Oh, zanj se ni treba bat! je vzdihnila Ela. On ji je še preveč dober. Da bi le že ona... da bi le ona tudi potem, ko ne bo več treba žrtev — — —

— Žrtev bo vedno treba! jo je resno prekinil Kopar. Žrtev bo treba celo vedno več, saj je — mati!

— O, in mati je Silvija res dobra. To vsaj je res! je prisrčno vzkliknila Ela. Saj je morda ravno tudi to en vzrok več, da — — —

— Vidite, gospodična, — pa vam moram že spet nekaj podreti, se je nasmehnil Kopar. Da je dobra mati, to niti taka zasluga ni! Dobra mati — to je pri nas že navada, to je takorekoč posledica „miljeja“. Da bi bila gospa Silvija izjemno dobra žena, bi bilo več! Toda — bogme, da nisem prej prišel na to misel! se je udaril po čelu in se zasmejal. S tem bi se dalo pri gospe Silviji celo res kaj opraviti. In ubogemu Jožku bi človek iz dna srca privoščil!

Ela ga je gledala.

— O, da! je rekel veselo. Vi seveda ne razumete. Čakajte: Komisar Stanza — saj ga poznate? — mož, ki je prepotoval pol sveta, celo jaše na tem: Francozinja — seveda ne Parižanka francoskih romanov

— najboljša soproga, Nemka najboljša gospodinja, Slovanka najboljša mati: Francozinja radi moža zanemarija celo otroke, Nemka radi cmokov moža in otroke, Slovanka radi otrok vsaj moža, pravi on. Beseda ni kar tako. In jaz stopim pred gospo Silvijo in ji porečem: Gospa Silvija, ustvarite nam — slovansko soprogo!

— Vi se norčujete! je temno odgovorila Ela. Tega Silvija pa spet ne zasluži!

— Norčujem? Ne, prav gotovo ne — kvečemu šalim se. Toda vi, gospodična ste, oprostite, res vedno nekoliko preveč natančni. In pa tako hudo tragični! ... Pa res ni vzroka ... vsaj toliko ne! ... Vidite, in ravno s tem spravite človeka moje vrste v nekake norčije, ki morda niti na mestu niso ... Toda saj mi ne boste zamerili, gospodična, kaj ne? To vsaj veste, da sem iskren prijatelj tudi vam? Z bogom, gospodična Ela!

8.

Otroka sta se v kotu tiho in mirno igrala s kockami. Okna na vrt so bila široko odprta in Zevnik je z blaženim nasmehom strmел zdaj tja ven v ta modrozlati dan, zdaj se ozrl na otroka in užival njuno ljubko žlobudranje.

— Ti, Ladko, pojdi poklicat mamico in reči, da sem žejen! se je zdaj oglasil.

Toda že je gospa Silvija sama vstopila s čašo limonade v rokah in jo ponudila bolniku. Potem je sedla k njemu na posteljo, privzdignila mu glavo in pustila roko pod njo.

— O, kako je svet lep! je zadržel on čez hip. Treba je stopiti „pred vrata groba“, da človek to občuti! In potem občuti tudi, kako smešno majhno je vse to, za kar se toliko pulijo ljudje: čast, bogastvo, moč. Streha nad glavo, ta ljubi vsakdanji kruhek in malo gorke ljubezni okrog tebe — vse drugo je ničevno! ... Res, da mi že doslej ni bilo mnogo za več — a zdi se mi, da sem zdaj ozdravljen še tega. In ko sem ležal tu uro za uro in si vtisnil v spomin menda za vselej že prav vsako pičico na tem stropu tu gori nad seboj, sem si zaželel, da bi si prav tako za vedno zapomnil tudi to globoko spoznanje. Toda seveda — mogoče samo bolan in oslavljen organizem vidi svet in življenje tako ... tako ozko vse, a ravno zato tem bolj polno ...

— O, Jožko, saj jaz sem zdrava, pa vidim zdaj tudi tako — svet in življenje, je vzdihnila Silva. Kaj se je brigal svet, kaj se je brigalo življenje za to, kar se je zdaj teh dolgih pet tednov vršilo tu notri

med temi štirimi stenami?! ... Kopar pravi, da so sicer vpraševali ... toda če bi bilo končalo drugače — kaj bi bilo njim? ...

— In kaj bi bilo — tebi? se je nasmehnil Zevnik. Začudil se je sam sebi, da je vprašal glasno in žal mu je bilo. In ko je zdaj naglo vzdignila glavo in ga pogledala s tako žalostnimi očmi, ga je bilo sram. Zakaj naj bi bil iz vsega, kar je bilo prej, tudi imel pravico do prašanja in vsega, kar je bilo v njem — te težke zadnje čase je bila njena vdanost prevelika in preiskrena, da bi ne bil moral vsaj v srcu če ni mogel v glavi, črtati vsega, kar je bilo ... magari z zavestjo, da žalibog že kmalu začne nov račun ...

— O, Jožko, saj vem, da sem zaslužila tudi to! je zaihtela. Toda, če bi mi sedaj mogel pogledati v srce — — —

— Saj nisem mislil tako, saj sem se hotel le pošaliti! je hitel in ji gladil solzno lice.

— O, ne taji — ni treba tajiti, saj sama vem, da mi ne moreš še prav verjeti! je vzdrlhela. Toda celo tako ... celo kljub vsemu se motiš ... Ne samo zdaj — vedno bi mi bil lahko pogledal v srce ... Celó če bi bil kdaj videl še kaj tam notri, si ravno ti preveč razumen, da bi ne bil vedel, kako so to same sence ...

— O, pa ravno v tem pogledu te nisem imel nikdar na sumu! Glej, glej — vendar le ... vsaj — sence ...

Smehljaj se je, a v srcu je le začutil neprijetno presenečenje. Ona pa ga je gledala z začudenimi očmi.

— Toda kaj si mi drugega mogel očitati? je vzkliknila čez hip. Zakaj to vem, to sem dobro občutila, da nisi bil zadovoljen z mano, da si bil na tihem morda celo nesrečen ... Toda jaz sem mislila, da me v srcu sumničiš ... in da si bil samo preponosen, da bi bil rekel ... Mislila sem, da si trpel samo zato, ker sem bila rada med ljudmi ... morda preveč rada ...

— Ne radi tega, se je resno nasmehnil. Nego zato, ker si bila med temi ljudmi preveč doma ... In doma preveč med ljudmi ... Vsaj, kar se mene tiče ... Merila si me vedno z istim merilom kakor druge ljudi ... Vzela si tega, vzela onega, pa mene in — primerjala ... Da merila in tehtala ... Pa da me razumeš: ne da bi se bil tega merjenja in tehtanja bal, čeprav je neprijeten občutek, da nisi nič drugega nego trda centimetrská palica ali mrzla utež. Ampak zavest sem imel, da je račun od vseh začetkov zgrešen in vedno tebi na kvar ... Ali ne čutiš, kaka mora biti razlika, če sodi razum — in to celo neprijazen in nerazumen razum — ali pa če sodi gorko srce? ...

Gledala ga je, gledala, in brezkončno žalostne so ji bile oči. Naenkrat se je vrgla k njemu in je skoro kriknila:

— O, Jožko, saj nisem bila sama kriva! Saj nisem niti slutila, kaj si mi! Zdaj šele, zdaj, ko sem te že obupno držala za roko, ker si hotel oditi, sem občutila... Kakor če naenkrat sredi temne noči blisk razsvetli sobo: Ti tam na postelji, ta dva nedolžna otročička in jaz... in sicer nič drugega na vsem božjem svetu...

— Da, razujem — če si se spomnila otrok, ki ostaneta brez očeta... Ne zato sicer, da bi bili padli naravnost v siromaštvo, ker toliko sem že poskrbel za vas; toda dovolj žalostno je, če otrok izgubi onega, kateri — — —

— Ne, ne zato — — čakaj, da ti razložim! ga je nestrpno ustavila. Saj sama ne vem... A na to prav gotovo nisem mislila... Ne, saj sploh nisem mislila, da umreš, videla sem, da je to nemogoče... Ampak to sem občutila, da naju veže — saj tudi otroke sem v tistih najstrašnejših trenutkih popolnoma pozabila — čutila sem, da naju spaja tisoč in tisoč vezi... da, skoro telesno sem jih čutila in čutila tudi, da so do vseh mej napete — — —

— Torej tudi, da lahko vsak hip počijo, je dopolnil, ko je strmeč pred se dolgo iskala izrazov. Ne pomaga vse nič — smrt je vendar velika stvar in vsak, ki je tam blizu, jo mora čutiti, še če prav ne verjame, da je tu...

— Da, da, jaz je res nisem čutila, smrti same namreč! se je trudila, da razloži. Ne strahoto smrti, strahoto — slovesa sem občutila, vidiš! je vzkliknila kakor olajšana. Ali me razumeš?

— O, pa kako te razujem! se je dobrodušno nasmehnil. In čeprav bi malo bolj filistroznemu človeku od mene, ki bi te tako dobro ne razumel kakor te razujem jaz, ta tvoja čustva ob smrtni postelji moža morda še ne bila dovolj, da, celo jako malo dovolj — — —

— Toda kako, zakaj? se je plašno začudila.

— Hm, to je tebi malo težko razložiti, se je zasmel. Razložiti ti, kako si tudi v tem „življenskem položaju“ ostala zvesta — sebi... No, meni je to dovolj. Nekako kakor je tudi že dovolj, če kristjan krščansko živi iz strahu pred posmrtnimi kaznimi in ne le zaradi lepote čednosti same... Obšlo te je veliko spoznanje, ki ti bo pomenilo — da, temu se trdno nadejam — ki ti bo pomenilo, kar drevesu korenike: zavest, da si nekam vsajena... Raztezaj svoje veje kakor hočeš široko tja ven, pusti celo, da še tuj popotnik pobere rdeči sad, ki je padel s teh vej — dovolj je, če v zadnjem vršičku občutiš, da si iz tal iztrgana, če niso tvoje korenine več v njih... In glej — jaz sem človek, ki ga

je kar sram preveč govoriti o sebi v takih stvareh: niti ne moram, da naj ti bom jaz sam ta tla — bodimo ti vsi, jaz in otroka in ... in še ti sama zraven: vsaj tvoja družina ...

— Naj bo! je nekako resignirano vzdihnila. Toda zdi se mi vseeno, da mi delaš krivico, če misliš, da doslej nisem čutila tako ...

— O, doslej, ljuba Silvija, si bila še najbolj podobna onim olean-drom, s katerimi dunajski gostilničarji „ustvarjajo“ svoje vrte pred hišo, se je spet zasmel in jo potegnil k sebi. In to ne samo zato, ker bi bili tudi tebe lahko postavili, kamor bi bili hoteli, — razen v senco seveda — ne da bi dajala kaj manj cvetja; nego še posebno zato, ker si prav hotela biti takšno „prenesljivo“ drevo ... V mojem čebru kajpak ... je nadaljeval s presrčno veselostjo. Toda Bogu vsemogoč-nemu se je zahotelo, da so koreninice (ne da so same vedele kdaj) pro-drle skozi dno ... In ko je zdaj hotela čeber odnesti grenka smrt, so začutile, da se že zemlje drže ...

— Vedno so me že držale — kar se tebe tiče! In ti mi venomer delaš krivico! je vzkliknila strastno. Vedno sem te ljubila — morda drugače nego bi te bila katera druga, a po svoje sem te vedno ljubila! In naposled — vsak ljubi po svoje!

Tako iskren je bil njen glas in tako preseče njene oči, da mu srce ni dalo, naj bi ji bil rekel še kaj tega, kar mu je sililo iz srca. Čeprav se mu ni bilo lahko premagati ... Zakaj čutil je, da morda dolgo, dolgo ne bosta govorila več tako in da bi bilo morda to uro čas, da položita temelj novemu življenju. A zavedal se je tudi že, da ga k temu sili bolj njegova „nekoliko pridigarska narava“, kakor je sam ime- noval to potrebo, da nekaj „nekako ustanovi“. No, kaj je pomagalo pri Silviji „nekaj ustanoviti“ — pri Silviji, ženski te vrste? ... Živela je svoje življenje po svoje; mislila po svoje, delala po svoje, čutila po svoje — tako kakor vzbrsti na drevesu novo listje, požene novo cvetje, se zarodi in dozori nov sad, pa samo ne ve, ne kako, ne kdaj, ne čemu. Gotovo, nič — posebnega ni tako drevo in nič posebnega nje-govo življenje, toda življenje je in celo pravo, živo življenje ...

Takrat je gospa Silvija počasi vzdignila glavo in pogledala moža, češ, kaj neki že spet toliko časa premišluje.

On pa je vzel njeno glavo v obe roki, jo dolgo gledal in je potem počasi rekel:

— Kako si lepa, Silvija moja! Vsaj to si prav gotovo ... In to je tudi nekaj ... Morda celo več, nego si včasih misli pametni razum ...

IVO ŠORLI:

EPILOG „GOSPÉ SILVIJI“.

Ta spis sem bil z raznimi presledki dovršil proti koncu leta 1917. In sicer v treh delih: Silvija dekle, Silvija žena, Silvija matrona. Izročil sem ga potem tekom naslednjega leta Milanu Puglju, ali bi ne bil morda za „Slovensko Matico“. Pa me je že obšlo kesanje: spoznal sem bil, da vsaj tretji del ne bo in prosil sem Puglja, naj mi stvar vrne. No, meh je bil že v mlinu, in njegov tajnik je na vse moje prošnje molčal, dokler — menda sredi leta 1918. — ne dobim zavitka z „Matičino“ firmo in Pugljevim pismom, da so recenzenti spis odklonili, pa da mi te recenzije lahko pošlje, če me zanimajo.

Seveda so me, in nekaj tednov pozneje so prišle. Pravzaprav sta prišli, zakaj bili sta dve, rimska I. in rimska II. — obe na stroj prepisani, tako da nimam pojma, kdo me je, in lahko računamo torej vsi trije, da med nami ne bo zamere. Ker nočem nikomur delati krivice, naj omenim, da v recenzijah samih vsaj direktne odklonitve, oziroma tozadevnega predloga nisem mogel najti, a ker nista bili ravno ugodni, je bil odbor pač opravičen odrediti odklonitev.

Sicer je res, da sem zdaj prva dva dela precej predelal, tretjega kar črtal in ga nadomestil z le dvema novima poglavjema, pripojivši ju drugemu delu in gospoda I. in II. bi lahko rekla, da stoji ta moja replika na precej šibkih nogah; zakaj če se upam, naj predložim spis, kakor je bil, torej tudi ta, že po mojem najslabši tretji del. Toda prvič vendar ne bom odklonjenega spisa v prvotni obliki še drugje ponujal, drugič pa bosta gospoda sama videla, kako malo mi je do tega, da bi ugovarjal njuni oceni, kolikor je res ocena. Če n. pr. gospod I. piše: „Silno pogrešam onega dejanja, ki se razvija pred čitateljem in ga udejevtvujejo v značajih samih nujno utemeljeni zapletki“ itd., se ta graja opira na zgolj estetsko mnenje, in bi meni, — na tem mestu vsaj — najmanj pristojal upor ali tudi le samo nekako „pogajanje“. Ali: če g. II. pravi, da so nekatere metafore okorne, za lase privlečene itd. itd., mi je ostalo le, da kolikor morem popravim.

V raznih stvareh se tudi naravnost strinjamo. Tako, da naj se tujke ne bi rabile brez potrebe. Samo ga g. II. navaja n. pr. ravno tujko „mondênka“, in jaz vsaj ne najdem v slovenščini izraza, ki bi

pogodil isto, kar znači ta beseda Francozu in za njim tudi nam. Vse tiste besede, ki so pri nas izpeljane iz „posvetno“, imajo vsaj zame nekako — cerkveni okus. Vem, da bi ne bilo težko izraziti pojma morda z dvema, tremi izrazi, a ne vem prav — čemu... Stvar je morda le manj važna, nego bi kdo rekel.

Dà, in tu bi mimogrede, in ko je že prilika, omenil še nekaj. Eden naših prvih slovničarjev je nekoč naštel precej „galicizmov“ (ki bi jih lahko našel tudi pri Prešernu in Jenku) na rovaš Ivanu Cankarju (citiram nalašč mojstra našega jezika). Hm, saj bo vse res, a ne vem, ali se slovničar vedno zaveda, kako „pravilnost“ včasih skvari tisti čar, ki je ovijal „nepravilni“ stavek. Nisem si mogel pomagati: ko sem prvič čital tisto grajo — se mi je zdelo, da n. pr. stavek: „Stal je tam, z očmi uprtimi v daljavo...“, ni popolnoma isto kakor „Stal je tam, oči uprte v daljavo...“ In to „ni popolnoma isto“ igra pri pišočem človeku — seveda če ne piše razprav — vendar jako veliko vlogo...

„Igrati vlogo“ — ali ni to nemčizem? Gospod I. mi namreč očita kot nemčizem frazo „pasti iz vloge“. No, zdi se mi, da po pravici, dočim v izrazu „vlogo igrati“ vsaj jaz ne vidim nemčizma. Ravno tako pa niti ne v izrazu, ki mi ga on tudi graja: „Zevnik se dolgo ni mogel najti“. In sicer zato ne, ker je tudi ta izraz „metaforičen“: Kdor se išče, se najde, in človek, ki ga je recimo v pogovoru kdo zbeegal, da se je zgubil, se sme tudi v slovenščini iskati. Saj mi vendar ne bo kdo trdil, da je „popolnoma isto“, če rečem „Zevnik je dolgo iskal besede, izraza“, ali kaj takega? Oziroma je in — ni!

Zdaj bom še povedal, kaj me je v teli dveh ocenah najbolj presunilo. Zakaj to moram že povedati, da me zahteva gospoda I., naj bi bil vsak „glavni junak“ kakega spisa — „simpatičen“, dà, da je to celo *conditio sine qua non* — da me ta zahteva ni presunila. Simpatija — antipatija, to je nekaj preveč individualnega... Meni n. pr. niti pridni Janezek ni bil nikoli simpatičen... Nego gospod I. piše: „Dejanja so tu izvečine rahlo namignjena. Vlada skozi in skozi dialog, pogovor, modrovanje, včasih duhovito, včasih tudi ne in vsled težkih primerov nejasno. In ker obsega povest (seveda v prvotni obliki) dobo 30 let, je umljivo, da je silno težka, ker ji nedostaja enotnosti časa“. Gospod II. pa pravi: „Ne da se oporekati, da je „Gospa Silvija“ v celoti zelo marljivo, zelo resno delo in da ima polno pametnih misli o življenju. Vendar se mi zdi, da bo neizrečeno težko čtivo, utrudljivo, na več mestih težko umljivo“. Bogme to so — argumenti! Vse sme biti spis, samo — dolgočasen ne! To je: celo

človeku dolgočasen, ki se sicer nekoliko „resnejše“ duševne hrane ne brani. Kar sem mogel in znal, sem v tem pogledu rad popravil.

Toda vse, kar sem doslej povedal, bi tega nekoliko kurioznega dodatka še ne opravičevalo. Celo to, kar bom povedal odslej, bi bil lahko spravil v okvir povesti same: treba bi mi bilo samo še enega poglavja, kjer bi bila na primer Zevnik in Kopar opravila še ta posel. No, zdelo se mi je, da bi bila taka „rešitev zadeve“ še bolj filistrozna, nego se bo morda komu zdel ta „dodatek“.

Pa filistrozna ali ne — ko je ravno prilika, to je: recenzije ne tiskane, — me nekaj sili, da jo porabim. V mislih pa imam te besede gospoda I.: „... zdravnik Kopar zaključi povest: Vsak je, kakor je. Ta aksijom je v toliko resničen, v kolikor ima vsak svojo naravo, svoj značaj in je vsak zase posebnejš. V splošnem ne more biti veljaven, ker bi bila v tem negacija vsake vzgoje, vzgoje od drugih in še bolj vzgoje samega sebe z lastno močjo“. Potem: „Ne trdim: take ženske ni. Pravim pa, da v povest sodijo — ne izjeme, ne slučaji, naj so še tako resnični, ampak občečloveška duša in srce z vsemi vrlinami, grehi, napakami in blodnjami“. In naposled: „Kakor že zgoraj omenjeno, je Silvija perverzen značaj. Sama izpove v starosti svoj nazor: ‚Čim te moški poželi, te ne ljubi več!‘ Če tako sodi institutka, je prav in v redu in mora biti tako, žena pa — — itd.“ Iz ocene gospoda II. pa, — ki mi napravlja vtisk, da ni „profesor“, — hočem navesti te izreke: „... njena sestra Ela sama pravi, da je (Silvija) plitva in se čudi, da se moški trgajo baš za plitve ženske... Potem: „Ta Silvija je, kakor ji naravnost pove Kopar v zadnjem (zdaj črtanem) poglavju romana — ‚posebna ženska‘, je poseben tip ženske, kakor spet trdi kavalir iz I. dela Steger, je — mislim, da smem to trditi — človek in pol, nadženska...“ Dalje (ko recenzent navede Silvijine besede: „Zevnik je res poštenjak [sic?], a je pustež, drugi so sicer tepci, a me vsaj zabavajo...“): „Ne verjamem, da bi kakšno 20letno dekle, vsaj kar jih pride z naših učiteljišč, moglo tako govoriti!“ Potem: „Tudi dr. Kopar pojasnjuje gospe (Silviji), da Zevnik še nima trdne materialne podlage“ (to je, da bi smel že kandidirati). „Gospa Silvija pokaže tu, da je — brez srca! Sklene na tihem: če ne bo kandidiral, ga ostavi...“ Potem (ko recenzent omeni prizor v gostilni, kjer bi hotel Kopar izzvati Zevnika, da bi ženo javno pohvalil, a ta odgovori, da je srečen tisti zakon, če mož dobi dobro in razumno srce): „Sledi, da pri gospej Silviji tega ni našel“. In naposled „zaključki“ tega recenzenta: 1.) „Ideja romana: Zevnik je v zakonu nesrečen, ker ni bil nasproti ti silni ženski Brdavs, ampak prenehak“.

(Zaključek, ki pa ima, seveda samo zunanje, nekaj podlage na neki taki Koparjevi graji Zevniku v III., zdaj črtanem delu); 2.) „Neverjetno je, da bi bivša učiteljica, ki se od svoje mature ne briga več za samozobrazbo, imela vsa leta toliko duhovitosti in bi tako vplivala na inteligentne ljudi“; 3.) „Čuden recept je to, da bi bil Zevnik moral bolj skrbeti za šum(!) svoji ženi“.

Ponavljam: Če bi hotel, da naj bi bila pravica zavarovana na vse strani, bi bilo treba novim rzsodnikom predložiti spis v prvotni obliki. A ponavljam tudi, da za to tu ne gre, saj bi „sapiens“ že na podlagi teh iz recenzij izpisanih mest dobil dokaz, da unamo posla spet s tem pretetim „iskanjem“, kaj je pisatelj „hotel“ ali ne hotel, „dokazal“ ali ne dokazal! Da, kdo vraga pravi gospodu I., da sem „hotel“ negirati vpliv vzgoje ali celo dokazati nasprotni „aksijom“? Kdo gospodu II., da je „ideja“ mojemu „romanu“, da je Zevnik v zakonu zato in zato nesrečen? Po pravici povem, da sem vsaj jaz imel vtis, da Zevnik niti nesrečen ni bil, ker pač nima „talenta za to“, bi se mi zdelo prej podobno, da sem „hotel“ dokazati to, nego nasprotno. In zakaj naj bi bila gospa Silvija kaka „posebna“ ženska, celo „človek in pol“, nadženska? Ali mi svet res ne bo nikdar odpustil tistega mojega „Človeka in pol“ (in mimogrede omenjam, tiste moje „trditve“, ki je nisem nameraval nikdar trditi, da mora biti človek najprej zrel za vislice, če naj bo kaj iz njega) in mi verjel, da nisem v onem spisu imel pred očmi nič drugega nego krepkega moža, niti sluteč, da bo kdaj Nietzsche strašil za nama? In na vso to jezo, naj bi mu bil zdaj „hotel“ še ženo ustvariti? In zakaj naj bi bila gospa Silvija zato „perverzna“ ženska, če občuti, da je moški, „čim jo poželi, ne ljubi več“? Gospod I. se sklicuje na „moderne filozofe, ki se specijelno s seksualno filozofijo pečajo“ — jaz na svoj občutek: če in — dokler sem kako žensko res ljubil — s srcem ljubil — mi je bilo to dovolj... Če je to „perverznost“, v božjem imenu bodi! — prepričan pa sem, da ta perverznost vsaj „perverzna“ ni bila. In potem: kaj bi bilo to res že dokaz, da je bila Silvija „plitva ženska“ — v tistem, smislu namreč, kakor to pravi ocenjevalec II. — ako to njena sestra Ela enkrat trdi? Ljubi bravec, ali nisi poklican ti i v to, da kontroliraš tudi gospodično Elo? In ali ni nekoliko pisateljeva „naloga“ ta, da vsaj skicira značaje tudi „neglavnih“ junakov, in da jih ne rabi zgolj za reflektorje „glavnih“? In ali dalje ni tudi to res, da se celo zelo zelo inteligentni moški jako radi vrte okrog „plitvih“ žensk, samo če so lepe in — zabavne? (In gospod II. sam pravi, da je bila Silvija celo „duhovita“, le da hoče, naj bi se ji bila ta duhovitost „brez nadaljnje

izobrazbe“ sčasoma posušila). Jaz sem videl zelo inteligentne moške celo v operetah. Najbrže jih je takrat že glava same intelligence in modrosti bolela, pa so se hoteli pozabaviti, kakor se zabavajo drugi ljudje. Odkod pa ima gospod II. dokaze, da je gospa Silvija na te inteligentne moške — vplivala? Da je vsaj na Zevnika, ki tudi ni bil bedak? Toda Zevnik je bil njen mož in jo je — ljubil! A kaj ne — tudi nanj je ta „vpliv“ le bolj — zunanji? ... In dalje: Zakaj naj bi bila 20letna absolventka učiteljsišča nezmožna izreči, čemur se gospod II. čudi? In zakaj naj bi bila gospa Silvija brezsrdna, če je moža silila na pot javnih časti? Ali ni to bolj dokaz, kako malo je razumela — trde račune življenja? Vsaj jaz sem si mislil stvar tako ... In naposled bi veljalo tudi tu isto, kar glede Eline opazke o sestrični plitvosti? Če zapazim na človeku skozi srajco mezolj, še ni, da je ves ž njimi pokrit. Če pa tudi vse drugo — vse njeno življenje v povesti — kaže, da nima srca, jaz ne bom trdil, da ga je imela — (le tega jaz nisem niti „razumeti dal“, da bo moža „ostavila“, če ne bo hotel kandidirati! ...) Da, samo pred tistimi: Aha! taka torej si?! bi jo rad obranil, pred nekakim „podtikanjem“ torej. Dalje: zdi se mi, da je bil Zevnik med prijatelji v gostilni toliko diskreten in celo diplomat, da gospod II. nima pravice do dedukcije: „Sledi, da pri gospej Silviji tega (sreče) ni našel“ ... In končno: „Čuden recept je to, da bi bil Zevnik moral bolj skrbeti za šum svoji ženi. Da sem ga ves jaz zapisal ta recept? Hvala Bogu, da sem zadnji del spisa lahko še spravil s sveta, zaradi takega recepta, ki bi bil vsekakor zelo čuden ...

Toda čemu sem potem napisal ta spis, če nisem „hotel“ ne tega, ne onega, ne tretjega? ... Zdaj je četrta ura popoldne na cvetno nedeljo in zunaj je cvetni dan. Nekateri so šli na izprehod, nekateri v kavarno, nekateri v gostilne, nekateri v kinematografe — jaz sedim sam samcat tu pri svoji mizi in se vprašujem in si odgovarjam, zakaj sem popisal teh toliko in toliko belih pol in zakaj drči pero še vedno čez papir. Veseli me pač bolj tako — Bog mi je dal to veselje — on že ve, ali na srečo ali nesrečo — za vse druge križe in težave, ljudje pa malo potuhe zraven. Rad bi bil najbrže — nič manj zaradi sebe nego drugih — videl počasi izčrtano sliko take ženske pred seboj, ženske, ki ni mnogo več nego to, a vendar toliko, da se zdi človeku vredno, baviti se ž njo ...

Da, kaj bi neki drugega „hotel“ ... Kaj bi bil potem napravil mnogo več in, mnogo drugače, če bi „hotel“ več in drugače? ..

* * *

Toda ... na to dvoje mojih vprašanj bi ali gospod I. ali gospod II. in še bogve kdo, ki se s tem peča, lahko napisal celo knjigo, če bi se mu zdelo vredno. In jaz bi moral spet vzklikati: „Toda, ljuba duša, saj vem, saj priznam, saj ne tajim — saj sploh nisem mislil tako ...“

Dà, kaj ni mogoče, da vzame kdo in podčrta celo zadnje besede mojega spisa: „On (Zevnik) pa je vzel njeno (Silvijino) glavo v obe roki, jo dolgo gledal in je potem počasi rekel: „Kako si lepa, Silvija moja!“ ter napiše potem: „To je torej hotel pisatelj — dokazati, da je že dovolj, če je ženska lepa?! To je torej ideja spisa: ženska je lahko brez srca, brez intelekta, samo da — — —“

Ah, ljuba duša, Bog s tabo, če misliš, da sem hotel to! — kaj si hočeva drug drugemu? Samo to verjemi, da te nisem hotel s temi vrstami tu izzivati, še manj zasmehovati. Res, vprašaj, kogar hočeš, — vsak, ki me nekoliko pozna, ti pove, da mi res ni več do tega ...

ALOJZIJ GRADNIK:

SIMONU GREGORČIČU.

O kje si, duh naš dobri in prorok?
Si v Kobaridu? Ali si, kjer venci
so posušeni pri Svetem Lovrenci?
Si, kjer Vipave se zavija lok?

Poslušáš-li Gorice nemi jok?
Si v hramu, kjer so mali še učenci
prisegali, da bodo le Slovenci?
Si v Krnu, kjer si bil še sam otrok?

Si puntar, ki ga skriva kmetska kočá?
Si plaz grmeči naših temnih gor?
Si ti kipeča in srdita Soča?

Ah ne, le cvetke si, ki porojéne
iz tvoje srčne krvi, bodo skor
krašile groblje Vdove Zapuščéne.

